

821/47306
C00

COCIOPA

III

00

2

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

ТВОРИ В ДЕСЯТИ ТОМАХ

ВОЛОДИМИР СОСЮРА

ТОМ ДРУГИЙ

ПОЕЗІЇ

ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ «ДНІПРО»

У2
С66

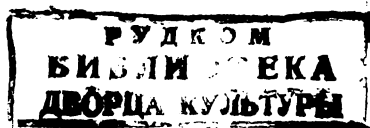
РЕДАКЦИЙНА КОЛЕГІЯ:

Ю. С. Бурляй, П. М. Воронько,
І. І. Гончаренко, А. С. Малишко,
С. І. Олійник, Д. В. Павличко,
П. М. Усенко (голова)

Редактор тому
П. М. Усенко

Упорядкування текстів
Ю. С. Бурляй
та І. І. Гончаренка

Примітки склав
Ю. С. Бурляй

ПОЕЗІЇ

1930 — 1944

ВІТЧИЗНА

Ти — всі сонця, ти — небо,
у льоті, в боротьбі.
Якої пісні треба
і слів яких тобі?

Велика ти, безкрая,
слова ж мої малі,
такої ще немає,
як ти, на всій землі.

Нехай тобі минуло
однині двадцять літ,—
про тебе слава гулом
летить на цілий світ.

Зірвала, осіянна,
зірки з небес ярких
і в зорі Дніпрельстана
ти обернула їх.

У кожному серці стала,
як райдуга,— зоря.
Ти ріки об'єднала,
народи і моря.

Твої міста і люди,
твої поля й сади...
Так хто ж із нас не буде
співать тобі завжди!

**ПІСНЯ
ПРО ВОРОШИЛОВА**

То не лине сокіл смілий,
що завжди до бою звик,—
виступає Ворошилов,
наш луганський робітник.

А за ним ідуть рядами
ті, хто пана в море змив...
Грас вітер кумачами
більшовицьких прапорів.

Проводжають їх дівчата
хусточками вдалині...
І летять пісні крилаті —
революції пісні.

Наче крила соколині
в вишину беруть розгін:
про бої на Україні,
про Царицин і про Дін...

Як над нами грози висли
і, крізь вітер і туман,
утікав за дальню Віслу
ненависний польський пан.

Пролетіли роки грізні
в перемогах і боях...
З ними зв'язано залізною
Ворошилова ім'я.

Розливай же, пісне, громи,
бо ясна дорога ця:
до залізного наркома
від донецького бійця.

1937

ТОВАРИШУ

Продовження волі сталльної,
що в серці — неначе весна;
ти спиш, і в сльозах над тобою
схилилась твоя сторона.
Й шепоче: «Прокинься, наркоме,
хай серце крилате заб'є».
Але назавжди нерухоме
залізне обличчя твоє.
Не блисне огнями «Авроры»
твій зір, що як меч впереді,
і руки, що двигали гори,
спокійно лежать на груді.
Поклала, прозора й незрима,
на губи сувору печать...
Так сумно твої побратими
на варті круг гроба стоять.
Овіяний сурмами бою,
країни сталеві син,
ридає Кавказ над тобою
снігами своїх верховин.
У серці печалі — по вінця.
Воно крізь простори кричить:
«Товаришу Серго, прокинься!»
А Серго не чує... мовчить...

Ранок 19.11.37

НІЧ

Тихо і свіжо. Пливе над горами
ніч у плащі з золотими зірками,
тінь розіславши свою по землі,
й місяць у неї горить на чолі.

Там, десь далеко, у срібнім інєї
ніч ось така ж проплива над землею,
тиха і свіжа, прозора, як спів...
й місто під місяцем, повне огнів.

Місто повите і тишею, й снами,
що димарями пробило блакить.
Там, біля парку, що марить верхами,
сірий будинок край міста стоїть.

Темно у вікнах, і тільки в одному
світло горить, мов чекає когось,
і у вікно те, в промінні тонкому,
серце струною моє простяглося.

Мріями й сумом повила кімната,
і, мов над озером квітка в гаю,
біля дитини, що спить на канапі,
ти нахилила голівку свою.

Плачеш?! Чого ти? Не треба, он зорі,
зорі як очі, що снились давно...
Слухай, як сумно у тиші прозорій
стукає серце в холодне вікно.

Бачиш, воно біля шибки холоне —
пташкою темною зоряний гість,
слухає й жде, коли стукотом дзвонним
серце твоє у вікно відповість.

1932

Я ПРИГАДАВ

Осінні кольори і мрії.
Я йду. Народжується спів...
В алеях тоскно вітер віє,
шумить і плаче між кущів.

На землю жовте і червоне
з дерев летить і лине скрізь.
Я пригадав крізь скло віконне
блакить очей в тумані сліз.

Ось так же жовте та червоне
з дерев летіло, мов крізь сон,
біля станційного перону
стояв військовий ешелон.

Співала сурма над рікою,
шумів за муром жовтий сад,
і ми прощалися з тобою
під дальнє охкання гармат.

Вагони рушили поволі
в важкому цоканні заліз,
і, повний розпачу і болю,
твій крик протяв мене наскрізь.

1932

НАД МОРЕМ

Сосна хитає наді мною
південні віти. Синь і сон...
І вітер ніжною рукою
холодить щоки... Анемон
дихання квітне... Од спокою
я весь, здається, золотий...
А десь позаду, наді мною
блакиттю гнівного прибою
шумує море... Вічний бій
води — стихії світової —
з кордоном скель і берегів...
Все вище хвиль і вітру спів,
народжений із їх борні,
і кораблі пад летом грив
утюжать море вдалині...

1934

ХВИЛІ

Коливалися хвилі, мов рими,
мов мільйони незнані облич.
Повна зір і любові, над Кримом
пролітала під місяцем ніч...

Я сидів (може, сон це) з тобою
там, де хвиля прибоюми б'є.
І магнолії пахли весною,
як волосся кохане твоє.

Як волосся розхристане, миле
і як зір, що у нім — океан...

Ми з тобою про щось говорили,
і слова ті були як туман.

Пестив щоки мені ніжний вітер,
ми казали про місячний сніг...
Та слова не могли ті відбити
всю безодню бажань золотих.

1934

АЙСТРА

Я для тебе в зеленому мареві трав
журну айстру сьогодні зірвав.
Над Ай-Петрі летів, як розливи ріки,
тихий вересень, сонячний, любий...
Я зірвав цей цвіток, бо його пелюстки
нагадали мені твої губи...
Я цілую його... Ллється в губи вогонь,
з губ — у серце моє, о Маріє,
з серця — в скроні мої й до нервових долонь, —
і в огні тім щасливо я млію...
Ти на пляжі лежиш. Він увесь золотий.
Ти на ньому — як смугла лілея...
Я в задумі іду... Зір туманиться мій,
я до тебе іду по алеї,
де гуляли колись і графині, й князі,
де пливли їх слова й поцілунки, —
а тепер це усе ми одбили в грозі,
ми — це хлопці й захоплені юнки...
Гей ти, щастя моє! Цвіте сонячний мій,
айстру цю збережу я для тебе.
Ти на пляжі лежиш... Він увесь золотий,
а у тебе під віями — небо,

і у ньому два сонця — зіниці твої,
а за ними та дум неповторні рої,—
й здивились у їхні криниці
зачаровані щастям зіниці мої,
золоті українські зіниці...

Харакс
I.IX.34 — 1957

МОЛОДІСТЬ

Гуркоче ніч. Республіка труда
готує нам невидані обнови.
Гуркоче ніч. І пісня молода
в моє вікно летить, як цвіт майовий.

Лле молодик проміння сонну ртуть
на дерева в примарному інеї.
І хочу я знов юність повернуть,
щоб молодіть з епохою моєю.

Щоб бути таким, як в дальні роки ті,
коли ми йшли на штурм глухої ночі,
коли пливли в простори золоті
човни зорі над селищем робочим.

Щоб бути таким, як рідна сторона,
що і вночі не спить в огнях і дзвоні,
щоб, як вона, не знало серце сна,
співаючи про роки невгамовні.

Й про ніч оцю, що в гулі поїздів
там, за вікном, летить, як чорна птиця,

до невідомих зоряних огнів,—
й крило її сніжинками іскриться.

Вона летить на димарів бори
і на міста з бетону та металу,
вона летить, але уже згори
крило зорі на пір'я чорне впало.

В повітрі бій... Зоря збиває ніч;
і пада сніг все дужче, все частіше...
І навіть чуть зорі звитяжний клич,
і навіть чуть, як ніч так хрипко динше...

Огонь і тьма вгорі, в далекій грі,
немов ревуть мотори бомбовозів.
Лунає небо сурмами зорі,
і ронить ніч криваві туберози.

Надходить день, народжений в боях,
над містом даль так сонячно розквітла.
Мое вікно горить у морі світла.
З хорошим ранком, молодість моя!

1935

В САДУ

Сонце впало птицею за гори,
зоревіє сурми дальній спів.
Я такий же лірик, як і вчора,
в золотому шумі вечорів.

Дерева в саду хитає вітер,
жовтий лист летить до ніг мені.

Як раніше, осінь соковита
викликає спомини й пісні.

Йду додому стежкою вузькою,
вже крізь віги світяться вогні.
Парашутна вишка наді мною,
і шумить мотор удалині...

В сяйві зір із серця пісня лине
під хвилики терпкій холодний біг,
як шумить, цвіте моя країна
від зусиль дочок, синів своїх.

Ми у грозах радісно зростали,
щоб у дні ці сонячні прийти,
де встають антени над містами
і гримлять мостами поїзди.

Лине спів за гори, за озера,
у вогні далекому зірок,
як голівку гладить піонеру
теплою рукою ватажок...

Сад скінчився. Сповнений любові,
я іду по вулиці вузькій.
Лине спів. І над будинком «Слово»
пролітають в небі літаки...

1935—1958

НАД ЗОШИТОМ

На мене зорять знов улюблені рядки,
що серцеві колись відкрили в щастя браму,

де шахти на горі за синіми садами
й багрянні квіти хмар над хвилями ріки.

Синіли на межі прощально васильки,
вони услід мені голівками хитали,
коли з села я йшов в задимлені квартали,
в рум'яну далечінь од верб і од ріки.

Рожевий пил спадав, синіло все кругом,
і коси золоті зоря влітала в трави.
Я покидав село і тихий зір ласкавий
над айстрами в саду за голубим вікном.

Проїшло багато літ. Я знову на селі,
сиджу над зошитом, де юною рукою
писав я в давні дні задумані пісні,
що в серці розцвіли пахучою весною.

Моя далека юнь, ти не здаєшся сном,
хоч зморшки на чолі все глибшають у мене,
життя, як і раніш, веселе і зелене,
під вигуки гудків гуркоче за вікном.

Багрянні од зорі шумлять мені тополі,
хитаються й шумлять, як і тоді, давно...
І пісня котиться в розчинене вікно —
то їдуть трактори з колгоспівського поля.

На землю сходить ніч, і зоряним рядном
вона вкриває все, мов ніжною габою.
Рожевий тане пил, синіє все кругом,
і комсомольці йдуть шумливою юрбою.

Огнів далека гра у вишині прозорій,
електрики огні в заводі й на селі,

неначе дивний хор в липневій теплій млі, —
це з зорями небес земні злилися зорі.

Й так радісно мені, і з серця лине спів
про цю добу, що в ній так сонячно живу я.
І, згадуючи гул моїх минулих днів,
пожовклі сторінки у тишині цілую.

1935—1958

ЗОРІ

Швидко грудень повіє крилатий
і простелиться сніг, наче дим.
Ще багато пісень непочатих
у закоханім серці моїм.

Я закоханий в синь океанну,
в свіжий дух, що пливе од ріллі,
а ще дужче — у зорі рум'яні,
рідні зорі моєї землі.

Кожний вечір огонь їх упертий
б'є веселкою, з тьмою в борні.
О, ніколи не може умерти
той, хто вигадав зорі земні!

В кожному зорі, у серці й над нами
їх огонь, як пожежі — вночі.
Зорі ці ми своїми руками
засвітили, в майбутнє йдучи.

Хай же грудень повіє крилатий,
заметелиться снігом, як дим,—
ще багато пісень непочатих
у закоханім серці моїм.

1935

ВНОЧІ

Холодна мряка мжичить за вікном.
Мов в тумані електрики огні...
Сьогодні знов приснилась ти мені
з чолом нахиленим, задуманим чолом...

Твій теплий зір — мов дві зорі у млі,
твоя шинель, обмотки на ногах,
твого волосся ароматний пах
і п'ятикутна зірка на чолі...

Ми йшли вперед, під куль холодний спів...
Кругом цвіли Молдавії поля.
Була весна, й несли вітри здаля
тривожний гул панцерних поїздів...

Нам вибухи перетинали шлях,
що рвали землю і серця до дна...
І дев'ятнадцята твоя весна
відбилась в золотих моїх очах...

Немов думки — краплини у вікно...
Ті дні пройшли, та спомини живі...
Я знаю: ти скінчила у Москві
військову академію давно.

Сивієш ти... Летить життя твоє
у гомінкій столиці Октябрю...

Щаслива ти, що бачиш, як зоря
над Мавзолеєм Леніна встає...

Нема, нема віддалення від нас...
Нарізно ми, та у сім'ї одній.
З тобою знов ми підемо на бій,
плече в плече, як прийде грізний час.

1936

В ТИШІ АЛЕЙ

В тиші алей вальсує вітер.
На цвіт жоржини і вербен
холодне злото ронить клен.
Надходить осінь соковита.

Десь чути пісні переказати,
немов зоря промінить шлях,—
то рвуть колгоспівські дівчата
рум'яні яблука в садах.

Зливаю з ними я свій спів.
О як синіють небокраї!
І крик далекий журавлів
прощально в небі догорає.

В тиші алей вальсує вітер.
На цвіт жоржини і вербен
холодне злото ронить клен.
Надходить осінь соковита.

1936

ЗА ВІКНОМ

Ніч міська за вікном. Десь кричать поїзди.
Протинає той крик мої мрії.
І на склі, наче відблиск холодний слюди,
ліхтаревий вогонь пломеніє.

У кімнаті один я з приборями дум,
п'ю вогні крізь опущені вії.
За вікном літака наближається шум
і поволі у тьмі даленіє.

Рветься пісня в вікно, б'ється птицею в скло
і крилами призивно тріпоче,
мов нагадує серцю далеке село
голубої донецької ночі.

В небі зір простяглася дорога ясна,
і горить, і тремтить наді мною...
Я для пісні вікно розчинив, щоб вона
залила мою душу весною.

Пахнуть квіти в саду і шумлять дерева,
бродить місяць, як привид, між ними,
і пливуть на папері, як хвилі, слова,
замикаючи рух свій у рими.

Я ж іще молодий. В жилах кров — як вино.
Зорі, зорі, світить наді мною.
Розчинив я для пісні і серце, й вікно,
і зіниці — для ночі міської.

Знов гуркоче літак... Там безсонний пілот
розвиває невидану швидкість

і в холодному морі бездонних висот
мужній край мій підносить під зорі.

Дальній крик поїздів, ніч, і пісня, й літак...
Я один. Щастя стукає в двері.
Швидше ж, швидше ввіходь, і, як радісний мак,
достигає мій вірш на папері.

1936

БУРЕВІСНИКОВІ

І серце бій свій зупинило,
на зір упала смерті мла,
коли країна в льоті крила
до сонця гордо простягла.

Не перші краплі з неба впали
й горять, як сльози, на крилі,
це Буревісника не стало —
гіганта нашої землі.

Замовкнув, рідний і натхненний,
сльозами очі застила.
І журно хиляться знамена
над снігом мудрого чола.

Та тлінь творця не може зжерти
того, хто в серці — як блакить.
Повічно образи безсмертні
в уяві нашій будуть жить.

Так геть же смерть! Він вічно з нами!
Не треба сліз і суму вій.
Летить над селами й містами
наш Буревісник дорогий.

1936

В САДАХ

Як оксамитно вітер лине!..
Снігів розтанула вже муть.
Настане час, і в юній синій
сади моєї Батьківщини
рум'яним цвітом зацвітуть.
Так вій же, вітре кучерявий,
щоб молодів тобою я,
щоб стигли зорі, мліли трави.
Де гнуться верби понад ставом,
там пройде дівчина моя.

Її на греблі я зустріну.
Яка ж то буде зустріч ця?
До неї леготом долину,
й сади моєї Батьківщини
шуміть нам будуть без кінця.
Про що ми будем говорити?..
Кругом синітиме Донбас,
над нами будуть зорі й віти,
і місяць буде той світити,
що нам світив в розлуки час.

Це буде там, де залізниця
біжить, дзвенить кругом села,
де в вечорах завод іскриться,
де рідні і трава, і птиці,
де наша юність протекла.

Берези білі, сині зорі,
тепло смуглявої щоки,
донецькі далі неозорі,
і тиск руки, і щастя в зорі,
і сміх, як молодість, дзвінкий.

А вітер б'є в долоні в ташку,
в трамваїв дзвони юнь буя...
Той тихий пепіт біля ганку...
Я йду на лекції щоранку,
й щоночі сню про неї я.

Це буде, друзі, буде, любі!
Там де шумить, цвіте Донбас,
де мій завод високотрубий...
Тугі, солодкі й рідні губи
відчую я в той ждалий час.

А поки що... хай вітер лине
в кімнату затишну мою.
Я буду вчитись щохвилини,
щоб гідним сином Батьківщини
зустріть в садах любов мою.

1936

*

За вікном зима,
за вікном огні.
І тебе нема, —
й сумно так мені.

Що ти? З ким ти? Де?
Нижний квіте мій!
За вікном гуде
тільки вітер злий...

1936—1958

ТИ МЕНІ НАГАДАЛА ТУРЧАНКУ

Кипариси од ночі й до ранку
все шумлять і шумлять навкруги...
Ти мені нагадала турчанку,
що забула свої береги,

що забула країну кохану
через очі, як сон, золоті...
О, ніколи уже не відстану
я від тебе в шумливім житті.

Ти ідеш, мов пливеш над землею,
завойоване щастя в бою,
і просвічує тіло зорею
крізь одежу шовкову твою.

Синій вітер, метелики й квіти,
співи птиць і цвітіння дерев,
крізь росю забризкані віти
чути моря бурхливого рев,

синій рев... Ми йдемо до прибою,
що гуде над краями землі,
і злилось моє серце з тобою,
ніби море — з блакиттю вдалі.

Харакс, 10.IV.37

УКРАЇНА

I

Дзвін шабель, пісні, походи,
воля соколина,
тихі зорі, ясні води —
моя Україна.

Синь гаїв, поля, світання,
пісня солов'їна,
ніжний шепіт і зітхання —
моя Україна.

І в очах твоїх, кохана,
міниться і лине
сонцем щастя осіянна
моя Україна.

2.II.39

УКРАЇНА

II

З вітром шепочуть квітки,
пісня дзвенить про любов,
і над свічадом ріки
місяць примарний зійшов.

Дужче і дужче кругом
пісня гримить солов'я.

Гори мовчать над Дніпром.
Це — Україна моя.

В небі шумлять літаки,
коні залізні — в полях.
Гордим розливом ріки
цвіт весняний по садах.

Станції, рейки, мости,
даль димарями буя,
і поїзди, поїзди...
Це — Україна моя.

Вічно готові до бур,
партії словом живі,
там, на кордоні, як мур,
рідні стоять вартові.

Світлі ідуть матері,
зір їх красою сія.
Сонце і пісня вгорі.
Це — Україна моя.

9.XII.38—1958

БАТЬКІВЩИНА

Нехай цвітуть про тебе співи.
Тебе люблю без краю я,
мій край веселий і щасливий,
Вітчизно зоряна моя.

Люблю я дні твої робочі
і синь просторів запашну,

де літаки вгорі туркочуть
про нашу сонячну весну.

Люблю я дим заводів стежить
і слухать під безжурний спів,
як на ланах твоїх безмежних
лунає гуркіт тракторів.

Не марно, ні, гриміли гони
і пламенів од крові брук.
Ніхто знамен твоїх червоних,
мій край, не вирвав з дужих рук.

Вперед ми зорим без тривоги,
бо над просторами землі
багряним знаком перемоги
палають зорі на Кремлі.

[1938]

ЩАСТЯ

Наче море жито,
сонце і пісні.
Як чудесно жити
в нашій стороні!

Щастя яснозоре,
серця дужий бій;
і любов як море
у груді моїй.

Десь музика грає,—
то ідуть полки.
Сині небокраї,
братній тиск руки.

10.XII.38

СПВИ

Я не кину співати про тебе,
краю мій, моє щастя, мій дім!
Скільки зір у високому небі,
стільки співів у серці моїм.

І про тебе не кину, кохана,
я співати в житті запашнім.
Скільки квітів в полях осіянних,
стільки співів у серці моїм.

Так шуміть же, гаї неозорі,
і сади зацвітайте, як дим.
Скільки хвиль у бурхливому морі,
стільки співів у серці моїм.

15.XII.38

ГОСПОДАРИ

Небо синє і повне, мов чаша.
Вся в цвіту, молодіє земля.
Глянь навколо. Навіки це наше:
і міста, і гаї, і поля,

й поїзди, що біжать без упину,
і в морях золоті кораблі.

Ми йдемо по ланах Батьківщини,
ми — господарі вільні землі.

Медом лине повітря у груди,
любо пісню співать ідучи.
Тут ніколи, ніколи не буде
ні царя, ні ярма, ні бичів,

ні того ненажерного пана,
що з нас шкури здирав на жупан.
Обів'ю я зорею, кохана,
молодий тополиний твій стан.

Море дасть мені перлів яскравих,
у зірок я позичу вінця
і тебе одягну наче паву,
щоб на тебе зорить без кінця.

Без кінця щоб тебе цілувати...
Лийся в жилах, як музика, кров!
В нас природа на фарби багата,
як серця молоді — на любов.

7.XII.38

НА ПІВДНІ

В задумі вічні гори,
земний чудесний рай.
Спокійне синє море,
вишневий небокрай.

Дерев зелені віги.
Невже не сниться це?

І теплий, теплий вітер
шумить нам у лице.

А там, за гаю краєм,
за горами, вдалі,
зима давно гуляє
снігами по землі.

Нема вітрам упину,
за хмарами блакить.
Чому ж на Україну
душа моя летить?

11.XII.38 — 1958

ЧЕРВОНА АРМІЯ

Червона Армія... В цім слові
все те, що ворог не зборов...
Зросла ти з мук, боїв і крові,
тому й ім'я тобі — любов.

Непереможна ти і щира,
бо ти за правду і за мир.
Тому й така велика віра
до тебе в нас. Фашизму звір

тебе боїться, хоч і мріє
із ночі кинутись на нас.
Та він забув, що меч — надія
в твоїх руках, що ти — це клас.

15.II.37
Харків

З ВЕРШИНИ ЗЕМЛІ

Нехай над світом пісня лине.
Про перемогу, сурмо, грай!
Щоб звоювать землі вершину,
їм крила дав червоний край.

Дав гострий розум, орлі очі,
ходу бійця, несхибність рук,
щоб пронести наш стяг робочий
крізь шал північних завірюх.

Де в крила били хуги коні,
під вітру плач, і рев, і спів,
звучав їм голос мільйонів
з Вітчизни дальніх берегів...

Там, над безоднями, — крижина,
на ній лишалися брати,
на славу й щастя Батьківщини
щоб перемогу берегти.

Вони розкриють таємницю,
що під глибинами лягла,
щоб ні одна червона птиця
зламати крил там не могла.

На кризі — рух... Все далі звуки,
все тихше чуть моторів спів...
На варті праці і науки
орли залишили орлів.

.

Все ближче й ближче спів з етеру...
Весь край — мов сонячні жнива...
Вікінгів зоряної ери
приймай, столице світова!

[1938]

ПАРТИЗАНСЬКА ПІСНЯ

Гармат за горою огонь не затих.
Не випустим зброї ми з рук трудових.
Хай вітер у груди сталевий, лихий,—
ми щастя здобудем Вітчизні своїй.

Не марно в підвалах, землянках сирих
в нужді ми зростали на глум і на сміх,
на труд і на горе у безлічі літ.
Світить же нам, зорі, ми вийшли у світ!

Шумить нам, діброви, багаття, гори!
Над нами шовкові цвітуть прапори,
що їх ми з любов'ю за волю свою
гарячою кров'ю зросили в бою.

Встає над полями вечірній туман.
Сідлає коня молодий партизан,
і дівчина зброю йому подає:
«До стрічі нової, кохання мое!»

Гармат за горою огонь не затих.
Не випустим зброї ми з рук трудових.
Хай вітер у груди сталевий, лихий,—
ми щастя здобудем Вітчизні своїй.

[1938]

ПІСНЯ ПАРТИЗАНІВ

(Перший варіант)

Над полями гуркіт лине,
дим полями тане.
За Радянську Україну
б'ються партизани.

Утікає крук неситий,
пір'я ронить долу,
буде сонце нам світити,
а панам — ніколи.

Посивіла рано в горі
мати стріне сина.
Тихі води, ясні зорі —
наша Україна.

Блискавиці над горою,
грим за гаєм грюка.
Гей, тримайте, хлопці, зброю,
добивайте крука!

Над полями гуркіт лине,
дим полями тане.
За Радянську Україну
б'ються партизани.

1938

ПАРТИЗАНСЬКА

(Другий варіант)

Гей, бори на сонця схід
зашуміли вранці.
Виступали у похід
славні таращанці.

За селом конитів дзвін
даленіє дальній,
усміхнувся не один
на привіт прощальний.

У бою за вільний край
хлопець не загине.
Він повернеться. Чекай,
не сумуй, дівчино!

Грають полем золотим
норовисті коні.
Од тачанок пил — як дим,
прапори червоні.

Гей, бори на сонця схід
зашуміли вранці.
Виступали у похід
славні таращанці.

[1938]

НА СХОДІ

В небі птиці грізнокрилі,
на землі — туман.

В берег б'ють криваві хвилі
озера Хасан.

Понад сопками літає
бору сивий спів.
Відступали самураї
під огнем бійців.

Під пісень побідні звуки
утікала мла.
Водка рисова гадюкам
не допомогла.

В небі птиці срібнокрилі,
одлетів туман.
В берег б'ють прозорі хвилі
озера Хасан.

На поля, на рідні стерні
дивиться блакить.
І на сопці Заозерній
рідний стяг шумить.

17.XII.38

НА ВАРТІ

Не шуми ти, очерет!
Місяць світить на багнет.
Не шумить, сади в цвіту!
Я на варті, на посту.

В небі — крики птичих зграй.
Я вартую рідний край.

Перетну і тут, і там
я дорогу ворогам.

Промінь місячний — як сніг.
Вийди, мила, на поріг.
Пригадає серце все,
вітер звістку принесе.

Чути шелест, чути крок.
Пальці впали на курок.
Од чекістових очей
чорний ворог не втече.

Заспівали кулі в млі.
Перший ворог — на землі,
мов кривавий хижий птах,
другий ворог — у руках.

Наша воля, наша сила.
Спи спокійно, моя мила!
В небі — крики птичих зграй.
Я вартую рідний край.

17.XII.38

*

Ці дні твої, його, мої...
Ми — пера, молоти, багнети,
крізь кров продовжили бої
в цехи, контори, кабінети.

Це ми — республіка труда,
що вдаль летить зорі мечами.

Думок між нами провода,
і в проводах — думки між нами.

За боєм бій, за боєм бій,—
ми блискавицею крізь дими.
Ми світ будуємо новий —
себе будуємо новими.

І сонцевіє неба дах.
З нас непоборно кожен лине
у боротьбі на всіх фронтах
до безкласової людини.

8.VIII.32

НА ВАРТІ ТРУДОВІЙ

Гримить залізний кінь. Смуглява і рум'яна
на ньому дівчина колгоспівських степів,
що розляглись кругом безмежним океаном,
і лине з ніжних уст у синь безжурний спів.

А в вишині гуде. І в променів інеї
не крил, орлиних крил, на доли впала тінь —
то дівчина-пілот над рідною землею
веде стрункий літак у мрійну далечінь.

За вікнами цехів, і де земні глибини
машинами гудуть, і в вишині дзвінкій,
і на полях, і скрізь дівчата Батьківщини,
орлиці наших днів, на варті трудовій.

Складають вам пісні задумані бояни,
ашуги дальніх гір і голубих степів.
Над вами день встає, як стяг зорі багряній.
Прийміть же ви і мій, натхненний вами, спів.

4.III.39

КАВКАЗ

Кавказ підо мною. Та гори не ті,
що Пушкіна сумно вітали.
Між ними повзуть і гримлять золоті
задумані дива з металу.

На сонці їх броня призивно цвіте
і гомоном повнить долини.
Я хочу співати про них і про те,
що скрізь тут — моя Батьківщина.

Хоч я з України, де пишні сади,
де грають огні Дніпрельстана,
Кавказе! Аули, хребти та хребти,
моя Батьківщина кохана!

Ми бились за тебе в Донецьких степах,
в ущелинах дальніх Уралу,
в Криму й на Амурі... Єдиний нам шлях,
бо всі ми з одного металу.

І горді твої чорноокі сини
і ми, кароокі і ніжні,
як степ наш і гори ці сніжні,
подібні до сонця й весни.

Кавказ під мною. Та я не один,
ми всі в вишині, й під ногами —
розквітлі долини, сніги верховин,
і хмари, й троянди під нами.

17.V.39

*

На сході троянди. Світає.
Я в морі думок-анемон.
Уже задзвеніли трамваї
і ніч одлетіла, як сон.

А образи пісні крилаті
пливуть, мов кохання моє.
І тихо, так тихо в кімнаті,
лиш серце так солодко б'є.

Вже люди ідуть на роботу,
я чую їх сміх за вікном.
Щоб битись за нові висоти,
ви з першим проснулись гудком.

Ясніють, ясніють дерева.
Де слів я для щастя знайду?
Привіт тобі, ранок вишневий,
привіт молодому труду!

9.XII.38

ПЕРШЕ ТРАВНЯ

Краю мій ти, краю,
молоді лани,

сині небокраї,
пісня з вишини.

Юнки ніжноброві,
тополинний цвіт,
вулиці майові
і знамен привіт.

Музика і кроки —
як морів прибій.
Гей ти, світ широкий
краю рідний мій!

Танки і гармати,
блиск очей, штиків
і, як день крилатий,
переможний спів.

Птиці, як і треба,
вкрили синє тло:
літаками небо,
небо зацвіло.

Там, де хмар увори,
сонце на крилі,
в вишині — мотори,
щастя на землі.

В серці сонце грає,
зір у сяйві віт.
Краю ти мій, краю,
малиновий цвіт.

[1938]

ТРИ ГЕРОЇ

Це вам гримлять фанфар привіти
під голубий моторів спів,
злетіли ви до стелі світу,
куди ніхто ще не злетів.

Туди, де полюс і морози,
проклали ви над морем путь
в цей час, як чорні бомбовози
над Піренеями гудуть...

З них бомби шлють на мирні брами
по знаку чорної руки...
А ми сталевими крилами
з'єднали два материки.

Вони летіли, три герої,
в бою з природою туди,
де зорі слави всеземної
зійшли над ними назавжди.

Гримить од краю і до краю
все вище сонячний наш спів...
Це з перемогою вітає
орлиний край своїх орлів.

1937—1938

ОВОА

Казка

Ліс і вітер. Ніч зимова.
Страшно, страшно в темі такій.

В лісі йде маленький Вова
в теплій шубі хутряній.

Зір сміливістю іскриться.
Незнайомий Вові жах.
За плечем його рушниця,
й шабля б'ється по ногах.

З ночі виринула хата.
Вова — в хату. В хаті — тьма
і густа, і волохата,
мов нікого в ній нема.

Що робити тут синочку?
Тільки чути серця бій.
Щось захникало в куточку.
Вова крикнув: «Хто такий?»

«Я, хазяїн цеї хати,
сам лишився — без синів.
Страшно й холодно тут спати,
третьій день я вже не їв.

Ще нічого, якби літо.
В лісі б ягоди були».
«А сини?»

«Синів бандити
в підземелля повели».

Засвітив Володя свічку,
нарубав багато дров,
затопив, як треба, пічку
й полювати в ліс пішов.

Не знайшов Володя птиці
ні в гіллі, ні на снігу,

тільки зайця із рушниці
він застрелив на бігу.

До хатиночки хоробрий
мій синок попрямував,
там засмажив зайця добре,
сам поїв і діду дав.

Але що це? Дзвін заліза.
Тихий крок, і враз — ого! —
у вікно розбійник лізе,
Вова — шаблею його!

Хтось і злякано, й сердито
там надворі закричав.
Вова голову бандита
аж по плечі одрубав.

Потім вискочив із хати
й за бандитами — бігом.
Віє вітер волохатий,
дерева шумлять кругом.

Ось і дерево дубове
зустрічає шумом віт.
А під ним розкрився Вові
в підземелля чорний хід.

Вова тихо вліз у нору.
Враз — бандити перед ним.
Вова крикнув: «Руки вгору!»
Крики, постріли та дим...

Кулі б'ються знов і знову
в груди Вові. Дужче шум.

Та під шубою у Вови
бронірований костюм.

«Гей ви, гади, вам не жити!» —
грізно Вова закричав.
Постріляв усіх бандитів,
постріляв і порубав.

Поламав він банді зуби,
підземелля розорив
і на волю із-під дуба
вивів дідових синів.

Радий дід, сміється й плаче:
він не буде вже один.
«В хаті сонечко неначе
засвітилось», — каже він.

Ніч за вікнами зимова.
Ніч мов сон, і сон мов яв.
А дідок «спасибі» Вові
сто разів уже сказав.

«Дома ждуть і татко й мама.
Треба йти!» — «Ну, будь здоров!»
Вова з дідом і синами
попрощався і пішов.

І пішов синок хоробрий.
Він не знає слова «жах».
За плечем рушниця добра,
шабля б'ється по ногах.

I.XII.38

ЙОГО НЕМА

Його нема. Важкі повіки
останній сон йому закрив.
Він над Вітчизною навіки
крилом орлиним прошумів.

Героя Півночі не стало,
не полетить він за моря.
Але цвіте, Валерій Чкалов,
твоя доблесті зоря.

Летять сніжинки пад землею.
Прощай, товаришу, прощай!
За домовиною твоєю
іде в жалобі рідний край.

Любив ти гроз могутній племінь,
і співи птиць, і шуми трав.
Не віддамо в житті нікому
того, що ти завоював.

Ти з нами був у дні негоди
і в щастя дні, боєць висот!
Прощай, великий син народу,
такий же вічний, як народ.

17.XII.38

БАГРИЦЬКОМУ

Я так гостро тебе пам'ятаю...
Це в Одесі над морем було,
коли грози криваві над краєм
рвали небо — і море гуло...

Твій орлиний задуманий профіль
і пісні, наче птиць голоси...
Я тебе не забув анітрохи,
як і ті неповторні часи...

Вчитель мій, мій далекий, мій рідний,
побратим по рушниці й перу...
Край співає щасливо й побідно,
як твої, твої птиці в бору,

коли роси на листі, де трави
і в бокалах конвалій вода...
Коли світ, як весна, кучерявий
і душа молода, молода...

Друже мій... Я той день не забуду,
як привіт мені ти передав,
коли кашель терзав твої груди,
коли в колі братів ти вмирав...

Орле мій, зореюний поете!..
Ти — як день над блакиттю озер...
Твої співи — неначе багнети
непоборних полків ССРСР.

Як троянди в цвіту, як жоржини,
як роса в солов'їнім саду...
Як весна, як моя Батьківщина,
що розквітнула в сонця меду...

Вже минуле стоїть біля муру,
і Комуна сіяє не в сні...
Ми в борні вже забули про журу —
й повні радості наші пісні.

15.XI.37
Харків

І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОМУ

Як день горить, як вітер хилить віти,
як те, що є на світі даль і час,
між нас тобі, поете, вічно жити,
як і між тих, що прийдуть після нас.

Пройдуть віки, настане вічне літо.
І так, як ми, як з памі це було,
пад книжкою твоєї «Енеїди»
нащадок схилить радісно чоло.

Як день горить, як вітер хилить віти,
як зорі ті, що світять для очей,
земля все так же буде вдаль летіти
й твоє ім'я сіяти між людей.

[1938]

СВІТАННЯ

На сході троянди світання
в хитанні гілок золотих.

Це пісня моя не остання,
я серцем іще не зати.

Вже небо знімає намисто
далеких зірок угорі.

В піснях про народжене місто
я буду подібний зорі.

Неначе уранці весною
я йду золотим юнаком
і дід мій, коваль, за рікою
прививно дзвенить молотком.

Над вітами вітер ласкавий
хмарки пурпурові жене;
і роки, і птиці, і трави
з зорею вітають мене.
Я слухаю співи прозорі,
як море, що лине до ніг,—
і захвату сльози, як зорі,
як роси, на віях моїх.

Я йду золотою землею,
і серце мое — як вино.

То юність моя, що я з нею
уже попрощався давно.
Неправда. Той вітер ще лине,
що квітнув весною кругом.
Я знову в садах Батьківщини
іду золотим юнаком.

І місто встає осіянне,
що в ньому співати я звик.
Мені тридцять вісім? Омана!
Мені вісімнадцятий рік.

7.IV.36. Ніч
Харків — 1958

*

Вже димаріє дальня даль
і небо домнами палає.
В борні за щастя небокраї
ми одягли мету в метал.

Дзвінкий у небі з криці птах
ярким крилом цвіте на сонці.

Ми, юні волі оборонці,
ступили на громовий шлях.

Туди, де даль ясна така
й нема ні злиднів, ні тривоги,
бійцям показує дорогу
над світом Леніна рука.

Ми стали, стали, як один,
у нерозривне праці коло,
шлемо на штурм, у хмуре поле,
покірні армії машин.

В потоці сонячному літ
ми перебором дикі нетрі,
щоб у вогнях, у сні електри
прийшов комуністичний світ.

23.1.33. Харків

ЗА ТУМАНАМИ ГІР...

За туманами гір,
за синявою вод,
у залитій вогнем далині
ти ідеш у борні
за досвітні огні,
героїчний іспанський народ!
Хай Ірун одпалав,
взято Сан-Себастьян
і палають квартали Мадріда, —
вище гнівне чоло!
Не впадеш ти від ран
під забризкані кров'ю копита.

Твоя доля цвіте
у десниці твоїй.
Грізна сила — розбуркані маси.
Чуєш, кличуть полки
на невиданий бій
голоси Долорес і Діаса.
Бомбовози про смерть
над містами гудуть,
і зірки дим пожарів обліг,—
та ясніше всіх зір,
що над світом цвітуть,
очі юнок прекрасних твоїх.
Хай впаде не одна
на скривавлений брук,
юне серце востаннє заб'є,—
та тримають гранати
гаї ніжних рук,
захищаючи щастя своє.
І старі й юнаки —
ти не сам, ти не сам! —
у пожари, в окопи пішли.
Ні, ніколи уже
кволим злота рабам
не вернути проклятої мли.
Не здолає тебе
чорний гість, чорний звір,
дальній сине сім'ї трудової!
За туманами вод,
за синявою гір
і серця наші, й думи з тобою.

1937

БЕЗПРИТУЛЬНИЙ

Коли бійці під вихор кульний
покинули, програвши бій,
останній форт, лиш безпритульний
лишивсь там хлоня в млі важкій.

Ні, він не зрадить руки братні,
хоч і впаде мерцем за це.

І тільки блискавки гарматні
світили у його лице.

І бачило печальне віття
в холоднім світлі дальніх зір
худеньке тіло крізь лахміття,
упертий рот і карий зір...

І раптом — гул і грім розвалу!..

Тікай, маленький мій, скоріш!

Снарядом голову одтяло,
смугляву голову... Як ніж,

огнений ніж пройшов по шиї
в розгоні чорнім, раз і два...

І лиш розкрила довгі вії
героя мертва голова,

немов моя... Як дивний сон це,

й я — хлоня цей у цьому сні...

Замовкнув бій. Немов два сонця,

два карих ока в тишині

заходило... Кругом металу
блистіли вламки... День ішов.

І тихо з тулуба стікала

і гусла у руїнах кров...

Промчали роки... Без тривоги

йде дівтора. А день — як жар.

І все здається: з ними в ногу

іде маленький комунар.

Йому щасливо грають очі
і ніжки тупають малі...
А барабан йому туркоче,
що буде так на всій землі.

[1938]

ЛЕНІН

I

Чи спів, чи крок маніфестації,
чи гул моторів з висоти
у шумі теплому акацій,—
завжди, завжди між нами ти.

Чи йде у полі подорожній
і небо міниться й сія,—
шепочуть губи безтривожно
твое ім'я.

Чи в шумі кедрів поїзд лине
і з гулом проліта мости,
чи бій гримить за Батьківщину,—
завжди, завжди між нами ти.

Чи над Північним океаном,
де сяйва радісні цвіти,
летять республіки титани,—
завжди, завжди між нами ти.

2.1.38
Чернігів

ЛЕНІН

I

Хай роки проходять без ліку
і пісня приборями б'є,—
у кожному серці навіки
орлинеє ім'я твоє.

Ми грати розбили похмурі
в безсмертних Жовтневих огнях.
Ти вів нас до щастя крізь бурі
і вивів на сонячний шлях.

Вже років багато без тебе
на наших полях одгуло.
Над нами розквітлеє небо,
й до кожного щастя прийшло.

Садами цвітуть небокраї,
пливуть на морях кораблі,
і гордо наш прапор сіяє
на шостій частині землі.

В любові, у гніві, як треба,
злютовані ми, як один.
Гуде на землі і на небі
музика чудесних машин.

Як сонце, що лине над нами
й проміння нам шле золоте,
земля молодими містами
рясніє, шумить і цвіте.

Так лине, моя пісня висока,
як нашого щастя блакить!

Озброєна юнь огнеока
на варті кордонів стоїть.

А сурма до бою покличе —
за край свій ми станем грудьми.
Це, Ленін, твій пам'ятник вічний —
життя, що будуємо ми.

1939

МОЛОДІ

Наша молодь — наша сила,
наша юнь — Вітчизни цвіт,
непоборна, легкокрила
в льоті щасному побід.

Не орли над синім полем,
не весни кругом печать,—
то колони комсомолу
кроком радісним гримлять.

А над ними, а над ними
крила горді прапорів,
голосами молодими
даль заквітчується в спів.

[1938]

СВЯТО

Холодніє задумана просинь,
і в пожежі дерев далина.

Хто сказав, що на вулицях осінь,
коли в серці розквітла весна?!

Коли в серці багато-багато
поривань, і пісень, і надій,
коли люд, зустрічаючи свято,
свято Жовтня, щасливий такий!

Коли небо гуде літаками
й серце-птиця за ними летить,
як і день цей, залитий піснями,
у блакить, у блакить, у блакить.

У святковому вулиць прибої
загубив товариству я лік.
Віс в серці моєму весною,
як в далекий сімнадцятий рік,

коли йшли на тривожні заграви
ми на бій за сьогодні ясне,
де Нева у гранітній оправі
свої хвилі холодні жене.

Як палали захоплено зори,
коли кулі співали рясні,
коли світ од удару «Аврори»
розколовся падвоє в огні!

Не забути ті вихори бою,
крики в тьмі, стрілянину застав,
коли Ленін крізь бурі рукою
у майбутнє нам шлях показав.

І тепер воно з нами, братове,
те, за що пролилась наша кров,

що нам снилось у ночі грозові,
коли Жовтень над нивами йшов.

Дні коротшають. Дивиться скоса
сонце з хмар. Та в цвіту далина.
Може, й справді на вулицях осінь,
але в серці сьогодні весна!

[1938]

*

Чи чуєте, друзі?! В нас щастя в руці,
нам ніч і туман непависні.
Зростало це слово і образи ці
з народної пісні.
Цей місяць, що світить мені з вишпини,
на тин, на похилені хати,
на срібло ріки, у задумі човни,
і в полі веселі дівчата,
і хлопці на конях, і трави, і свист
вітрів, солов'їв України,
і шум літаків над узорами міст —
завжди ви в мені до загину.
Чужа і ворожа мені тишина
рядків анемічних зимових,
бо в пісні моїй громадянська війна
цвіте крізь простори у слові.
Вона — в молотках, що підводяться в такт
в руках і жилавих, і рідних.
Я в гулі цехів чую гули атак,
і співів, і рухів побідних.
Немає для мене «було» і «колись»,—
в боях ми і вчора, й сьогодні.

І очі бійців, і електрики блиск,
як ріки, злились, многоводні.
І наше дихання, й дихання машин,
і нерви, і пальці — єдині,
і серця удари, як молота дзвін,
як пісня і ритмів, і ліній, —
в мені, що в процесі суб'єкт і об'єкт,
як думка і в дії і в слові,
і серце — як сонце, що пломенем б'є
в частини машин металові.
І пісня росте і зростає до зір,
як образ огнистий Лібкнехта.
Немає нам ліку, ні часу, ні мір
в єднанні труда й інтелекта.
Як свіжо, як ясно в мені і кругом,
в сьогодні прийшли ми кризь муки.
І вождь наш між нами стоїть за станком...
Ми — мозок, ми — Леніна руки.

11.VII.32

Одеса

ЛЮБЛЮ

Я люблю тебе, друже, за те,
що в очах твоїх море синіє,
що в очах твоїх сонце цвіте,
мою душу голубить і гріє.

За волосся твоє золоте,
за чоло молоде і відкрите.
Я люблю тебе, друже, за те,
що не можу тебе не любити.

[1938]

ЛЮБОВ

Запах анемони.
Верби і село.
Од очей бездонних
серце розцвіло.

«Любий мій, не треба...»
Як шумує кров...
І зоря над степом
як моя любов.

28.VII.38

МОЯ ЛЮБОВ

Лети, мій спів, луною,
красу в серцях буди.
Сади цвітуть весною,—
моя любов завжди.

Зоря цвіте, і лине,
і гасне, й квітне знов.
І лиш цвіте незмінно
одна моя любов.

Любити до нестями
тебе не кину я.
Над зорями й віками
цвіте любов моя.

19.XII.38

СЬОГОДНІ

Сьогодні я в морі любові,
душа — як у зорях блакить,
а сніг, наче квіти бузкові,
на вітах каштанів лежить.

Як сон, одлетіли тривоги;
хоч сніг, а кругом — солов'ї.
І тисну до серця мого
я пальці тонешкі твої.

Сьогодні я в морі любові,
у морі любовному я.
Чи в небі зоря малинова,
чи хустка весела твоя?

Зоріє з-під вій оксамиту
твій погляд, закоханий твій.
Як гарно, як сонячно жити
й любить у Вітчизні моїй!

21.1.38

ТИ

Крізь огні у блакитнім тумані,
крізь вечірню міську каламуть
ти ідеш, і мов квіти весняні
на снігу за тобою цвітуть.

Ти для мене — як вічності небо,
що сіяння нам шле з висоти.
Склав пісень я багато про тебе,
та найкраща пісня — це ти.

1939

*

Квітку метелик цілує,
обріі — сонце ясне,
вітер — берізку німую,—
ти не цілуєш мене.

Хвилі друг другу належать,
зорям — троянди ясні.
Всюди любов як пожежа.
Ти не належиш мені.

Щастя лунають акорди,
в синь задивився комиш.
Ти ж, неприступна і горда,
дивишся все і мовчиш.

Никнуть до стебла тумани,
линуть вітхання в блакить.
Чим, розкажи, о кохана,
серце твоє розтопить?

6.XII.38 — 1958

*

І ти прийшла. Я ждав тебе так довго.
Мою любов, як вірку, я беріг,

хоч на душі була, як ніч, тривога
і на годинник глянуть я не міг.

Минала ніч, вікно уже синіло.
Не міг я знять пониклого чола.
Яка гроза в душі моїй гриміла!
Я ждав тебе, а ти усе не йшла.

І день настав. Життя шуміло море.
Хотів тебе зустріти я так зло,
і на вустах були слова докору...
А ти прийшла — і серце розцвіло.

І вже нема в душі моїй тривоги.
Зі мною ти. Чого ж мені іще?
О аромат волосся молодого
і тишина задуманих очей!

10.XII.38—1958

ТВОІ ОЧІ

Ні з морем, що вічно синіє
й горить у просторах ясних,
ні з небом далеким, Маріє,
очей не зрівняти твоїх.

З квітками, що зрощує поле,
і з тими, що в сині алей,
ніколи, ніколи, ніколи
твоїх не зрівняти очей.

Каміння горять самоцвітні,
та що мені в блисківі їх!

Ні сонце, ні зорі привітні
очей не замінять твоїх.

Прозорі задумані ріки,
на вітах цвітіння іней...
Ніщо мені в світі навіки
твоїх не замінить очей.

10.XII.38

ЯК ДИВНО

Як дивно! Любити й не знати, що ти
мене полюбила за мене.
От чому я хочу від тебе піти
й чуття погасити шалене.

Як дивно! Любить, і не вірить в любов,
і жити, Маріє, з тобою...
Ти спиш... І на скроні напружує кров
блакитну ю жилку... Весною

все віє кругом... Ти не знаєш, яка
в душі моїй буря, Маріє!..
А даль між дерев голуба і тонка,
і море синіє, синіє...

28.IV.37

Я ЖДУ ТЕБЕ

Я жду тебе, я кличу, літо!
Тобі пісень моїх слова.

Люблю, коли в вікно розкрите
шумлять безжурно дерева.

Люблю, коли нічна знемога
у жили ллється, мов вино,
і з неба місяць круторогий
туманно дивиться в вікно.

Я так люблю той час без краю
і землю теплу й молоду,
коли над квітками зітхає
липневий вітер у саду.

Але далеко ще до літа,
що одцвіло уже давно.
Лиш вітер стукає сердито
в моє зачинене вікно.

11.XII.38

ЯКБИ ТО Я ЗНАВ

Якби то я знав, що навік ти моя
і любиш мене, як і я.
Якби то я знав, що з тобою в житті
чекають нас сни золоті.

Якби то я знав, що мій друг ти і брат,
що ти не покинеш мене,
тоді б я забув про удари гармат,
про все пережите, жахне...

Тоді б моя пісня, як пtiця, до зір
злетіла, квітчаста й дзвінка...

О як мені рідні ці губи, цей зір,
плече це, волосся й рука,

що гладить чоло моє смугле й сумне!
Якби то я знав, що ти любиш мене...

1931

НАМИСТО

Над вечірніми ланами
грає сурма золота.
Тільки вітер поміж нами.
Простягни свої уста.

Тільки поле колосисте,
тільки вечір-чорнобрів.
На груді твоїй намисто,
а в душі моїй — любов.

Лиш одно, одно тривожить
мою душу молоду:
під твоїм намистом, може,
я нічого не знайду.

6.XII.38

*

На крилах радості несе
любов мене в село.
Як розказать тобі про все,
що в серці розцвіло, —

про верби й пісню у гаю,
про рідний, рідний дім,
про радість сонячну мою
знов бути молодим,

що я несу в собі, як день,
цю молодість мою,
що в серці — щастя і пісень,
як в рідному краю,

про те, що з нього гострий ніж
я витяг і не сплю,
що я завжди, як і раніш,
тебе люблю, люблю.

8.XII.38—1953

КРИНИЦЯ

Пекучий день, щебечуть птиці,
де яворів шумлять ряди;
я із прозорої криниці
нап'юсь солодкої води.

В промінні вся вона іскриться,
уяву збуджує мою.
Так і душа твоя — криниця.
з якої я кохання п'ю.

9.XII.38

СОЛОВЕЙ

Тишина кругом безкрая.
Ми йдемо у тьмі алей.
І закохано співає
щось троянді соловей.

Мов на морі грають срібні
блиски місячні рясні.
На любов мою подібні
ці рулади в тишині.

Світе мій, моє ти небо!
Солов'єм якби я став,
про любов свою до тебе
я б на світ весь проспівав.

10.XII.38

КВІТКА

Під скелею в тьмі, у печалі
задумана квітка зросла,
і снились їй сонячні далі
в країні краси і тепла.

Та люди ту скелю розбили,
де темрява вічна була,
і квітку на волі лишили
для щастя, краси і тепла.

10.XII.38

СКЕЛІ

З моря гнвної пустелі,
в сяйві, в бризках огняних,
хвилі мчать на грзні скелі
й розбиваються об них.

Хай горить, як сонця релі,
нам любові гордий стяг,
щоб і ми були як скелі
в морі шумному життя.

10.XII.38

*

Чи знаєш ти світання в полі
або в задуманих садах,
коли од щастя мимоволі
сіяють сльози на очах?

Щебечуть птиці, вітер лине,
немов дитинства дальні дні,
і кожна квітка і стеблина
до тебе тягнуться в півсні.

А ти ідеш. На небокраї
яка краса огнів сія!
Й разом з природою співає
душа закохана твоя.

І тільки серце б'ється дуже.
Здається, так би вічно йшов...
Якщо ти знаєш це, мій друже,—
ти знаєш, що таке любов.

11.XII.38—1958

ТИШИНА

Тишина, пі звука.
Цигарки і дим.
Лиш годинник стука
на столі моїм.

Десь шумує море,
і вали — мов дим...
Квітко ясногозора,
що ти, де ти, з ким?

Думи неозорі
у огні згадок...
Може, в коридорі
прозвучить дзвінок.

Ти простягнеш руки,
як тоді, тоді...
Тишина. Лиш стука
серце у груді.

11.XII.38

ОДНА

Гай і поле,
синь без дна,

І навколо
тишина.

Тільки небо,
тільки ти
та круг тебе
все цвіти.

Сяють крила
в вітру грі.
Може, милий
то вгорі?

Ледве видко.
В серці мла.
В небі квітка
розцвіла.

Нижче й нижче
парашут.
Сяй, обличчя,—
милий тут.

Синь навколо.
Серце — тьох.
Гай і поле.
Ви удвох.

21.XII.38

ЗАВЖДИ

Лунає день, горить, клекоче,
і юрб прибіій.

Завжди, завжди ці сині очі
в душі моїй.

Пливуть година по годині
в тиші нічній.
Завжди, завжди ці очі сині
в душі моїй.

Минають дні, минають ночі,
пливуть світи.
В душі моїй ці сині очі
завжди, завжди.

20.XII.38

СКІЛЬКИ РАЗ

Скільки раз я чую, як співають півні,
скільки раз я бачу, як зоря цвіте,
як на небі грають фарби переливні
і встає за ними коло золоте.

Скільки раз я бачу твої сині очі,
скільки раз я чую срібний голос твій,
і, як птиця крильми, солодко тріпоче
серце від кохання у груді моїй.

І злітає пісня, молода, крилата,
як твоя усмішка, як зоря в гаю.
О, якби-то можна вічно відчувати
світ ясний навколо і любов твою!

3.IX.38

СПОЛОХИ

Над вечірнім морем вітер пролітає.
Шум дерев шовковий, хвиль безжурний спів...
Сполохи далекі крають небокраї,
наче йде за морем бій богатирів.

Пелюстки рожеві, промені останні,
блиск мечів невипинний, як гроза в гаю...
Так і ми з тобою в гніві і кохаші,
так і ми з тобою в вічному бою.

16.IV.38

ПІСЛЯ ГРОЗИ

Одгриміла гроза, теплий дощ одшумів,
одцвіли блискавиці крилаті...
І назустріч весні я вікно відчинив,—
стало сонячно й тихо в кімнаті.

Ти вернулась, прийшла, наче з дальніх країв,
мов з холодного царства Валгалли.
І назустріч тобі я обійми розкрив,—
в серці тихо і сонячно стало.

16.IV.39

ВЕСНА ПРИЙШЛА

Весна прийшла. І серце тане...
Стою в задумі край вікна.

В садах, квітками осіянна,
пливе вечірня тишина.

Надворі хтось сміється дзвінко,
і за вікном, де синя мла,
майнув берет, немов пушинка...
Вона прийшла, вона прийшла.

7.IV.39

ВЕСНА

I

Весна у вікна заглядає,
хмарки у синяві пливуть,
і серце райдугою грає...
«Весна надворі!» — тільки її чуть.

А ще недавно люта хуга
крилами біла у вікно
і ти ламала в тузі руки
за тим, чого нема давно.

Вони пройшли, зими тумани,
пташки щебечуть край вікна...
Ти усміхасься, кохана,—
і на душі моїй весна.

Не по дорозі нам з журбою.
Сміється сонечко з висот...
І ми вітаємо з тобою
весни жаданий поворот.

7.IV.39—1958

ВЕСНА

II

Гей, рум'яні мої небокраї,
ви, міста гомінливі кругом!
По країні весна пролітає
і шумить журавлиним крилом.

Пролітає над полем, над гаєм,
сипле квіти з ясного чола.
Йй у відповідь серце співає,
стільки в ньому і світла, й тепла!

Вся вона — як усмішка дитини,
як усмішка дитини у сні...
І пливуть, як веселки, години,
і вітання, й музика, й пісні.

Хай сніги простяглися безкраї,
сиві хмари закрили блакить,—
по країні весна пролітає
і крилом журавлиним шумить.

19.XII.38

НАМ

Це мені й тобі
неба вишина,
квіти голубі,
радість весняна.

Це тобі й мені
віє знов і знов
в сонячнім огні
крилами любов.

17.XII.38

СТРУМКИ

На полях сніги як дими,
та під ними в глибині
десь течуть струмки незримі,
щоб проснутись повесні.

Тільки ти одна — мов камінь,
тільки в тебе все життя
не тече любов струмками
під снігами забуття.

19.XII.38

ПРОЛІСОК

Розтанув сніг. Гаї привітні
шумлять над маревом ланів.
І пелюстки свої блакитні
під сонцем пролісок розкрив.

Я мов тону у морі світла,
зима в душі моїй пройшла —
й вона, як пролісок, розквітла
під сонцем щастя і тепла.

9.IV.39

ЛАСТІВКА

Хай звучить моє серце, як зурна,
опромінює душу мою.
Я тебе, моє серце лазурне,
як весну, як Вітчизну люблю.

Дальня ластівка мріє, Весною
вже повіяло в синіх садах.
І пливуть пароплави рікою,
а за ними — остріблений шлях.

Стільки співів для тебе у мене,
стільки щастя у серці моїм!..
Як шумлять під вітрами знамена
і заводів густішає дим!

Люди йдуть. І так сонячно й легко!
Стільки світла, любові й тепла!
В небі ластівка мріє далека,
що на крилах весну принесла.

21.XII.38

В ПОЛІ

Журавлі прилетіли, журавлі прилетіли,
шоки вітер цілує, голубий, запашний.
Ми за руки взялися. На лице твоє миле
ліг ясного проміння поцілунок палкий.

І проміння, і вітер. У вогні мої губи,
і з промінням і з вітром я цілую разом

твое світле обличчя, неповторне і любе.
І так світло і тихо, так привітно кругом.

Журавлина розмова, за рікою діброва,
хвиля хвилю цілує. Дай же губи твої!
Там далеко-далеко вже зоря злотоброва
крила ніжні простерла на примарні гаї.

А за тими гаями розляглася столиця
і еднає з огнями дальні неба огні.
Ця краса тільки може в сні дитячим приснитися.
У блакитному полі ми з тобою одні.

Тільки даль, тільки трави, тільки вітер ласкавий,
і в блакиті над нами журавлі, журавлі.
Гей, ви, роки крилаті, гей, життя кучеряве,
в небі зорі чудесні і любов на землі!

6.XII.38—1958

ЧОМУ?

Тополі цвіт, тополі цвіт.
Вода в цвіту.
Шепоче вітер поміж віт.
Ми — на мосту.

І люди йдуть, усі в цвіту,
як в перший сніг.
Чому, чому хвилину ту
я не зберіг?

18.XII.38

НЕ ЗАБУДЬ

Калина цвіте над водою,
і небо над нею сія,
як пісня моя над тобою,
любов неповторна моя!

Орел за теплом і красою
летить на далекі моря,
як серце моє за тобою,
моя негасима зоря!

Розквітла веселка в просторі,
в ній сонце промінням горить,
як очі мої в твоїм зорі,
моєї любові блакить!

І небо, що вітром клекоче,
і сонце, й орла не забудь,
це — пісня, і серце, і очі,
що тільки тобою живуть.

18.XII.38

НАД ДНІПРОМ

Внизу Дніпро. Стою на кручі.
Кругом троянди розцвіли.
В моїй душі — весна співуча,
а в небі — вітер і орли.

Встають із хмар ясні палати,
якісь титани, мов живі...
Вперед, душа моя крилата,
на теплі хвилі життьові!

16.XII.38

НА ДНІПРІ

Погасло сонце за горою,
мов сяйво з дальнього вікна.
Блищить Дніпро. В човні нас двоє.
Над нами — зорі й тишина.

Під нами гай, що листя грою
тривожить сонну глибину.
Отак пливти б нам за водою
з тобою, друг мій, вдалину.

17.IV.39

ПРОМІННЯ

Гай примарний. Вечір. Літо.
Спить у вербах вітровій.
Десь далеко б'ють копита.
Де ти, де ти, друже мій?

Чи на полі, чи у морі,
чи в краю, де вічний сніг,
і на тебе світять зорі
ті, що й я дивлюсь на них?

Їм часу й числа немає,
ні початку, ні кінця,
і проміння їх єднає
наші очі і серця.

9.XII.38

В ПАРКУ

Сонце сповнило простори,
тишина така кругом,
так спокійно і прозоро
в синім парку над Дніпром.

Я на тебе вії мружу,
ти така ясна-ясна,
що і в мене в серці, друже,
сонце, спокій, тишина.

9.XII.38

ШИПШИНА

В небі тихий місяць лине,
пле у серце промені.
Зацвітай, моя шипшино,
в опівнічному огні.

Вітер вранішній повіє
в серце хвилями тепла,
він тебе росою вмие,
щоб ти краще зацвіла.

16.XII.38

*

Над піснею, над вишнею —
хмарок привіт.
Рум'яною і пишною
ти вийшла в світ.

Минає день хвилиною,
шумлять гаї.
Зорею і калиною —
вуста твої.

Не даль під неба шатами,
не тіль колон,—
під віями крилатими
блакитний сон.

Мовчить земля розніжена,
і поле, й тіль.
Твоя голівка стрижена
вся в золоті.

7.XII.38—1958

*

Вечір — у вікна, і сонце — у груди.
Серце, і сонце, й весна.
Вулиці радісні, квіти і люди,
в морі огнів вишина.

Місто шумить і вирує прибоєм.
Це — до майбутнього путь.

Вийдем, кохана, під зорі з тобою,
щоб у юрбі потонуть.

Будем блукати з тобою допізна
там, за рікою, в гаю.
Швидше ж ходім. Щоб не бути нарізно,
дай мені руку твою!

Люба, не знизуй закохані вії,
сни не ховай золоті.
Я до груді приколю конвалію,
до дорогої груді.

Пальчики рідні, тоненькі і чулі,
ви — мого щастя печать.
Буде для нас кукувати зозуля —
довге життя віщувать.

Що ж ти схилила в задумі обличчя,
тінь на лиці молодім...
Вечір під зорі з тобою нас кличе.
Швидше ж, кохана, ходім!

6.XII.38 — 1958

НА ПІВДНІ

В повітрі солодка утома,
пливе з виноградників мла.
То ніч у плащі голубому
на гори примарні зійшла.

Мов крила широкі, прозорі
несуть мене в рідні гаї.
У морі відбилися зорі,
в душі моїй — очі твої.

18.XII.38

ОГНІ

Там, далеко, огнів хороводи
засвітилися в небеснім гаю.
Сходить вечір по зоряних сходах
у кімнату блакитну мою.

Він до мене прийшов як минуле,
як легенда, що в серці цвіла,—
і в лице мені щастям війнули
за спиною його два крила.

Усміхнувся і вклонився, як треба,
як тоді, у далекі часи...
Понеси мене, вечір, на небо,
аж за зорі мене понеси.

Понеси мене, вечір, мій брате,
на Чумацький задуманий Шлях,
щоб забув я усмішку крилату
на її пурпурових устах...

Може, там я забуду ті очі,
що в уяві так солодко п'ю.
Я благаю, а вечір не хоче,
тільки дивиться в душу мою.

Я в зіницях його потопаю —
і так легко й прозоро стає...

Я дивлюся на нього й не знаю,
чом забилося серце моє...

Він рукою волосся леліє —
і душа розцвітає моя..
«Я — не вечір», — сказав він. «Маріє!» —
закричав — і прокинувся я.

15.XII.35

НІЧ

І

Бродить ніч по вулицях зимових,
у провулках вітром завива.
Я про тебе, сповнений любові,
на папір кладу ясні слова.

Ліхтарів проміння простяглося
і в вікні задумано цвіте,
а мені здається: то волосся,
то твоє волосся золоте.

І летять із неба опівночі
зір огні, а з ними — мрії й сни.
І мені здається: твої очі
в мою душу світять з вишини.

Ніч іде. Як серце терпко стука,
і сніжинки крутяться в вікні,
наче ти рукою в час розлуки,
мов крилом, махнула вдалині.

Заглядає ніч у темні труби
і плащем засніженим шумить.
Вже давно заснула моя люба,
лиш любов одна моя не спить.

16.XII.38

НІЧ

II

Ніч холодною рукою там, за даллю голубою,
розгорнула наді мною зір невидані світи
і дорогою ясною кличе, манить за собою,
щоб нервовою ходою міг за нею я піти.

Ніч, не клич мене,— не хочу! Ніжний день чарує очі
де акацій цвіт клекоче й розцвітає синь очей...
Тумаці твої на клоччя хай порве мій спів робочий,—
ліг на вікна з опівночі золотий зорі іней.

Розкрива проміння вії, в серці радісно ясніє...
Сон злітає на Марію... Спить давно вже мій синок,
я сплітаю співо-мрії. У кімнату вітер віє.
Стільки радості й надії, хоч немає цигарок.

В небі — зоряні плакати. Сон і тишина кімнати.
Ніч свої згортає шати, впали роси на поля.
Золоті гудуть гармати,— то зоря привіт крилатий,
щоб я міг тебе співати, посилає нам здаля.

1935

НІЧ

ІІІ

Падав сніг на місто білокриле,
і в тумані жовті ліхтарі
нам привітно й тепло так світили
у сніжинок і проміння грі.

Ми ішли, немов крізь білі дими,
у грайливім мареві огнів,
і руками теплими своїми
я твої холодні руки грів,

і дивився на твоє обличчя
в той далекий, неповторний час.
На сопілку вітер грав північний,
падав сніг лілеями на нас.

Скільки днів пройшло і пролетіло,
але в серці й досі ще та ніч,
і туман, і місто білокриле,
і гудків призивний дальній клич.

Наче пісня зустрічі й прощання,
у якій — початок і кінець.
О снігів холодне чарування
і єднання тепле двох сердець!

19.XII.38

НІЧ

ІV

Догорає вечір, квітка пурпурова,
у дзвінках трамваїв, кроках і піснях,
і нечутно лине довга ніч зимова,
довга ніч зимова, чорнокрилий птах.

Дзьоб його довбає квітку пурпурову,
заливає тьмою пелюсток огні.
Тихша дзвін трамваїв, замовкає мова,
перехожих кроки, вигуки й пісні.

Завмирає місто. Тишина і спокій.
Тільки сніг синіє, тільки вітру змах,
і коло будинків ходять самотньо
сторожі, як тіні, в довгих кожухах.

Вулиці безкраї. Порожньо і дзвінко.
Кроки самотні — ніби серця стук.
І в холоднім небі зорі, як сніжинки,
шлють байдуже світло на замовклий брук.

Де-не-де у вікнах світло янтаріє,
ліхтарі хитливі, тіні без кінця.
В серці пісня спіє. Місто, ніч і мрії.
Що мені навіє довга ніч оця?

Скільки їх минуло, цих ночей зимових!
Та навіки в серці тільки ніч одна —
ніч моя далека першої любові,
ніч моя чудесна, юності весна.

Як тоді шуміли верби над рікою,
як світили зорі, як сніги цвіли...

Од твого волосся віяло весною.
В ніч ту над рікою ми одні були.

Ні човна, ні весел, ні квіток, ні співів,
тільки сніг, і вітер, і весна, весна
в двох серцях жагучих, в двох серцях щасливих,
першої любові сповнених до дна.

Місяць над рікою в темному просторі
розливав на гори і на верби ртуть.
От чому для мене тільки сині зорі,
тільки сині очі у житті цвітуть.

Линь же, моя пісне юності й любові,
і весною линьте в серце, сніг і мла!
Я за те люблю їх, ночі ці зимові,
що одна з ночей цих щастя принесла.

20.XII.38

В САДУ

Зелений сад густий,
розчинене вікно.
Я в ньому — молодий,
колись давно-давно.

Ні, не забуду я
той шум далеких віт.
О юносте моя,
мій неповторний цвіт!

Я знову молодий,
як був колись давно.
Зелений сад густий,
розчинене вікно.

15.XII.38

ЧЕКАННЯ

Тихо. В повітрі — ні руху.
Слів де для пісні знайду?
Падають тепло і глухо
яблука в нашім саду.

В небі — печаль журавлина,
в'януть і никнуть цвіти.
Вийду: а обрій — шипшинний,
гляну: а небо — як ти.

Хмарка пливе кучерява,
тихо, як сон, розтає.
Сині під місяцем трави,
вітер — зітхання твоє.

Вдаль простягаю я руки,
слухаю, кличу і жду...
Падають тепло і глухо
яблука в нашім саду.

18.XII.38

МОЛОДІСТЬ

В небі жайворон кружляє,
піснею дзвенить.

Далечінь моя безкрая,
сонце і блакить!

В небі хмарка пурпурова
лине і сія.
Гей, ти, поле колоскове,
молодість моя!

Мріє гай, і вітер віє
лагідним крилом.
Підняли блакитні вії
васильки кругом.

Щось шепочуть тихо трави.
В далечінь руду,
босоногий і смуглявий,
я іду, іду.

В небі хмарка пурпурова
лине і сія.
Гей, ти, поле колоскове,
молодість моя!

21.XII.38 — 1958

ЖИТЬ!

Літа здогнав я молоді
на зорянім мосту.
Неначе лебеді в груді,—
душа моя в цвіту.

На голубі дивлюсь міста,
на марево стешів,

на дорогі твої вуста —
і з серця лине спів.

Співать про день, що нам несе
щасливих літ блакить,
співать про молодість, про все
і жити, жити, жити!

XII.38

ЛЕЛЕКА

Розцвіла зоря шипшинна
в гуркоті прибою.
І лелека з України
лине за водою.

Ой летить, летить лелека
просто за зорею.
То душа твоя далека
лине за моєю.

11.XII.38

ВОРОНЕНЯ

Був день, мов сяєво опала.
Під безпорадні крики гав
вороненя з гнізда упало,
і я в траві його спіймав.

Воно в руді моїй тремтіло
з безмовним жахом у очах.

Вгорі ж кричало і шуміло
на густолистих деревах.

Було так тепло і дитинно
в той день, під шум і крики гав,
коли налякану пташину
я на розгілення поклав.

Воно дивилось і мовчало,
але з очей одлинув жах.
І я пішов. І тихо стало
на густолистих деревах.

15.XII.38

ВЕРЕСЕНЬ

Над синім парком захід блідне
в передчутті нічної мли.
В твоїх очах, до болю рідних,
осінні фарби розцвіли.

Ми йдем. Мов райдугу, над нами
розкинув вересень блакить,
багряне листя під ногами
покірно й тепло шелестить.

Душа, як пісня, в небо лине,
спадає зорями на плях.
О крик прощальний журавлиний,
о тишина в твоїх очах!..

21.IX.38

ЗОРІ

Грали дальні зорі
в тверді голубій,
як ішов від тебе
я в останній бій.

Зброї дзвін, походи,
на знаменах кров...
І в боях забув я
про твою любов.

Вкрили дальні зорі,
як тоді, блакить...
Чому ж моє серце
по тобі болить?

Вересень, 1938

ОСІНЬ

Облітають квіти, обриває вітер
пелюстки печальні в синій тишині.
По садах пустинних їде гордовито
осінь жовтокоса на баскім коні.

В далечінь холодну без жалю за літом
синьоока осінь їде навмання.
В'яне все навколо, де пройдуть копита,
золоті копита чорного коня.

Облітають квіти, обриває вітер
пелюстки печальні й розкида кругом.
Скрізь якась покора в тишині розлита,
і берізка гола мерзне за вікном.

15.XII.38 — 1958

ДАЛЕКІ ДНІ

Далекі дні, гаї осінні,
в задумі сонячній земля.
Нам на обличчя павутиння
спадало з сонного гілля.

В мені живе та осінь рання,
той тихий шепіт не затих.
О сльози першого кохання
на віях довгих і густих...

18.XII.38

ДОЩ

Б'є годинник. Дощ надворі.
Плачуть вікна в темноті.
А у мене в серці — зорі,
в серці зорі золоті.

Крикне іноді сирена,
й знов осіння тишина
сонно лине. А у мене
в серці — музика ясна.

Крізь дощові загорожі
десь пливуть огні рої.

А у мене в серці — рожі
і сміються солов'ї...

Так безмежно і натхненно...
І горять, горять уста...
Це тому, що біля мене
ця голівка золота.

7.XII.38

ЗИМА

Зима. Сніги. Лютує хуга,
кров заморожує до дна.
І серце так повільно стука.
Але з-за гір летить весна.

Вона не любить? Серця хуга
тобі чужа і навісна.
Настане час, ти стрінеш другу —
з любов'ю вернеться весна.

18.XII.38

СНІЖИНКИ

Сніжинки, надворі сніжинки
роями летять до вікна.
Смієшся ти ніжно і дзвінко.,
така загоріла й міцна.

Тобою кімната розквітла,
такою ще ти не була.

Бо стільки ти щастя і світла
від моря мені принесла.

Дивлюся в зіниці прозорі
і в них не наводжу я дна.
Сніжинки, сніжинки надворі,
а в серці моєму весна.

11.XII.38

В ТУМАНІ

Вже погасли неба чорні грані,
потонуло десь криво зорі.
Я піду на вулиці туманні,
де жевріють жовті ліхтарі.

І пливтимуть люди мимо, мимо,
наче тіні, в сонну тишину.
Може, може, тінь твоя незрима
нагадає про мою весну.

Гарно так, бездумно, до утоми,
все іти й не знати, куди й чого,
відчувати дотик твій знайомий
до чола холодного мого.

В шумі вітру, вітру голубого,
ти стоїш. На гори лине мла.
І на морі місячна дорога
у краї незнані пролягла.

Теплий вітер віє над тобою.
А у нас зима уже як слід

і Дніпро похмурою габою
закував, укритв давно вже лід.

Там, на півдні, квіти над тобою
нахилили грона запашні,
а у нас у срібному завої
білий грудень бродить в тумані.

З груднем я броджу в тумані тому,
і незримо біля мене ти,
і здається, в вітрі золотому
аромат свій шлють мені цвіти.

Я іду тривожною ходою.
Може, це приснилося мені,
що з тобою, рідною тобою,
розмовляю я у тишині.

Ти смієшся молодо і дзвінко
крізь туман і сніжну каламуть,
під беретом, ніжним, як пушинка,
сині очі зорями цвітуть.

7.XII.38

НА ЛИЖАХ

Журавлі вже давно одлетіли
у далекі і теплі краї.
І земля, вся засніжена, біла,
кличе в срібні простори свої...

Гострий вітер шумить над рікою,
що замерзла і вся — як блакить.

Ми на лижах у полі з тобою,
тільки сніг під ногами рипить.

Як люблю я любов до земного,
ці сніжинок блакитні цвіти!
А навколо нікого, нікого,
ні душі, тільки я, тільки ти.

Тільки тіні за нами, лиш тіні,
тільки вітер сліди заміта.
О снігів голубе безгоміння
і гарячі покірні уста!

15.XII.38

ВДВОХ

Вітер з опівночі,
сніг і вишина.
Сині-сині очі,
шубка хутряна.

Ліг тобі на брови
наче білий мох.
В ніч оцю зимову
гарно йти удвох.

Ліхтарів намисто
в муті сніговій.
Рідне, рідне місто,
я навіки твій.

11.XII.38

ГРУДЕНЬ

Тепло, затишно в кімнаті,
на столі стоїть вино.
Білий грудень волохатий
заглядає у вікно.

Закінчив давно вже гру день,
погасив вогні мечі.
Мабуть, хоче випить грудень,
щоб погрітись уночі.

Буде стукати до ранку,
щоб його я не забув.
Я вікно одкрив і склянку
в ніч і вітер простягнув.

А в вікно — рука туманна,
очі блиснули у млі.
І пішов хитатись п'яний
білий грудень по землі.

19.XII.38

КАШТАНИ

Блідий вечір сонно тане.
Я дивлюся у вікно.
Жовте листя із каштанів
облетіло вже давно.

Але це їм не нещастя
і не дні негоди злі.

В них мереживо сріблясте
замість листя на гіллі.

Так і нам з тобою буде:
на щоках одквітне мак
і на зміну літа-чуда
прийде старості зима.

Прийде тихою ходою,
але серце ще і ще,
як за юності палкої,
буде битись гаряче.

8.XII.38

В ПУТІ

Пароплав пливе рікою,
грає-грає сурми мідь.
Моє серце за тобою,
наче ластівка, летить.

Посмутніли небокраї.
На вустах моїх — печать.
Хвиля хвилю здоганяє,
серцю серця — не здогнать.

12.XII.38

КРУГОВИЙ

Всьому старість і молодіть,
нічого вічного нема,

Весні іде на зміну літо,
на зміну осені — зима.

Пливуть, міняються години,
як світло й тьма, як хвиль прибій.
І лиш любов моя незмінна
до тебе, друг мій дорогий!

13.XII.38

ОДИН

Щоб змалювать єдиної обличчя,
що для душі як неповторний день,
я у квіток їх кольорів позичу,
у солов'я — закоханих пісень.

Але нащо? Її уже немає.
Кому звучать і крок її, і сміх?..
Щоб передать журбу мою безкраю,
немає фарб і слів нема таких.

15.XII.38

ВИНЕН

Немов осіннє павутиння
мої думки... Як сни... В чім річ?..
Як потемніли очі сині
й на мене дивляться як ніч...

За містом день осінній блідне,
гудки вечірні чуть...
Я знаю: винен... люба, рідна,
прости, забудь...

1930

ХВОРИЙ

Не для того я з тобою
йду дорогою життя,
щоб у смерть, повита тьмою,
ти пішла без вороття.

Не для того так розквітло
дороге твоє ім'я,
щоб твоє померкло світло,
зоре рідная моя!

Полохливою юрбою
зникли привиди німі...
Бо любов моя з тобою,—
й не віддам тебе я тьмі.

Ніч. 17.VI.38

НЕ СУМУЙ

Не сумуй.
Ще нам сонце всміхнеться
і одіб'ється в наших очах,
по-весняному серце заб'ється —
і забудемо злиднів ми жах.

Не сумуй.
Золотими очима
не дивися на мене в сльозах...
Ми стежками підемо ясними
по залитих весною полях...

Не сумуй.
Наді мною й тобою
зійде щастя зорею чудес —
і проміння незнаною грою
усміхнеться нам сонце з небес.

23.1.38

ПРОЩАННЯ

В твоїм погляді — крик, губи й брови — на біль,
біля ніг — кипарисові тіні...
Традиційне прощання на березі, й хвиль
голубе і тонке плюскотіння.

Як про нього сказати, про прощання оце,
про кохання, що вже догоріло,
про твоє, все в сльозах, неповторне лице,
що мені на плече ти схилила...

Не говорять про це, не співають про це —
це не можна в словах передати.
Тільки вітер шумить і ридає в лице,
тільки листя сумує крилате...

Як це так? Я любив, я тебе ревнував,
а тепер — я спокійний, байдужий...

Море в скелі шумить, киди хвилі до трав,
під ногами каміння жемчужить.

І немає нічого. Мов з каменю я.
Ти для мене — чужа і не любя...
Мов каменя на тлі цього дуба
одинока голівка твоя...

1934

КВІТКИ

Над рікою вітер віє
і шумить у морі трав.
Серця квіти, щастя мрії —
я усе тобі віддав.

Та як вітер цей, Маріє,
що над хвилями ріки,
ти розвіяла ті мрії,
потоптала ті квітки.

Не судилось нам з тобою
тиску теплої руки.
Що ж ти дивишся з журбою
на потоптані квітки?

16.IV.39

СИНІ ТРАВИ

Сині трави. Даль кармінна.
Ріки в тумані.

В сяві мрійному долини
і огні, огні.

Там мій дім і та шипшина,
що колись я рвав.
Кароока та дівчина,
що любив — не взяв.

Там над гаєм, там над краєм
неба вдалині
рідних птиць веселі зграї
і зірниць огні.

Там за гаєм, за рікою
голубе вікно.
Там стояли під вербою
ми колись давно.

Плачуть струни на гітарі
срібні, голосні.
Я зміняв на сині — карі,
я забув ті дні.

Тільки сниться даль кармінна
в синім шумі трав,
кароока та дівчина,
що любив — не взяв.

Я НЕ ЗЛЕЧУ

Я не злечу понад землю,
не визнаю радості ніде,
бо не мені цвіте зорею
твоє обличчя молоде.

Настане час, погаснуть сили,
як згасло щастя золоте,
моя покинута могила
навік травною заросте.

Крізь сон я чутиму неначе
байдужий крок чужих людей,
і не впаде сльоза гаряча
з твоїх зажурених очей.

25.IX.38

В МОРІ

Сині гори,
далина.
І на морі —
тишина.

В небі грою
промені.
Ми з тобою
на човні.

Мов простори
з янтаря.
Я і море,
ти й зоря.

8.XII.38

СОБОР

В саду дзвенить дитячий сміх,
радіє пtiчий хор.
І сумно дивиться на них
задуманий собор.

Над куполами — галок рій,
замок навiки дзвін.
Стоїть собор, як світ, старий,
порожній, як і він.

А день сіяє, день іде.
Так є й було давно.
Зростає, квітне молоде,
старе іде на дно.

19.XII.38

РОЯЛЬ

Синій місяць химерною грою
опромiнив узор на вікні,
і ридає рояль за стiною
про далекі, загублені дні.

Од ридань тих заплакати можна.
Що ти, серце моє, замовчи!
Хтось на клавіші душу тривожну
випливає слезами вночі.

Що згубив ти чи що ти згубила,
що тривожити так душу мою?
Звуків цих зачаровану силу
я все дужче і дужче люблю.

Але раптом ридання змінила
пісня щастя, мов сяєво — тінь,
моє серце на огненних крилах
понесла в голубу далечінь.

Гей, ти, доле моя солов'їна,
що колись довго гнана була!
Як радію за ту я людину,
що загублену радість знайшла.

Грай же, грай! Я всім серцем з тобою,
нам життя тільки щастя дає.
І сміється рояль за стіною,
наче чує прохання моє.

19.XII.38

ВАЛЬС

Зал в огнях. Кружляють пари,
хвилі музики плывуть,
а у вікна, мов примара,
заглядає ночі муть.

Блиск очей, в сплетінні пальці,
цигарковий тоне дим.
І повз мене в ритмі вальса
промайнула ти з другим.

Промайнули сині очі,
серце кинули у тьму.
Він тобі про щось шепоче,
ти всміхаєшся йому.

Дивні речі! Я сумую,
і журбі немає дна.
А як з іншою танцюю,
сумно дивиться вона.

Стихла музика. Сердито
я дивлюсь. Огні, огні.
Що то можуть наробити
звуки вальса чарівні!

9.XII.38

НАД МОРЕМ

Для мене ти — як небо.
Не никне хай чоло,
і згадувать не треба
про те, що відгуло.

Поглянь, як море грас,
як верби золоті...
У кожного бувають
помилки у житті.

Впади мені на груди,
любов моя, блакить!
Давно сказали люди:
«Все знать — усе простить».

8.XII.38

ПРОХАННЯ

Не шуміть ви, осоки,
щоб синок вас не почув.
Довго бігав він надворі,
натомився і заснув.

Місяченьку, чародію,
не жартуй крізь вікна з ним,
не лягай йому на вії
ти промінням голубим.

Спить мій син, моя дитина.
Серце, тихше ти стучи,
не збуди мого ти сина,
не злякай його вночі.

8.XII.38 — 1958

ВАСИЛЬКИ

Васильки у полі, васильки у полі,
і у тебе, мила, васильки з-під вій,
і гаї синіють ген на видноколі,
і синіє щастя у душі моїй.

Одсіяють роки, мов хмарки над нами,
і ось так же в полі будуть двоє йти,

але нас не буде. Може, ми квітками,
може, васильками станем — я і ти.

Так же буде поле, як тепер, синіти,
і хмарки летіти в невідомий час,
і другий, далекий, сповнений привіту,
з рідними очима порівняє нас.

11.XII.38—1958

ВІЧНІСТЬ

Так тихо скрізь. Ми знов з тобою.
В моїй руці твоя рука.
І пісня дальня за рікою
серця нам солодко стиска.

Од слів простих незнана сила
в липневу лине темноту.
Ти на плече мені схилила
свою голівку золоту.

Мов за спиною в мене крила.
так легко й радісно мені.
Он зірка в небі пролетіла,
погасла зірка в вишині.

І ми погаснемо з тобою,
як зірка ця. Але й по нас
ітиме вічною ходою,
як і тепер, невтомний час.

І так же пісня за рікою
летіти буде в темноту,

і другий буде у другої
голівку гладить золоту.

Він буде чути за плечима
неначе крила огняні,
і так же в темноті над ними
погасне зірка в вишині.

Таке ж над ними буде небо,
що зараз нам із тьми сія.
І він про неї і про себе
подума те, що думав я.

15.XII.38

ДО СЕБЕ

На голубому фоні неба
тонкий і ніжний силует.
Не треба споминів, не треба —
завжди, завжди дивись вперед.

Знамена радісні над краєм
вітають молодість твою.
Все, що іти нам заважає,
зумій одкинути в бою.

Нехай дитинство пролетіло
в години тьми, неначе бред, —
уперто, молодо і сміло
завжди, завжди дивись вперед.

9.XII.38

БАЖАННЯ

Степ і степ простягнувся без краю,
мов нагадує вічність мені.
І орел над землею кружляє
у залитій огнем вишині.

Гей, простори безмежні і сині,
серце вам свій присвячує спів
О якби мені крила орлині,
щоб за хмари і я полетів!

11.XII.38

*

Золоті погасли коси
за горою вдалині.
Тане день різноголосії,
лине вечір і пісні.

Над рікою лине вечір,
пил спадає край села.
І твої вузьенькі плечі
шаль зорею облягла.

Одсіяло, одлетіло —
і той сад, і те вікно,
і пісні, і вечір милий.
То давно було, давно.

Над рікою вечір плаче,
на траві блищить роса.
Де щока твоя гаряча,
теплий голос і коса?

Де ті думи, де ті мрії?
Напливає ночі тьма.
Над рікою вечір віє,
а тебе давно нема.

18.1.38
Київ

ЧОРНІ ТРОЯНДИ

Од розп'ятих на небі долонь
вікна
вечірні
в багрянім інеї.
Кидаю
на сучасності вогонь
чорні троянди
душі
моєї.
Серце,
свої перебої покинь,
туго
не стукай в скроні.
Чорні
згортаються пелюстки,
обертаючись
на червоні.
Крізь нестримні
полум'я й дим
світять літери в муках ідеї,
пелюстки — як пожовклі листи,
в них вся повість душі моєї.
Я в огонь цей не марно прийшов,
що в обличчя шумить і клекоче.

І здається, у мене знов
шістнадцятилітні очі.
Сміх мій теплий, дзвінкий,
і летять моїх дум лелеки
в те село, що за ним вітряки
синіють, як птиці далекі,
де дитинства одквітла сіянь,
де немає асфальтів і бруку,
де старенька бабуся моя
виглядає свого онука.
В морі зморщок обличчя їй,
моя доля її тривожить.
Сто два роки бабусі моїй,
і вона вже й ходить не може.
У вікно — вечірня блакить
і двигтіння заводу шалене.
А бабуся на ліжку лежить,
все чекає листа від мене.
Рідна, дальня,
твоя в мені кров.
Пам'ятаєш той вечір над нами,
коли ти,
як в повстанці я йшов,
годувала мене пиріжками
і хрестила мене,
щоб не згинув в бою,
щоб вернувся до тебе крізь дими,
і лахматую шапку мою
поливала сльозами дрібними?
Ніч була від пожеж золота,
повна пострілів і тривоги,
коли зняв я з шиї хреста,
що дала ти мені в дорогу.
Роки йшли крізь мороз і вітер,
на полях не стихало, гуло...

Лютували махновці-бандити,
коли знов я прийшов на село.
Тихі сльози, слова, поривання,—
передать а чи можна їх зміст?
Я тобі відповів на питання,
що давно вже я комуніст.
І сьогодні, в цей вечір іскристий,
не забудь мені слів тих твоїх:
«Значить, гарні вони, комуністи,
раз пішов мій онучок до них».
Серце б'ється, і в горлі — клекіт,
губи кривляться в плач і в сміх...
Як я мало бабусі далекій
посилав з гонорарів своїх.
Туманіє образ бабусі...
Крізь небажані сльози рясні
я на чорні троянди дивлюся,
що горять у потужнім огні.
Хай горять, я палю їх свідомо,
і з трояндами цими нехай
пропадають сумніви, утома
й марних сліз непотрібний одчай!
Щоб не знати ні злиднів, ні бруду,
щоб загинув минулого слід,
нам потрібні залізні люди
в цю епоху
великих
робіт.
Це в повітрі, це з думами бродить.
Та не скажуть мені, я клянусь,
що потрібно співать лиш заводи
і забудь про стареньких бабусь.
Тих бабусь,
що як верби похилі
над ставком

у зажурі німій,
тих бабусь,
що, по серце в могилі,
світ
вітають
новий.
Розпливлися вечірні долоні,
й мені в душу у дзвоні пісень
замість чорних троянди червоні
повертає
сьогоднішній
день.

Грудень, 1931

КОЛИ ВЕРБЛЮДИ РУШИЛИ В ДОРОГУ

(З арабської)

Коли верблюда рушили в дорогу,
сльоза моя упала на плече.
І до твого печального порога
я обернув туманний зір очей.
Махнула ти рукою на прощання,
шумів намет, повзла в піску змія...
Твій зір сумний казав мені востаннє:
«Коли ж тебе побачу знову я?»
Я усміхнувся милій, мов дитині,
та зір заслав сльозами злий туман...
Ой, зупини хоч на одну хвилину!
Ой, зупини, погонич, караван!

[1937]

*

Журавлі прилетіли, кохана,
повернулись до мене пісні.
І загоїлась давня рана,
що зітхнуть не давала мені.

Журавлі прилетіли... Весною
зацвіли, засипіли поля.
Теплий вітер шумить наді мною,
і в сльозах задрімала земля.

І так легко іти нам полями
в тишині голувої землі.
Закурликало щастя над нами..
Ой привіт вам, мої журавлі!

30.VI.40

МАРІЯ

Задуманий вітер над городом віє,
ідуть перехожі невпинним прибоєм,
і я поміж ними йду, повний тобою,
горять ліхтарі, мов шепочуть:
«Маріє!..»

І солодко серце стискає і мліє,
мов сон мені дивний, невиданий сниться...
І хочеться в небо злетіти, мов птиця,
де блимають зорі далекі:

«Маріє!..»

І пісня в душі наростає і спіє,
мов вирватись хоче нестримно на волю...
Весна вже прийшла, та дерева ще голі,
й гілля наді мною шепоче:

«Маріє!..»

Десь море на півдні шумить і синіє,
там даль не така, як у нас, на Україні.
Стоять кипариси, струнки і незмінні,
і хвилі під ними шепочуть:

«Маріє!..»

Іду, поспішаю, мов крилами мріє
зоря перед мене в простори щасливі...
А губи шепочуть в блаженнім пориві
для мене єдине ім'я:

«Маріє!..»

1933

*

І сонце, і гудки, і запахи ялини,
і шелести беріз, і птичі голоси,
і паротяга крик, що у простори лине,
і неба синій зір у сяєві краси...

І все, що навкруги і що в мені, сплелося
в безсмертний образ твій, омріяний в віках
моїх шукань і дум... Цілує даль колосся,
і облітає мак, і пил здіймає шлях...

Я думаю, це — ти. Ідуть полки до бою —
Вітчизну боронить... Од вибухів мости
летять у вишину... Небесною красою
сіяє рідний зір на мене з висоти.

В підземній глибині, в морях, і під водою,
і на вершинах гір, і в хащах лісових,
уранці, вніч, удень, вечірньою порою
і в селах, і містах звучить мені твій сміх.

Чи осінь, чи зима, чи в зелені діброва
весни вітає дні, чи літо славить птах,—
усе мені шумить хода твоя шовкова
і стан твій молодий пливе в моїх очах.

І в мандрів далині, і в творчому тумані,
і в час, коли летить жаданий сон до вій,
і в мир, і на війні любов'ю думи п'яні...
Де б я не був, завжди зі мною образ твій.

1938

*

У морі сяйва мовчить діброва,
в багрянім морі квіток печаль.
Рум'яний вечір і даль бузкова,
очей фіалки, зелена шаль.

Заходить сонце. Пливе на води
туман із луків, як сон блідий...
Заходить сонце. І щастя сходить,
і сонце сходить в душі моїй.

Одкрій блаженства ясне віконце,
заплач од щастя, впади на груди.
Зійшло над нами кохання сонце,
що місленько в піснях зовуть.

[1939]

*

Типливеш. Цілує хвиля
світлі кучері й уста.
І на очі, сині й милі,
здивилась висота.

У проміння водограї,
перетнувши на путі,
обнімає, пригортає
хвиля груди молоді.

Я дивлюсь, і серце в'яне,
і кричу: «Пливи сюди!»
Бо тебе, моя кохана,
я ревную й до води.

1939

*

Як мед бджола у вулик по краплині
з квіток несе, так я пісні затим
несу тобі, щоб твої очі сині
сіяли злотом теплим і густим.

Як соловей в саду свою кохану кличе,
і тьохкає, й мовчить, і кличе знов і знов,
так у саду життя, о серце бунтівниче,
я кличу у піснях тебе, моя любов!

Смуглявий і стрункий, із лірою своєю
крізь гуркоти громів до тебе я прийшов.
Як сонце круг землі все ходить за зорею,
так за тобою я іду, моя любов!

[1939]

ПОЇЗДИ

Пролітають повз нас, пролітають
у задуману даль поїзди,
мов везуть у простори безкраї
частки серця мого назавжди.

Пролітають хвилини й години,
дні і роки в неходжену путь,
чи в безодню, чи на верховини
все життя мого частки везуть.

І шипшинні горять небокраї,
щоб погаснуть і квітнути знов.
Пролітає, усе пролітає,
не минає одна лиш любов.

[1939]

*

Дивлюсь на очі, сині й добрі,
а в них — життя мого моря...
Малини соком дальній обрій
уже забризкала зоря.

І розцвітає в серці спокій,
як у вечірньому гаю...
Це губ твоїх малинним соком
ти душу залила мою.

[1939]

ТРАВИНКА

Ще не прийшла до мене осінь,
ще в серці образи живі.
Про золоте її волосся
складаю вірші я в траві.

Пісні пташок лунають дзвінко.
Вона ж все думає своє,
в зубах тримаючи травинку,
мов серце стомлене моє.

Травинка меншає між маком
жадібних губ, що як огонь...
Чи з'їсть, чи викине — однако
для серця бідного мого.

1940

*

Моря очей, сумні, ясні,
вони в мені й навколо...
Навіки віями мені
ти серце проколола.

І серце плаче... Перла сліз,
важкі й криваві, ронить.

на сонне злото ніжних кіс,
що облягають скроні,

немов корона. Сяйво мрій
під нею в зорі квітне,
і кров моя горить на ній
камінням самоцвітним.

1939

◆

Немов вітри, вируйте, хвилі скорі,
до вас одних, до вас подібний я.
Немов зоря вечірня в синім морі,
в моїй душі відбилася твоя.

Забрала ти від мене сон і спокій,
одній тобі і дум, і мрій рої.
Мов дві криниці, сині та глибокі,
в моїх очах відбилися твої.

Без тебе я подібний на пустиню —
усе мовчу, як дзвона мертва мідь.
І в час журби стаю твоею тінню,
як сонцем — ти в солодку щастя мить.

1940

◆

Я квітку не можу зірвати,
бо їй, як людині, болить.

124

Як нам, моє серце крилате,
під сонцем їй хочеться жить.

Дитина Вітчизни моєї,
народжений в реві гармат,
я тільки дивлюся на неї,
вдихаю тонкий аромат.

І ти — наче квітка у полі,
і в тебе душа — як блакить.
Не можу завдати тобі болю,
щоб серця свого не розбить.

1940

*

Ти пам'ятаєш березневу
холодну ніч, як стрілись ми?
Сміявся вітер, і дерева
до нас тяглись гіллям із тьми.

Од ліхтарів скупе проміння
на тебе падало крізь сніг.
І, повні щасного горіння,
ми йшли по вулицях вузьких.

Ти двері загсу відчинила,
ввійшли ми в сяйво з темноти.
Чого ж рука твоя тремтіла,
коли підписувалась ти?..

18.VII.40

*

Твоїх пліч неповторні овали
вкрили шалі узорні краї.
І від сонця південного стали
ще синішими очі твої.

Ти стоїш молода і красива,
і сусідам, і рокам на зло,
мов тебе крізь валів своїх зливи
море Чорне мені принесло.

27.VII.40—1958

*

Шумні вулиці грають рікою,
як весна, гомінкі, голосні.
І з вікна поцілунки рукою
ти услід посилаєш мені.

От і все. І нічого не треба,
тільки знати й любити одну.
Оглядаюсь я часто на тебе,
поцілунки шлючи в вишину.

27.VII.40

*

Я б хотів всі зірки, що над нами,
перелити у зірку ясну,

щоб світила та зірка віками
все на тебе, на тебе одну.

Я б хотів всі слова, що між нами,
перелити у пісню ясну,
щоб звучала та пісня віками
все про тебе, про тебе одну.

27.VII.40

*

Павич пір'я розпустив,
ходить коло пави;
соловейка кличе спів
подругу ласкаву.

І тобі співаю я,
то як грім, то тихо.
Солов'їхо ти моя,
люба солов'їхо!

27.VII.40

ПРОМІННЯ

Зеленим бархатом лугів
іде моя кохана.
Над нею птиць веселий спів
і хмарка в небі тане.

За нею тінь пливе тонка
у трав привітнім шумі.

Вона смуглява і струнка
в купальному костюмі.

Туди, де в небо молоде
б'є річки плюскотіння,
в промінні сонячнім іде,
сама — немов проміння.

27.VII.40

*

Не погасни маревом, не розвійся сном,
хмаркою ласкавою за моїм вікном.

Не замовкни піснею, що молюсь я їй,
не зів'янь жоржиною на груді моїй.

Садом сонцерадісним, як коханий край,
ти цвіти, омріяна, і не одцвітай.

Лийся ти музикою в жили огняні,
щоб співалось весело і жилось мені,

щоб у серці нашому промінь не погас,
щоб нащадки зоряні не забули нас.

1940

*

Спокійна моря даль. Хмарин пухнасті клоччя
відбились у воді. І сон, і тишина.

В. Сосюра з дружиною Марією Гаврилівною. 1938 р.

В. Сосюра. 1939 г.

Та налетять вітри — і грізно заклекоче
валами в вишину стихія водяна.

І ти, як море те, то лагідна й ласкава,
то раптом — як грози двигіння сил сліпе,
і наче в блискавках голівка кучерява...
Тому й люблю, мій друг, я море і тебе.

27.VII.40

*

Моя зірка погасла остання,
не для мене проміння її.
Облетіли троянди кохання,
і замовкли в сльозах солов'ї.

Мов з холодного дна океана,
підіймається горя прибіій...
Ти не любиш, я знаю, кохана,
так світи ж хоч в уяві моїй!

27.VII.40

*

Була в душі моїй пустиня —
і сад тепер, а в нім цвіти.
Я — тихе місячне проміння,
проміння сонячнеє ти.

Ти — моря шум, я — спокій суші,
обидва ми — мов тиша й крик.
А ніч і день то — наші душі,
любов'ю з'єднані навік.

27.VII.40

УДОДИК

Сидить удодик, пір'ям грає,
він черв'ячка собі знайшов
і все голівкою хитає,
неначе каже: «Будь здоров!»

Здоров, удодіку красивий,
тебе не мучить тут ніхто,
ти понесеш смачну споживу
своїй удодісі в гніздо.

А я один до цього гаю
з своєю мукою прийшов.
Щасливий той, хто в світі має
своє гніздо, а в нім любов.

27.VII.40

*

Не удавай святої з себе,
не обдурить мене нічим:
ні синім поглядом, як небо,
ні личком ангельським твоїм.

В твоїх очах мій зір не тане,
сльозами щастя не цвіте.
Ти — наче яблуко рум'яне,
але всередині пусте.

27.VII.40

ЧИ ВИНЕН Я?

Чи винен я, що колір синій
твоїх очей в душі моїй
й волосся золоте проміння
навік одбилося у ній?

Од них не можу я одвикнуть
і не співають тобі одній.
Чи винен я, що в серці квітнуть
твоя хода і голос твій?

І що про тебе пісня щира
і синню, й золотом сія,
що я люблю тебе без міри,
чи винен я, чи винен я?

1.VIII.40

*

Погасли сонячні заграви,
зоря задумалась бліда.
Удоденя в холодні трави
упало з теплового гнізда.

Нема ні мамки, ані татка,
й, нещасне, труситься між трав.

Та я спіймав мале пташатко
і до гнізда його поклав.

Було ще двоє там, крім нього.
Зоря погаснула бліда,
промчала ніч, і дня другого
його прогнали із гнізда.

Чудний закон між птиць триває,
старий закон, як шум дібров:
рука людини убиває
і батька й матері любов.

1.VIII.40

*

Ой верба моя кучерявая!
Ти невірная, неласкавая.

Ой верба моя, ще й широкая!
Ти не любиш мене, синьоокая!

Ти не любиш мене, а я втішуся
і на цій вербі не повішуся.

Ой верба моя, що хитаєшся?
Я з невірною розпрощаюся.

Листям ти, серцем я — не хвилююся,
ми з другою ще тут націлуємося.

27.VII.40

*

По-осінньому сонце світило,
вітер вив у холодних кущах.
І самотньої хмарки вітрило
пролітало над нами в сльозах.

Був не в силі я висловить муки,
що туманила думи мої.
Ми мовчали, і сльози розлуки
напливали на вії твої.

Я пішов. Кров'ю хусточка квітла,
ніби серце — на гостриві лез...
І була ти мов хмарка блакитна
в непривітній пустелі небес...

27.VII.40

*

І танцює, і сміється,
у піснях, як у вінках,
голубине моє серце,
колібри — південний птах.

Хай на вікна і на віти
напливає темнота,—
замість сонця мені світить
ця голівка золота.

27.VII.40

*

Садами мрій моїх люблю іти з тобою
і в фарби одягать садами мрій моїх,
мов ранок — пишний цвіт жемчужною росою
й морями променів, і погляд твій, і сміх...

Отак іти та йти, не думати, не знати,
по травах і квітках, у щебеті зорі,
все цілувать тебе й пісень розкішні шати
над нами в тих садах розкинути вгорі.

Лиш ти не погасай, мій променю єдиний,
бо прийде тьма в сади — і облетять квітки,
замовкнуть солов'ї, погаснуть рос перлини
і вкриє горя лід озера і ставки.

І загуде зима холодними крилами
у мрій моїх садах, оголених, пустих,
печальних, як і я, завіяних снігами,
там, де сіяв твій зір і де звучав твій сміх.

Світи ж, не погасай, голуб і грій ці квіти,
що я зростив в піснях для тебе, друже мій!
Бо ці сади — твої, в них буде вічно літо,
коли в них будеш ти; голуб їх і жалій.

28.VII.40

*

Самотній я ішов. Світили наді мною
зажурені огні в просторах світових...

Та серця ти мого торкнулася рукою —
і полились пісні про тебе з губ моїх.

До мене день прийшов, і грози одшуміли,
що гнали спокій мій у снах і наяву,
топтали цвіт пісень і холодом могили
на мене віяли... Та знову я живу

і знов співаю я, о краю мій чудовий,
вустами вдячними за подарунок твій,
за рідний голос цей, за стан, ходу і брови,
за сонячні моря під крилами цих вій,

за день, за всю її, що тьму з душі прогнала,
що вічної весни розкрила небеса
в очах моїх сумних і що моєю стала
для щастя і пісень душі її краса.

Під поглядом твоїм я вирвав жало змія,
що з серця кров смоктав... І став я молодим.
Не марно звать тебе ім'ям простим «Марія»,—
бо сонце я знайшов у імені твоїм.

28.VII.40

*

Я вигадав тебе. А може, ні? Не знаю.
Не любиш ти мене. Та і за що любить?
Холодної душі осінні небокраї
в твоїх сумних очах і тане листя мідь

у траурі зіниць, що не мені сіяють,
у мріях, що летять крізь них, повз мене, вдаль...

Не любиш ти мене. У мареві одчаю
горить моя душа, і за минулим жаль

на частки серце рве, розбризкуючи густо
на цім папері кров загублених надій.
Ламаю пальці я з тонким нервовим хрустом,
ходжу з кутка в куток у тиші голубій.

А місяць у вікно холодне лле проміння...
Він — як душа твоя, і лише, лише мла.
Для мене — айстра ти і сонечко осінне,
без запаху краса і сяйво без тепла.

1940

ЯЩІРКА

Одірви у ящірки хвоста,—
хвіст новий у неї виростає.
Так і ти для мене золота,
хоч давно вже золота немає.

Розлюбить тебе не можу я,
образ твій образ огонь не зітре,
мого щастя пурпуровий вітре,
синьоока ящірко моя!

1.VIII.40

«СТАРІ ПАРУБКИ»

Є жовті квіти в нас. «Старими парубками»
їх у народі звать. Самотні і сумні

між різнобарвними веселими квітками
цвітуть і не цвітуть у синій тишині.

Над ними дощ промчить і сонце з хмари гляне
у повній щебету блаженній вишині,
розквітне все кругом, огнями осіяне,
усміхнене, як день, і лиш вони сумні.

І люди є такі. В громів гарматних гулах
ми подолали їх в останній смертній грі.
Самотні і сумні уламки днів минулих,
живуть вони між нас, як «парубки старі».

1.VIII.40

*

Ми малими вужів убивали,
щоб їх смертю гріхи замолить.
Бо як слід їх, нещасних, не знали,
не могли од гадюк одрізнити.

Я на очі на сині й чудові
проміняв твого зору блакить,
бо не міг нелюбов од любові,
як гадюк од вужів, одрізнити.

1.VIII.40

*

Ще серпень лиш прийшов, а осені дихання
вже віє од листків зелених та сумних.

Так, ще кохані вдвох, а холод розставання
сумним передчуттям уже встає між них.

Пожовкне листячко, і з вітів своїх милих
осиплеться воно під крука гострий крик,
зів'яле і сухе... А ті, що так любили,
холодні і чужі, розійдуться навік.

1.VIII.40

*

Любіть і боріться за щастя безкрає,
згоріть без останку за край дорогий.
Блажен, хто горить, бо він попів лишає,
а хто тільки тліє — один тільки гній.

Борня нам відкрила шляхи пурпурові,
садами Вітчизни цвітуть береги.
Горіть і боріться! Без сонця любові
у серці й природі лиш тьма навкруги...

Горіть і боріться, любіть Батьківщину,
огні свого серця єдняйте в бою.
І вам не узнати ніколи загину —
безсмертний, хто любить Вітчизну свою.

1.VIII.40

МЕТЕЛИК

Ой летить метелик на огонь із тьми...
Як подібні часто та на нього ми.

Летимо в шуканні щастя верховіть,
щоб в огні кохання серце спопелить.

1.VIII.40

ВИШНЯ

Доц на вишню сльози ронить,
долу вітер бідну клонить.

Вдарить зверху, вдарить збоку,
як сирітку одиноку.

Тьмою дні її повіті.
Так і я — одна на світі.

Нема тата, нема дому, —
не потрібна я нікому.

1.VIII.40

*

Туман пливе долиною,
побудь, серце, ізо мною.

Туман пливе низько-низько,
пригорнись до серця близько.

Ой пливе туман у ярі,
а ми будьмо, серце, в парі.

1.VIII.40

ПІСНЯ

Смутний ранок, віти хорі.
Сном здається все кругом...
Дощ надворі, дощ надворі,
мокне пісня під вікном.

Під удари вітру злісні,
що летить над морем нив,
відчинив вікно я пісні,
серце пісні відчинив.

Розпустила пісня крила,
мов негода й не була,
у вікно вона влетіла
і у серці розцвіла.

2.VIII.40

*

Скоро осінь. Повний горя,
попливе туман.
Привезе нам дощ із моря
хмарний караван.

А за ними стане сніжно,
сніжно тут і там.
Буде радісно і ніжно
від любові нам.

Буде солодко до муки,
щастя голубе,
під ридання завірюхи
цілувать тебе.

2.VIII.40

*

Ой не жовкни, листя, не пливить, тумани,
не стелись так низько, огнищ рідний дпм...
Не замовкне пісня, серце не зів'яне,
старості не треба вічномолодим.

Простягни, кохана, ти мені долоні,
припади до серця небом голубим —
і не вкриє час нам тихим снігом скроні,
старості не треба вічномолодим.

2.VIII.40

*

Хай вікно од дощу і сумне, і рябе,
й посилає нам вітер загрози,—
я у фарби пісень одягаю тебе,
їх не змиють ні краплі, ні сльози.

Хай прилине зима і розвісить свій пух
на холодних і голих деревах,—
я любов'ю тебе обігрю, мій друг,
моє горе і радість вишнева!

А як прийде та смерть і під музики шум
нас засиплють землею глухою,
між веселих людей, повні щастя і дум,
будем жити ми в пісні з тобою.

2.VIII.40

*

Гай зелений круг тебе, мов рама,
тоне сонце в усмішці твоїй,
і так ніжно французька піжама
облягає твоїй стан молодий.

Так чужа для бажання земного
ти для мене в хвилини оці.
Сині очі, такі, як ні в кого,
і браслет золотий на руді.

Ти у серці моєму — мов рана...
Може й, рідна мені ти за те.
На волоссі твоєму, кохана,
діадема з проміння цвіте.

І такою тебе я співаю,
мій гіркий і солодкий мій день,—
у зеленім обрамленні гаю
і в вінку з моїх слів і пісень.

*

Хвиля лелію леліє,
мов промовляє: «Рости».
Шелести, озеро, мрії,
лютики, сонце і ти.

Серцеві тісно від крові,
в ньому — любові маї.
Рву я тюльпани лілові
і поцілунки твої.

Люба, не знизуй повіки,—
щастя під ними сія
й ніби відбиті навіки
лютики, сонце і я.

1940

ПІСЛЯ ДОЩУ

Ти знову плакала. І дощ шумів сердито.
Але одлинув він — і свіжо стало скрізь.
Після дощу гостріше пахнуть квіти,—
люблю тебе ще дужче після сліз.

І настає така блаженна тиша,
зливаються і небо, і поля.
Ти після сліз стаєш іще рідніша,
як од дощу — розкішніша земля.

1940

*

Неначе жив я з тобою зроду,
немов молився тобі одній.
Цвітуть під сонцем любові й згоди
очей фіалки в душі моїй.

Немов не жив я з тобою зроду,
мов не молився тобі одній.
І облетіли в вітрах незгоди
очей фіалки в душі моїй.

Та ні, неправда. Ти рідна зроду.
Цвінуть однако в красі своїй,
під сонцем щастя, в вітрах негоди,
очей фіалки в душі моїй.

[1939]

*

І сердита і ласкава,
і весела і сумна,
то в очах огнів заграви,
то блакитна тишина.

Ти не хмур, кохана, брови
і не лий у спів жалю.
Я за зміни ці раптові
ще палкіш тебе люблю.

1940

*

Ще сонце не зайшло, а місяць над рікою,
примарний і тонкий, прорізав вишину.
Ще радість не пройшла, а вже журба зі мною,
холодна і терпка. Мені немає сну.

І в цих тонах журби, подібної до моря,
як сонце, потопа любов моя ясна,
щоб завтра знов зійти. Багато барв у горя,
немає ліку їм, а в радості — одна.

1940

*

Життя проміння в сонці є,
і п'є його билина кожна.
Так і душа моя тривожна
твоїх очей проміння п'є.

У нім усе, що для поета,
погасне з ним моє життя.
Й, неначе мертва та планета,
я попливу у небуття.

[1940]

*

І знову рани і наруга
у пісні, сповненій жалю..
Вона не любить, любить друга,
а я другої не люблю.

Забрала ця у мене спокій,
а я у тої — в льоті літ.
Огнем горять другої щоки,
а у цієї — наче лід.

1940

*

Якби я знав, що сонце встало,
що любиш ти! Якби я міг!
Чужа душа, давно сказали,
повита тьмою для усіх.

Болить усім — травині, й звірю,
й мені болить. Завжди я сам.
Твоїм очам я вже не вірю,
не вірю я твоїм сльозам.

Мов книга ти, моє кохання,
але на книзі цій — печать.
Я до останнього зітхання
її не зможу прочитати.

1940

*

Ти як сонце, що встало з тумана,
як зоря в голубому гаю.
Як тобі розповісти, кохана,
про любов неповторну мою?

Наші дні то страшні, то красиві,
ця любов і блаженство й ярмо.
Ми мчимо друг од друга у гніві,
друг до друга в коханні мчимо.

І тому нерозривне єднання
наших душ, як землі й сонця лет.
Як подібні закони кохання
на закони у русі планет.

[1939]

*

Дощ одшумів... І знову все ясніє
у співі птиць, і зелень запашна
в твоїх очах одсвічує, Маріє,
немов на тебе молиться вона,

а з нею — й я, квітки й рожеві води,
вершини гір, поля й морів приборій...
Ти — мрія мрій. У дзеркалі природи,
як і в мені, відбився образ твій.

[1940]

*

Двері серце відчиня
чи у дні, чи в ночі.
Чорне бархатне вбрання,
василькові очі.

Чи у ночі а чи в дні,
Мері чи Марині.
В серце дивляться мені
океани сині.

[1939]

♦

І сонце, і місяць, і зорі,
що є і що буде колись,
в очей океанному зорі
з любов'ю моєю злились.

Погаснуть, обсипляться роки,
мов квітів чудесних блакить...
Та очі, лазурні й широкі,
в піснях моїх будуть світити.

Ти житимеш вічно зі мною,
не вкриє нас пил забуття.
І в пісні я йтиму з тобою,
як зараз іду, за життя.

[1940]

*

Пройшла зима. І сонце, що світило
так холодно на мене з вишини,
що часто так суворо туманіло,
заковуючи серце в журні сні,

знов гріє душу, пестить і леліє,
і кров шумить морями рож і трав...
Невже це сонце — ти, моя Маріє,
що айстрою колись я називав?!
Твій аромат, я думав, не для мене
й твоє тепло... Чого ж це застить зір

якийсь туман?... Життя моє шалене
несе мене в свій огненний простір;

несе мене, як човен — мрійне море,
коли гроза пройшла і тишина
лягла крилом на синє й неозоре,
коли вгорі й внизу немає дна.

І тільки чайка в небі поринає,
як човен мій, о даль моя, о час!
Заснуло все, любов моя безкрая,
і спить журба, що розлучила нас.

1940

*

Я хочу, мов лагідний вітер,
до грудей припасти твоїх
і місяцем тихим зоріти
в криниці очей дорогих...

Пахучі схиляючи віти,
залиті цвітінням рясним,
хотів би я садом шуміти
над сном безтурботним твоїм.

Як неба розкрилені шати,
казки навівать голубі,
і сонцем хотів би я стати,
щоб вічно світити тобі.

[1940]

*

Світи, моє серце, як сонце, світи!
Тобі моя пісня, любов і цвіти,
що з них я сплітаю безсмертний вінок
тобі, що злетіла до мене з зірок.

Світи, моє серце, і вдень і вночі,
тобі віддаю я до щастя ключі.
Гляди ж, не закинь їх у зради моря,
ці світлі ключі з бірюзи й янтаря.

Уже я на зорі вночі не молюсь
і в хвилі прозорі крізь сльози дивлюсь.
У серці — розлуки холодні мечі...
Нащо ж ти в пучину вронила ключі?

[1939]

*

Люблю я море в шумний час прибою,
коли воно за валом вал жене.
Але ще дужче в чарах сушокою
люблю я море, мрійне і ясне.

Люблю тебе, коли ти балаклива,
як не любив я так іще раніш.
Але ще дужче, мавко пустотлива,
люблю тебе тоді, як ти мовчиш...

1940

*

Чи знову я тебе побачу,
чи обніму тебе я знов?
Ту, що любов мою гарячу
змінjala на чужу любов.

В душі ні болю, ні докорів.
Таке пусте усе кругом.
І тільки шелест осокорів
немов ридає за вікном.

Пішла, погаснула, мов зірка,
в душі моїй настала ніч.
Чого ж ти плакала так гірко,
коли ішла від мене пріч?

1940

*

Цигарки дим поволі тане
і пропадає синім сном.
І так далеко і туманно
гуркоче місто за вікном.

Ти не прийшла сьогодні знову,
хоч день давно уже зайшов.
І тане димом цигарковим,
уся в сльозах, моя любов.

1940

*

Вагони рушили. Мов плівка,
затуманіло все кругом...
Погасла золота голівка,
як сонця промінь за вікном...

На опустілому пероні
стою зажурений, один.
І кров'ю стукає у скроні
прощальний рейок передзвін...

І тільки серце в далях тоне,
все навздогін крилами б'є
і загляда крізь скло віконне
в лице заплакане твоє...

1940

МАРІІ

Якби помножити любов усіх людей,
ту, що була, що є й що потім буде,
то буде ніч. Моя ж любов — як день,
не знають ще чуття такого люди.

Якби зібрати з неба всі зірки
і всі сонця з усіх небес на світі,—
моя любов горітиме яркіш
за всі сонця, на тисячі століттів.

Якби зірвать квітки з усіх планет,
що вітер їх під зорями колише,—

моя любов пахтїтиме мїцнїше
над квіти всі, крізь років вічний лет.

Якби зібрать красунь усіх віків,
повз мене хай ідуть вони без краю,—
Марії я на них не промінюю,
ні одній з них не вклониться мій спів.

Хай очі їх зіллються в зір один,
і в серце зір цей буде хай світити,—
зачарувать мене не зможе він —
твоїх очей йому не замінити.

З яких зірок злетїла ти сюди,
така ясна, що спів про тебе лине?
Світи ж мені, світи мені завжди,
над зорі всі, зоря моя єдина!..

1931

НЕБО ГАСНЕ

Небо гасне, блідне,
вітер і цвіти,
вечір, даль західна:
ти.

Блідий місяць, травн,
пісня солов'я,
хвилі шум ласкавий:
я.

Хмари над землею,
дальні зорі з тьми,
шепіт і алеї:
ми.

[1939]

Я — ТВИЙ

Я — твій, коли зоря над гаєм
на землю гляне з висоти.
Я — твій, як сон на все злітає.
А ти?

Я — твій, коли цвітуть прапори
і йдуть під музику ряди.
Я — твій, коли шумує море.
А ти?

Я — твій, коли на бій останній
помчать нас коні до мети.
Я — твій, я — твій, моє кохання!
А ти?

18.XII.38

*

Кроки б'ють уперто й дзвінко,
все нагору, вгору шлях.
На устах твоїх сніжинки
і троянди на щоках.

На вустах твоїх сніжинки,
та огнем у жилах — кров.
Що нам вітер і морози?
Не боїться їх любов.

[1939]

СИН

За вікном дерева волохаті
і не видно в тумані зірок.
Спить спокійно у другій кімнаті
кароокий, смуглявий синок.

Він такий, як і я, чорнобровий,
і хода в нього ніжна, легка...
Хай присниться маленькому Вові,
що він б'є ворогів з літака...

Він над ними — як месник крилатий...
За розстріляних кров, за плачі
розбиває їх танки, гармати,
з неба бомбами точно б'ючи...

Він руйнує окопи на клоччя,
де засіли бандити світів,
від яких мій відважний синочок
боронити свій край прилетів...

Хай присниться малому пілоту
після бою за щастя землі,
як одержує він нагороду
у залитому сяйвом Кремлі.

За вікном дерева волохаті
і не видно в тумані зірок.
Спить спокійно у другій кімнаті
мій майбутній пілот, мій синок.

Грудень, 1938

*

Луна від кроків. Темно. Гулко.
Неначе жив я тут раніш...
В середньовічних цих провулках
переді мною ти стоїш.

У тому ж платтячку, що знаю
я в нім тебе вже стільки літ...
Як передать журбу безкраю,
що закувала серце в лід!

Нас розлучила синь дороги,
між нами — даль і море хмар.
Як передать мою тривогу
і серця бідного пожар?

Скажи, сестра моя крилата,
яких знайти від болю чар
і як у серці поєднати
розлуки лід, любові жар?!

Грудень, 1939
Львів

*

Ні, не кажи, що ти вродлива,
що ти струнка і молода.
Твоя краса, мов час, мінлива,
спливе, як повесні вода,

що голубим Дніпром гуркоче,
як це не раз уже було.
Настане час, зів'януть очі
і зморшки вкриють це чоло.

Не будеш ти тоді такою,
бо наші дні такі малі.
І старість хмурою рукою
нахилить стан твій до землі.

Це так, це буде неодмінно,
як те, що вже старію я.
Красою іншою повинна
сіяти молодість твоя.

І хай тоді сивіють брови
і кров у жилах погаса.
Краса душі, краса любові —
найвища на землі краса.

1939

ПЕРЕКОТИПОЛЕ

Осінь. Вечора огні.
Синь і синь навколо,
сиротливе вдалині
перекотиполе.

То зачепиться, то знов
лине, як зітхання.
Так і ти, моя любов,—
на стерні страждання.

1939

*

В осінній багряній діброві
ми йшли по стежках золотих
і неба моря сапфірові
в очах відбивались твоїх.

Неначе нікого на світі,
так синьо і порожньо скрізь...
О вії, широко розкриті,
і хусточка, мокра од сліз!..

1939

*

Не стелись, барвінку, не стелись низенько,
бо мене на горі породила ньенька.
Упаду землі я на холодні груди,—
любая не любить і любить не буде.

В небі місяць лине, одцвітає вечір,
в лузі на калині соловей щебече.
Годі тобі, любий, щебетати дзвінко;
ви не лийтесь, сльози, не стелись, барвінку!

1939

*

Заснуло сонце в павутинні,
немов дитя, між віт густих.
Очей твоїх криниці сині
відбили тьму очей моїх.

Прозоро й легко так над нами
і в нас... О щастя вічна мить!
А літо бабине стежками
за нами тепло шарудить,

мов шамотить: «Усе — омана:
і ви, й цей сад, і я сама.
Всіх нас, як смерті час настане,
покриє саваном зима.

В землі зотліють ваші жили
і губи ці, що щастя п'ють,—
і ці стежки, де ви ходили,
холодним снігом зацвітуть...»

«Нехай і так,— шепнуло серце,—
Та поки б'ється в жилах кров,
із небуттям у вічнім герці
нас все вперед веде любов!»

1939

Ти — як страшний магніт, і дівчина і жінка,
раба і володар, моя і не моя.

Для тебе я — немов залізна порошинка,
не можу одірвать себе від тебе я.

Любов, краса віків! Чудні твої закони.
Нікому не збагнуть страшних глибин твоїх.
Ось підійшла вона — і зір у зорі тоне,
і впасти хочеться до любих ніжних ніг.

А перед цим за мить я кляв її за муки,
за те, що серце рве цей синьоокий крук...
Чому ж зітхаю я так глибоко і глухо,
не в силі розімкнуть жагучих, скорбних рук?

1940—1958

ТРОЄ

У вбранні зеленім ти пройшла повз мене,
глянула — шалено зашуміла кров...

І до тебе, мила, серце полетіло —
розказать несміло про мою любов.

І з години тої у житті прибої
стежкою одною ми йдемо давно.
Сині очі й карі — як два серця в парі,
струни на гітарі, голубе вікно.

Струни, мої струни, ви дзвеніте юно,
розливайте луни на нові лади.

Карі очі й сині, та ще очі сина,—
серця три в єдине злиті назавжди.

1940

В. Сосюра, П. Гапочка, М. Рильський, О. Довженко, А. Малишко,
А. Головка, М. Бажан під час боїв на Курській дузі.

В. Сосюра. 1944 г.

*

В синім небі зграї гав,
вітер кучерявий
крила зоряні поклав
на лишневі трави.

Грає хвилями ріка,
і встає з тумана
босонога і струнка
юнь моя рум'яна.

Подає рукою знак,
простягає рожу...
Та до неї я ніяк
дотягтись не можу.

1940—1958

*

Як я можу розлюбити
сині очі ці?..
Ти стоїш, зорею вмита,
з квітами в руці.

У вінку, як молодая,
як до сонця клич...
І вбрання твоє спадає
кружевами з пліч.

За вікном співають півні,
в'ється, в'ється шлях.
Як люблю я ці наївні
ямки на щоках.

[1940]

ЛИСТ

Про що Вам написати? Про дальній шум акацій,
про білі пелюстки, розвіяні кругом?..
Про те, що я один і сни мені все сняться,
що осінь за вікном?!

Що юність одцвіла і Вас нема зі мною,
що не вернувся я в привітнім шумі віт
туди, де за мостом посьолок над рікою
і пахне вугілля теплом забутих літ...

Що споминів квітки завіяла снігами
безжальная рука холодної зими,
що тих стежок нема, де ми ходили з Вами,
й калини над ставком, де зустрічались ми.

Заплакане лице минулої любові
між зорями шливе... А ніч така дзвінка!
І сумно я дивлюсь на ці рядки нервові,
що вивела колись кохана рука...

1940

162

*

Срібне місто, синій сніг
мов танцює біля ніг,
то закрутиться на мить
і летить, летить, летить...

Що готує променистий
зір закоханий мені?
Так іти б і ночі й дні!
Синій сніг і срібне місто.

[1940]

*

У піснях, і у сні, й наяву,
моє горе і щастя шалене,
я люблю в тобі душу живу,
що з очей твоїх лине до мене.

Як весну в голубому гаю,
що завжди моє серце чарує,
я люблю в тобі мрію мою,
і тебе в моїй мрії люблю я.

1940

*

Дум прибій,
туга мрій
тануть сном,

як у млі
журавлі
за вікном.

Лине шлях,
і в очах
ти мені
все одна
край вікна
вдалині...

1940

*

Ластівка щебече, ластівка щебече.
Я тебе цілую крізь сумне вікно.
Вийди, моя мила, шаль накинь на плечі,
вийди, моя люба, вже весна давно.

Не виходить люба, щось шепочуть губи,
плачуть сині очі, як роса в гаю.
Ластівка щебече, квітне лист на дубі,
крізь вікно цілую я любов свою.

1940

ВЕРШНИК

Маліють дні. Холодними стежками
блукає осінь в сумі по садах.

І журавлі прощальними ключами
летять у даль... Куриться довгий шлях,

і вершник мчить у брязкоті металу,
мов наздогнать весни він хоче дні...
О друже мій! То молодість промчала
на золотому дикому коні...

1940

*

Я так тебе люблю, що стримати не в силі
захоплених пісень, що ллються через край...
Співати буду я про тебе і в могилі,
коханий друже мій, душі моєї май!

Коли заглянеш ти на цвинтар у печалі,
де буду спати я у глибині важкій,
і зашумлять листки, і засиніють далі
у ніжнім дзвоні птиць,— то буде голос мій...

В диханні леготу запахнуть дужче квіти,
і зорі в вишині спахнуть морями мрій,—
то буде без кінця ридати і радіти
у шелесті трави примарний голос мій...

Я так тебе люблю! Пройдуть мільйони років,
і навіть і тоді, у травах і квітках,
сіятиме мій спів про тебе, яснооку,
як промінь зір, що зник давно вже їхній прах...

Летітиме земля все так же між світами
в холодну вишину, як лине вічний час,
і кучері твої безплотними вустами
я буду цілувать, хоч і не буде нас.

1940

КРАЮ МІЙ!

Краю мій, тебе у гromі броні
за минуле, словнене жалю,
я люблю любов'ю мільонів,
кожним стуком серця я люблю.

За сьогодні — співом безтривожним,
що, як сонце, грає на крилі.
Я люблю тебе диханням кожним,
поки буду жити на землі.

За майбутнє, світле і чудесне,
що за нього бій лунає скрізь,
я люблю тебе, моя ти весно,
так люблю, що не спинити сліз.

Квіти скрізь... Ідуть щасливі люди...
Краю мій, тобою повна груди.
І коли мене уже не буде,
про пісні мої ти не забудь.

1940

*

Я вітру питаю: «Чи любить вона?»
А вітер мовчить... Лиш ридає луна...

Я моря спитаю: «Чи рідний я їй?»
А море мовчить... Лиш синіє прибій...

Я сонця спитаю: «Чи буде кохать?»
І вітер, і море, і сонце мовчать.

1939

*

Твоїм ім'ям клекочуть жили
і серце б'ється раз у раз.
Тебе любити до могили
мені судьби дано наказ.

Завжди, завжди тебе любити,
аж поки прийде смерті тьма,
моя весна, моє ти літо,
моя ти осінь і зима!

5.1.40

ВИЗВОЛЕННЯ

Зір туманять солоні перлини —
сльози щастя — і серце сія...
Ти вже вільна, моя Україно,
друга матір Західна моя.

Йдуть і йдуть мільйони без ліку,
їх вітають і місто, й село,
бо з'єдналося серце навіки,
що віками роздерте було.

Не хилися, верба, над рікою,
лист зелений, не жовкни вгорі.
Де знайшов би я пісні такої,
слів, подібних до руж і зорі,

щоб прославить народ наш великий,
нашу землю, і зорі, й любов,
і вождя, що, любимий навіки,
тьму сіяння мечами зборов,

і усіх, хто ішов до загину,
щоб не гинув замучений брат,
хто життя за свою Батьківщину
положив під удари гармат,

і усіх, хто поверне з походу,
хто обніме кохану свою,
хто служив і хто служить народу,
зневажаючи смерть у бою.

Ми ішли у двадцятому році
визволяти західних братів,
хоч на кожному, кожному кроці
кулі в серце нам слали свій спів...

Ах, той рік золотий і далекий,
і серця, і багнети в крові...
На покинутих стріхах — лелеки,
трупи й трупи на грізній траві...

Наші трупи... То ми відступали...
Важко, важко назад було йти...
І дзвеніли уламки металу,
і ридали за нами брати...

«На Гусятин!» А в ньому — поляки...
Перетнули дорогу назад...
Захлинались у тьмі з переляку
пересохлі горлянки гармат...

Над Збручем, мов із крові, вставало
скорбне сонце. Сіяли штики,
коли коло сталеве прорвали
наших армій незламні полки.

«Ми повернемось...» Роки летіли...
І здійснили ми клятву свою.
Повні щастя, і юності, й сили,
ми звитязцями вийшли в бою.

Серце й сонце, і трави, і квіти,
що над дзеркалом синім ріки...
Я б хотів і співати, й горіти
для народу віки і віки...

Щоб, як сонячні дзвони метала,
у майбутніх віків далині
моя пісня нащадкам звучала,
як звучить в наші грозяні дні.

Шумні вулиці дального Львова
і Дністро — незабутня ріка...
Ти вже вільна, моя малинова,
многострадна вітчизно Франка.

Сльози щастя — солодкі перлини...
В них невидане світло сія...
Здрастуй, здрастуй, моя Україно,
друга матір Західна моя.

Вересень, 1939
Київ

ВИБОРИ

На Західній Україні —
щастя, сонце і цвіти...
Крила горді соколині
розгорнула, мамо, ти.

Над гаями, над горами
одкидаєш вільну тінь
і летиш разом із нами
до Комуни, в далечинь.

У сім'ї станка і рала,
в сьайві звільнених палат
слово юні залунало:
«Я — народний депутат.

Я іду рішати долю
тих, що вийшли із тюрми.
Ми були голодні, голі,
а тепер багаті ми.

Наші гори, наші води,
гей, лисній, моя рілля.
Наші фабрики й заводи,
наша юність і поля.

Краю мій, суцільна нива,
ти підеш крізь днів рої,
як сестриця чорнобрива,
до радянської сім'ї.

За Україну за кохану
я підношу серце й спів.
Не топтатъ ніколи пану
наших сонячних ланів».

Так лунає вільне слово
із мільйонових грудей...
Грає прапор пурпуровий,
сльози котяться з очей...

Сльози срібні мимоволі...
Там, на Заході, мій брат,
вирішати власну долю
йде народний депутат.

[1939]

БЕЗСМЕРТНІЙ

Од рідних стріх, журливих хворостянок,
підвалів тьми, копалень і цехів
ви йшли на куль холодний, лютий спів,
щоб засіяв над краєм стягом ранок,

щоб не було ярма і тих бичів,
що дерли нам гарячі вени й жили,
і кров текла в замучених братів,
росли в полях незлічені могили
під тінями нахилених хрестів...

На клич вождя на коней важкогрових
злетіли ви на стрічу бурі мли,
в руках клинки — як блискавка, як злива...
Ви в Чорне море ворога змели.

Безсмертя вам, о рицарі Вітчизни:
ви обернули ніч на вічний день.
Пройдуть віки, а похід ваш залізний
все буде жить у райдузі пісень.

Ми вийшли всі з громів і праці горна,
сини грози, що гримала кругом...
І на стіні як пам'ять неповторна
сія мені будьонівський шолом.

І цей клинок, од крові поржавілий,
я бережу... О серця теплий дзвін...
«Служи Вітчизні так, як ми служили», —
скажу я сину, і всміхнеться він.

Клинок важкий в маленькі візьме руки,
спахне в очах невидана любов...
І, як музика, слів полинуть звуки:
«Вітчизні я служить завжди готов».

10.XI.39

НА МОГИЛІ ШЕВЧЕНКА

Над широким Дніпром у промінні блакить
і висока і тиха могила.

В тій могилі співець незабутній лежить,
що народу віддав свої сили,

що народу віддав своє серце й пісні,
свої мрії про зорі досвітні...

А навколо лани вдалині, вдалині
розлетілись, як птиці блакитні...

На могилу приносять розкішні вінки
з пишних квітів садів України
кароокі дівчата, стрункі юнаки —
і всміхаються гори й долини...

І щасливий Дніпро зустрічає дідів
і жінок — Батьківщини окрасу,
і гримить «Заповіта» безсмертного спів
на високій могилі Тараса.

Спи спокійно, поет! Україна твоя
вже розправила крила орлині,
так як мріяв колись ти в жагучих піснях,
на засланні в тяжкій самотині...

Спи спокійно, поет! Ми, нащадки твої,
пронесем крізь віки твоє ім'я,

крізь колючі вітри, крізь жорстокі бої,
Батьківщини сини незборимі.

Спи спокійно, поет! Образ огненний твій
не зітерти ні бурі, ні часу.
В більшовицькій сім'ї, славній, вольній, новій,
ми тебе не забули, Тарасе!

9.IX.38

ТИ СПИШ

Ти спиш. А я заснуть не можу:
знайти все хочу слів таких,
щоб розцвіла любов як рожа
в вітрах пахучих степових.

Щоб у словах моїх перлинно,
як наше сонячне життя,
цвіла любов до Батьківщини
до серць останнього биття.

Щоб передав мій спів натхненний
твоїх очей земну блакить.
І щоб сказали після мене:
«Так! Цей поет умів любити».

16.XII.38—1958

*

Лине срібло з вишини,
нерухомі вишні...

Сині очі, щастя сни,
зустрічі колишні!

Там стою з тобою я
у примарнім димі...
Гей ти, молодість моя,
сни неповторимі!

24.XI.39

*

Журно хиляться тополі,
одцвітає мак у полі,—
розцвітаю я.
Над житами — громи бою,
ти стоїш переді мною,
синьоокая!

Хмурий вітер, чорні зграї,
я з тобою розцвітаю,
в серці — солов'ї...
На гречки упали тіні,
як на плечі лебедині —
кучері твої.

9.XI.39

ШЛЯХ

Квіти сріблені росою,
очі в радості сльозах...

Тихі верби над рікою,
в'ється, в'ється дальній шлях.

На таким шляху з тобою
ми зустрілися колись.
Так же верби над рікою
до води гіллям тяглись.

Лебедині в небі крики.
Дальній шлях. Роса. Вікно.
На таким шляху навіки
розійшлися ми давно.

16.IV.39

ЯКБИ!

Осінній вечір. Сині клени
над тихим золотом стежок,
і павутиння, й крик сирени,
і молодий прощальний крок...

Давно, давно... Білють скроні...
Я не сказав їй: «Підожди!»
І щастя в хусточці червоній
пішло від мене назавжди.

А небо кольору опала,
і осінь та ж, і синя мла...
Якби, якби-то юність знала
і старість мудрая могла!

28.XII.39

*

Чути перепела бій,
у росі калина.
Україно, краю мій,
пісне тополина!

Скільки, скільки за твій сад
пролилося крові!..
Синьоокій листопад,
хмари пурпурові...

30.XII.39

ПІСНЯ

Гей на заході гармати
розорали ниви вкрай.
Проводжає сина мати
захищати рідний край.

Руки зморщені на плечі
положила. Скоро в путь.
І в очах її старечих
сльози зорями цвітуть.

А кругом поля крилаті,
даль блакитна і тонка...
І лежить на автоматі
смугла впевнена рука.

Проводжає сина мати
і шепоче: «Мужній будь».
А на заході гармати
все гудуть, гудуть, гудуть...

6.VIII.1941, Харків

ДВОБІЙ

Він пролетів неждано над вокзалом
і з кулемета рвучко застрочив.
Та наш літак вгорі його зустрів —
і птиця ворога в диму на землю впала.
За нею слід лишився угорі,

немов од гада — в синім морі трав...
Такий кінець її кривавій грі.
І переможцеві народ аплодував.
Дивились ми, як в небі голубому,
хитаючись, спускався парашут
з стрільцем німецьким, що на мирний труд
летів з огнем, а зараз не додому,
а вниз летить на синім неба тлі,
хитаючись, до грізної землі.
Ні, ворогам не бачити столиці,
ланів і сіл, що розцвіли кругом.
Спокійно місто диха над Дніпром:
його вгорі вартують наші птиці.

[1941]

НАЛІТ

Прожекторів схрестилися мечі,
і в їхнім схрещенні вилискує зловісно
фашистський бомбовоз... Круг нього, тьму рвучи,
зенітного вогню завіса грізно висне.
І кулі шле по світляних стовпах
пунктиром огняним поблідлий з жаху птах,
що знаки свастики несе на гострих крилах,
хитається і падає безсило,
мов довгий смолоскип... І разом замовка
огонь зеніток. Ніч. І місто, як ріка,
зітхає радісно, до зір підводить груди.
Виходять з бомбосховищ люди.

[1941]

ГАЛИЧИНІ

Галичино, країно муки,
до нас ти тягнешся, хоч круки
тебе клюють з усіх боків
і тіло рвуть твоє залізне
так, що душа твоя гуде...
Та прийде час, поривом грізним
ти їх зметеш з своїх грудей,
даль колихнеш боїв громами
в нестримній бурі криць і рук...
Ми ще зустрінемося з вами,
пани Донцов і Малапюк!
Ми вам покажемо дорогу,
та не до київських воріт,
а в інший край... Це так, їй-богу,
як наш Дніпро, де хвиль похід,
що ним ви марите ночами...
І в час останній смерті брами
ви ще здрите, а не його,
що розрива грозове коло...
Він вашим і не був піколи,
як і не буде, як Тарас,
кого несли руками мас
ми на належні верховини...
До нього крик ваш не долине,
цього титана України,
що з гнівом дивиться на вас.
Вам би — вогню, що шлють гармати,
щоб нас залить потоком ран...
Лижіть же окупанта п'яти
в крові робочих і селян.
Пишіть розвідки «наукові»
у кабінетах золотих...
Лиш жаль, що вам своєї крові

лизать не прийдеться... Батіг
мільйони рук із рук кривавих
з плечима вирвуть, і на вас
неждана смерть впаде як лава,
в уже близький розплати час..
Вона для вас відкриє брами
під кульний і гарматний спів..
І попливете ви мерццями
в каналізацію віків!..

[1941]

*

В серцях — відвага соколина,
і гнів, і лють до хижих зграй.
Під гул гармат хай пісня лине,
пехай звучить про рідний край.

В години ці грози і слави,
коли чи вмерти нам, чи жить,
під грім гармат, під гул кривавий
на варті пісня хай стоїть.

Мій край клекоче у пожарі...
Чи ж можу бути байдужим я?..
Сталева каска, очі карі,—
такою, пісне, будь моя!

Прослав свій край, лети до неба,
де кулеметів огнепад,
щоб не сказав ніхто про тебе,
що спала ти під грім гармат.

19.XI.41— 1958

*

Ворожий зір покриє тьмою
удар останній. Прийде час —
і сонце вічною красою
знов буде сяяти для нас.

Знов зацвітуть лани широкі
гарячим золотом пшениць
і прийде в край наш мир і спокій
у сьайві зір і дзвоні птиць.

Торкаючи, мов струни, віти,
цвітінь хитаючи рясну,
в садах пахучих теплий вітер
шуміть нам буде про весну.

Щасливий спів полине всюди,
забудем ми про ночі злі,
і між троянд гадюк не буде,
а будуть люди на землі.

17.XI.41

*

Ой степи безкраї!
Під гарматний грай
налетіли зграї
на коханий край.

Чорна вража сила,
смерть її вхопи,
бомбами розрила
золоті степи.

Там, де гуркотіли,
де гули бої,
вкрили вас могили,
ой степи мої!

Знову прийде літо,
і, як промені,
на могилах квіти
зацвітуть рясні.

То не квіти — очі
молодих бійців,
хто в боях од ночі
край свій боронив.

Вірю: день пастане,
знов засяє сміх.
Брате мій коханий,
не забудь же їх.

14.XI.41

*

Сніг на вітті сріблом висне,
білий-білий сад.
А над обрієм — зловісні
сполохи гармат.

Ворог силою своєю
хоче стримать час,
птиці смерті над землею
все летять на нас.

В грізнім небі — смерті птиці,
вибухів вінки,
на землі — потвори з криці
і штики, штики...

В гулі, в вихорі металу,
що летить із тьми,
броніровану навалу
зупиняєм ми.

Зупиняєм, щоб відбити
й розметать в полях;
а в обличчя — срібні віти
і кривавий шлях.

17—19.XI.41

*

Уже упав удар залізний,
страшний на ворога удар.
На півдні й півночі Вітчизни
вже сонце виглянуло з хмар.

Ростов і Тіхвін! Під Москвою
ми відкидаємо катів,—
і багряніють кров'ю злою
полотна стоптаних снігів.

Нахилять знов розквітлі віти
над нами лагідні сади,
і сонце стане нам світити
в безхмарнім небі, як завжди.

10.XII.41

*

І гнів росте, як вибух динаміта.
Крізь бурі тягнуться в цей час
і на Москву, і на Кавказ
криваві пазури бандита.

В рясних огнях безсмертної зорі,
що сходить нам як пісня перемоги,
в степах Донецьких б'ються шахтарі,
перетинають ворогу дороги.

Він кинув все, та рух його вперед
усе тяжкш, він бачить крізь утому,
крізь гул гармат і завірюхи бред,
що недалеко час його розгрому.

Так. Не стає очей йому і рук,
даль не здійснить його пекельну мрію.
І де не ступить кований каблук,
там квіти гніву рясно багрянють.

В обличчя люте вітер пісню згуби
несе в громах... Ховають очі жах...
В шинелях сизих трупи, трупи, трупи
лежать в крові на голубих снігах.

В напрузі злій згинаються коліна,
і чує кат незлічних кроків мідь,
коли в громах над мурами Берліна
відплати сурма грізно зазвучить.

26.XI.41

•

На дерев хитливі крони
під набоїв гострий спів
краплі крові небо ронить
із розбитих літаків.

Опір юний і залізний
не зламає чорна рать.
І під танками Вітчизни
кості ворога хрустять.

Б'ють гармати без втоми
просто в галич навісну,
і летять сталльні шоломи
од розривів в вишину.

Це до щастя світового
у невидані віки
пробивають нам дорогу
кулемети і штики...

Рвуть до сонця динаміти
чорну броню — броню мли...
Щоб війну війною вбити,
ми на землю цю прийшли!

27.XI.41—1958

•

Гудуть шляхи, копитом биті,
та їх навік не вкриє мла.

Ніколи юності на світі
здолати старість не могла.

І сонця радіснее коло
світить нам буде з висоти,
бо не могла іще ніколи
зима весни перемогти.

28.XI.41

*

Перлами, росою, сонцем, далиною
вмиється земля.
Квітами, намистом, буйним зелен-листом
зацвітуть поля.

Дні — рожеві коні — на шляхи, червоні
од крові, од сліз,
зійдуть із блакиті, променем повиті,
в цоканні заліз.

Будуть на Україні — піднятій калині —
в сонці навесні
не бої могучі, не криваві тучі,
а пісні, пісні.

1.XII.41—1953

*

Десь глухо охнула гармата,
у вишині завив набій —

і в землю брязнуло, і радо
зняло землі фонтан важкий.

Наперекір вогню й залізу,
ми наступаєм на село.
Знов обізвалося з-за лісу —
й громами небо загуло.

Ми наступаємо. Шинелі
обмерзли снігом. Ночі. Дні.
На огняній віолончелі
ридає смерть у вишні.

Ми наступаємо, братове!
Гарматні залпи рвуть блакить.
В крові вогні усе багрове,
і під ногами сніг рипить.

11.XII.41—1958

*

Шлях чудесний над віками
пробивають до зорі
кулеметами й штиками
молоді богатирі.

За горами, друзі, ранок,
вічних весен рясноцвітть!
Під колесами тачанок
сніг розвихрений летить.

Залпів відблиски червоні
на землі і угорі.
«Поганяй!» І мчаться коні
по дорозі до зорі.

11.XII.41

*

Батьківщино сонцекрила,
я в тобі і ти — в мені.
Вже ворожа тана сила
воском на огні.

Тана, люта і шалена,
як туман над склом ріки.
Обтріпалися знамена,
од мундирів — ганчірки.

Тана й тана в безнадії,
під набоїв грізний спів.
В чистім полі сніг чорніє
од замерзлих ворогів.

Простяглись закам'яніло,
мов лежать вони давно.
Їх нітрохи не нагріло
награбоване майно.

Ані світер, ні кофтина
не спинили смерті льот,
ні жіноча пелерина,
ні ротонда, ні капот.

Тільки в небі — чорні плями,
чорні плями, чорна рать.
Над незваними гостями
ворони летять.

11.XII.41

*

Блакитний сніг, блакитний сніг
і бомби свист, як плач сирени.
Усе росте огонь шалений
над перехрестями доріг.

Керує кат смертельний біг,
щоб нас поставить на коліна.
Але загин його зустріне —
багряний сніг, багряний сніг.

11.XII.41—1958

*

Ви — ночі тьми, ми — сонця люди,
ми вас розвіємо у млі!
Вам не втекти від нас нікуди
ні в небесах, ні на землі!

Од нас, що силою своєю
з ночей створили юні дні,
вам не схватись під землею
ні в моря сивій глибині.

Вам не втекти від правди суду
за наш потоптаний Едем,—
ми вас дістанемо усюди
відплати огненным мечем!

11.XII.41—1958

*

Срібні віти, синій сніг
лине квітами до ніг.

Де не стану, де не гляну,—
напливає ночі мла,
і зоря свою багряну
хустку ізняла.

Я до неї зором лину
за снігів мости.
Ой надінь свою хустину
і світи, світи!..

Я стою. Все снігу клоччя
в білому цвіту.
І зоря мені шепоче:
«Я прийду, прийду».

Срібні віти, синій сніг
лине квітами до ніг.

12.XII.41—1958

*

Уже за синіми снігами
заходить сонце вдалині
і на покрівлі, мури, брами
багряних плям кладе вогні.

Ідуть бійці. Їх силуети
малює синь на тлі вогнів;
чіпляє сонце на багнети
квітки прощальних променів.

Гуде, палає за горою...
Так не було іще ніде.
Ось так же син мій десь до бою
в вечірнім промені іде.

Спахнула зірка. На стежину
упав од неї тихий слід.
Ой зоре, зіронько, ти сину
від батька передай привіт!

12.XII.41—1958

*

Даль. Свисток.
Набоїв спів.
Дужий крок
богатирів.

Хтось прощається,
пішов.
Серце крається
на кров.

Загриміло.
Степ. Огні.
Хустка біла
вдалині.

19.XII.41

*

Гримлять удари огняні —
і відступає хижий ворог.
Лунає в димній далині:
«Ми всіх катів зітрем на порох!»
О ні, не сниться це мені.

Це те, на що ми всі чекали
в ночах безсонних і сумних
під гул брунатної навали
і кулеметів грізний сміх,
в той час, коли ми відступали.

В полях червоної зими
ворожі цокали підкови,
і, несучи нам море тьми,
вони ішли на нас грозово,—
йдемо на них як буря ми.

13.XII.41

*

Вітер над полями.
Тіні сна.
Зацвіте між нами
далина.

Одлунають труби,
одгримлять громи.
Вийде край мій любий
з моря тьми.

І до тебе знову
я в саду
у вбранні військовім
підійду.

19.XII.41

*

Прославлю гул і грім атак
я піснею своєю.
Летить літак, летить хижак
над нашою землею.

І раптом носом він — до нив,
як огненна комета.
Його зенітник юний збив
чергою кулемета.

Ось танк чорніє між ланів,
не здатний вже до бою.
Артилерист його розбив
наводкою прямою.

Лежить фортеця нежива,
задрала вверх копита,
і знака свастики черва
огнем на ній пробита.

Уламки танків тут і там
і трупи, трупи, трупи...
Встає над полем круків гам,
радіють птиці згуби.

Масна й поживна круків путь
од півдня й до півночі.
Криваві дзьоби їх клюють
арійські мертві очі.

Тут бій недавно одгримів
у огнешному гарті.
А в небі вечір-чорнобрив
з мечем стоїть на варті.

13.XII.41

*

В цю годину грізну
всю по краплі кров
за свою Вітчизну
я віддять готов.

Щоб сади шуміли,
щоб сяли дні,
щоб пісні дзвеніли
в рідній стороні.

Линь же, спів, гарячим
променем кругом,
усміхом дитячим,
ластівки крилом!

15.XII.41

*

Як блищать на сонці сурми перемоги,
як гримлять литаври, як сади цвітуть
і дзвенять піснями радісні дороги —
вільної Вітчизни калинова путь.

Діти йдуть, сміються, матері — з квітками,
юнки з юнаками... молодість, любов...
В музиці моторів тепла синь над нами.
Гей, радійте, люди, — це наш день прийшов!

Вірю я — так буде, знаю я — так бути,
сніг стече кривавий у яри, яри.
Вийдуть на майдани і на поле люди
зустрічати сонце мирної пори.

А в Москві що буде?! Радість тисне груди...
Серце — наче пісня... Хай кругом зима, —
буде це весною, навесні це буде,
бо не марно пісня крила підійма.

10.XII.41

*

Де повіті громом небокраї
й вечори криваво-золоті,
одступає ворог і лишає
гори трупів на своїй путі.

Рідний край нікому не збороти.
Туманіють, ворогу на жах,

з неба збиті чорні самольоти
і розбиті танки у снігах.

Відступає військо ненависне,
далі й далі гуркіт батарей...
І відплата невблаганно висне
на плечах у вбійників дітей.

Їм прокляття вітер посилає
й вечори криваво-золоті.
Відступає ворог і лишає
трупи й зброю на своїй путі.

19.XII.41

*

На сході вже зарожевіло.
Це день, це день, що ждали ми.
Уже встає зорі вітрило
в полях червоної зими.

Гримить од краю і до краю,
але горять удалині
і на штиках бійців сіяють
світання перші промені.

Лиш над мерцями ніч вартує,
над тими, що з країв чужих.
Їх промінь сонця не цілує,
не вабить слуху вітру сміх.

На їх шоломах день не грає,
лиш нам проміння несучи,

земля їх навіть не приймає
й вовки обходять уночі.

Лиш крук клює їх мертві очі
під кулеметів довгий сміх.
В снігах заснули діти ночі,
і місяць дивиться на них.

19.XII.41—1958

*

В полях зими відплата скаче,
клинки на сонці — як пожеар...
Хай ворог знає, що це значить
кавалерійський наш удар.

За села і міста кохані,
за край наш любий, чарівний
летять вони з степів Кубані
і з Дону тихого на бій.

І марно б'ють ворожі доти,—
змітає їх гарматний гнів,
і під копитами кінноти
тріщать шоломи ворогів.

16.XII.41

ВНОЧІ

Дзвенять у скло колючі віти...
Я не забудуь більше сном.

Шумить протягло і сердито
похмурий вітер за вікном.

А там, далеко, — даль орлина,
й не знає спокою і сна
моя буремна Україна,
залита кров'ю сторона.

На лопі трав — пекучі плями,
і кожпа пляма — біль до дна.
Багрянний місяць над полями
пливе між хмарами: війна!

На листі рос огненні сльози,
хтось обернув на ночі дні,
і все гуркочуть бомбовози
в вінках розривів в вишині.

В диму пожарів лине літо,
кричать руїни в чорну муть...
Фашистські орди топчуть жито,
в Дніпрі їх коні воду п'ють.

І на землі, що сталлю збита,
такий ще вітер не шумів,
в містах і селах плачуть діти
в крові над трупами батьків.

Як тяжко охкають гармати,
клекоче куль пекучий сміх,
і божевільна стогне мати
над трупами дітей своїх...

А́ тут — у скло колючі віти,
заснуло все спокійним сном
і тихо так і сумно світить
башкирський місяць за вікном.

8.IX.41—1958

*

Свистить зима вітрами в кленах,
немає зір у вишині.
На горах київських зелених
замовкли радості пісні.

Заснуло місто сном тремтливим,
а ніч над ним — як чорний стяг.
Нема кінця кривавим зливам,
і трупи, трупи на стовпах.

Вони колись ішли, сміялись,
їх гріло сонце з висоти,
і от навіки замовчали
криваві й скорбні їх роти.

Я крізь сумні рядочки літер
на них дивлюсь. Пливе блакить...
Зима. Мерців хитає вітер
і в кленах київських свистить.

20.XI.41

*

Шумить Дніпро за долами й горами,
і в шумі тому — ненависті гнів

до тих, хто край, що квітнув над віками,
заполонив у посвисті бичів.

Шумить Дніпро, під неба грізні шати
здіймає хвилі в бризках огняних,
і кличе шум той бити, бити ката,
щоб слід його пропав в полях святих.

«Хай упаде грозовий меч відплати,
і в небо бризне зловорожа кров,
і вийдуть люди сонце зустрічати!»
Ти чуєш, брате? То шумить Дніпро...

19.XI.41

*

Де вся земля — неначе рана
і сонце раною — вгорі,
там молодого партизана
кати убили на зорі.

Він похилився востаннє в трави
блідим простреленим чолом,
і вітер чуб його русявий
торкав, леліючи, крилом.

Земля зітхнула душно, тяжко,
мов теж розстріляна була...
А по щоді його комашка
кудись з стеблинкою повзла.

21.XI.41

✱

Скільки горя й муки
на полях кругом.
Розкричались круки
над сумним селом.

Даль ламає руки
в шелесті дібров.
Розкричались круки
на пожари й кров.

Не засну й години,
не забудусь я.
О моя Україно,
муко ти моя!

21.XI.41

✱

Там, на поле неозоре,
хмари впали знов.
Тече вода в синє море —
не вода, а кров.

Завивається в бурунах
у багряній млі
кров малих, старих і юних
з рідної землі.

Рідна кров землі моєї,
що не має дна,

з українця і єврея,
з росіянина.

Через поле неозоре,
через шум дібров
ой тече у синє море
з України кров.

21.XI.41

*

Проміння гостре зір на землю срібно лине,
так холодно вгорі й на вулицях вузьких.
В очах твоїх тремтять гарячих сліз перлини
і падають на сніг.

І шибениці тінь тобі під ноги впала
і тягнеться кудись, од неї віє жах.
А він блідий висить, і тане блиск метала
в пустих його очах.

То промінь місячний цілує карі очі,
які любила ти, в яких твій образ жив...
Хитаються й повзуть холодні тіні ночі,
і зорі дивляться на місто без огнів.

Так тихо навкруги. Це тишина могили,
куди пішов і він, як облетілий спів,
і вже не вернеться. Вони його убили
за те, що рідний край він, як тебе, любив.

Ти перед ним стоїш. А він неначе лине
в холодну вишину, у безвість без доріг.
І падають на сніг гарячих сліз перлини
з сумних очей твоїх.

22.XI.41

*

Там, де верби, клени і тополі,
в даліні, в кривавій даліні,
де Дніпро й лани широкополі,
на моїй коханій стороні,

де гаї задумані і сині,
де життя було як пишний май,—
на моїй обдертій Україні
смерть страшний збирає урожай.

Ходить ніч по вулицях знайомих
в грізних димах і у криках зграй...
То бандити у сталіних шоломах
знов мордують мій коханий край.

Ночі муки, чорні дні потали,
вкритий трупом і сльозами плях.
Од крові сніги червоні стали,
і жінки голосять у вітрах.

Та з ланів, де небо рвуть гармати,
в рідний край, що колосом поник,
на Вкраїну в гуркоті відплати:
«Чуєш, мамо!» — долинає крик.

22.XI.41—1958

*

Забрали все із хати.
Долівка у крові..
Лежить убита мати
і діти — неживі.

Не встати їм ніколи,
очима день п'ючи.
Фашисти покололи
штыками їх вночі.

В шибки проміння лине
крізь вітру плач і сміх.
Відплатить Батьківщина
за кров дітей своїх!

27.XI.41—1958

*

На степах ворожі коні,
на хрестах доріг.
Ронить край квітки червоні
та й на білий сніг.

У долині ворон кряче,
сич в гаю — пугу!
Не квітки, а кров гаряча
гусне на снігу.

Ой громи на оболоні
та й по всій землі.
Гей, сідлайте, хлопці, коні
і гостріть шаблі!

28.XI.41.—1958

*

На береги Дінця уже сніги упали,
і прудковод замерз, де плавав я малым,
і так же, як колись, у гуркоті металу
над стріхами пливе густий заводу дим.

І так же, як колись, лунає за горами
глухий гарматний грім, тривога все росте...
Все ближче вороги... Ой мамо, мамо, мамо,
ти, як тоді, зориш на поле золоте...

А сина все нема. Гарматний гул все ближче...
Хитається земля... За день ідуть бої.
Я крізь вітри дивлюсь на все в сльозах обличчя,
на руки зморщені, спрацьовані твої.

Дзвенять в моє вікно під снігом срібні віти,
собі приснився знов в шинелі сірій я.
Ти, як тоді, мене на бій благословити
не встигла, не змогла, матусенько моя!

Та знаю: як тоді, хвилина знов настане,
й додому я вернусь, і, як тоді, тоді,
в ту зиму молоду, червону, осіянну,
заллешся ти плачем на синовій груді...

28.XI.41—1958

*

Ой долинами тумани,
в небі хмари злі.
У діброві партизани,
німці — на селі.

Але сонце знов прогляне,
згинуть хмари злі.
Будуть в селах партизани,
німці — у землі.

28.XI.41

*

Весняний сад, квітки барвисті,
пісні пташині в вишині,
і ти — у сяйві і намисті,
подібна сонцю і весні.

А в небі радість журавлина,
і даль степів — мов крил розмах.
Моя кохана Україно,
такою ти — в моїх очах.

Гвіздки твої пробрили руки,
на вітрі коси золоті,
а в чорнім небі — круки, круки...
То ти розп'ята на хресті.

Огні померкнули ласкаві
в твоїх очах. Кругом штики.

Втоптали чоботи криваві
твое намисто і квітки.

Та упаде удар огнистий,
у прах розсиплються штики.
Ми підберем твоє намисто,
знов розцвітуть твої квітки.

Луна пісень кругом долине,
тебе ми знімемо з хреста,—
і ти воскреснеш, Україно,
моя ти страднице свята!

I.XII.41

*

Проклятий крук тебе терзає,
і кров із серця п'є змія.
Я так люблю тебе, мій краю,
Вкраїно змучена моя!

В безмежній сині — птичі гами,
пахучу й росяну ріллю,
залиті сонцем і квітками
твої дороги я люблю.

Хай знову день твій засіяє.
Я жду його, ночей не сплю.
Я так люблю тебе, мій краю,
і в горі й радості люблю.

I.XII.41

*

Завмер її веселий сміх.
Такою рідною й блідою
в снігах Башкирії сипких
вона стоїть переді мною.

Лиш зір все той же, як колись,
пече і пестить... Сонце, дими...
І довгі коси простяглись
в вітрах струнами золотими.

Завмер її веселий сміх.
А я... я плачу, мов дитина.
В снігах Башкирії сипких
мені приснилась Україна.

9.XII.41

*

Я пам'ятаю: на Дніпрі
од берегів так пахли трави
і зорі в хвилях і вгорі
нам усміхалися ласкаво.

Ах, верби ті і береги,
ті хвилі, теплі і прозорі!..
Було так тихо навкруги,
і тільки ми, і тільки зорі...

Але у чорній, грізній грі
до нас примчали ночі ратні,—

і рвались бомби у Дніпрі,
що птиці кидали брунатні.

Стогнали глухо береги,
і хвилі плакали прозорі,
усе гриміло навкруги,
а угорі — криваві зорі.

Мов це було давно-давно.
Пливуть століттями години.
Башкирський сніг замів вікно,
і десь далеко Україна.

Там кров сторіками тече
і рідне поле повне грому...
О, не схиляй сумних очей,
ми ще повернемось додому.

Мій край, на зло ворожій грі,
розіб'є ніч у гнівнім морі.
І знову в небі й у Дніпрі
нам усміхнуться рідні зорі.

3.XII.41

*

Срібний вітер, даль і день.
Я у полоні пісень.
Краю рідного блакить
в серці променем горить.

Там схилились, мов живі,
тихі верби у крові.

І пливуть пісні у далі,
повні гніву і печалі.

Все пливуть крізь ночі сні,
крізь гарматний грім-огонь,—
подарунок Україні
серця бідного мого.

3.XII.41

*

Над краєм дні — як ночі темні.
Чужі знамена на Дніпрі.
Слова лунають чужоземні
на Володимирській горі.

Ще не було такого часу
і гроз таких в краю моїм.
Але все ближче із Донбасу
гарматний грім — свободи грім.

На сході сполохи. Ясніє
глухий край неба. Близько день,
коли теплом кругом повіє
і дзвоном радісним пісень.

Знов розцвіте усе навколо
в хитанні райдужному віт,
бо сонце з заходу ніколи
дня не приводило у світ.

3.XII.41

*

На бані Лаври промінь ліг.
Серед домів, на гай похожих,
я йду по вулицях вузьких,—
і ні вогню, ні перехожих.

Мовчать квартали неживі,
за мною тіні, тільки тіні.
Та одгукнуться вартові
і каска блисне в зір тремтінні...

В сльозах зажурена блакить
у неосяжній високості.
І під ногами сніг рипить,
не сніг, а серце в лютій злості...

Їх перед смертю роздягли
біля Мазешиного вала,
по цьому бруку їх вели,
і кров сліди їх фарбувала.

З ріки пливла вечірня мла.
Вони прощально рук не тисли,
і на балконах їх тіла
страшними гронами повисли.

Звучав недавно їхній сміх,
було так радісно і шумно.
Я йду по вулицях вузьких,
і серце б'ється сумно-сумно.

Грудень, 1941—1958

*

Коли додому я прийду
в годину радісно-побідну,
я на коліна упаду
і поцілую землю рідну.

Дніпро, і Лавра, і мости,
веселий гомін, дзвін трамваю.
По бруку рідному іти —
я щастя вищого не знаю.

Сніги... Башкирія... Блакить..
Як сльози, падають години.
І у лице моє шумить,
ридає вітер з України.

З.ХІІ.41

*

Я бачу скрізь твоє обличчя,
мій краю рідний! Сонце, шлях...
Повстання гнів у сурми кличе
на золотих твоїх полях.

Встають мости, шумлять тополі...
Це там я снів про крила вій...
З братами, рідними до болю,
я на коні лечу на бій.

Нехай летять назустріч тучі,—
я знаю: час уже наспів,

і упаде удар жагучий
на чорні голови катів.

І попливуть вони в тумани,
і буде так віки віків,
«а нам все так же сонце стане
сіять вінком своїх огнів!».

11.XII.41—1958

*

Не шуми, зажурена тополе,
над розгоном огненних доріг,
що зчорніло од розривів поле
і в багряних плямах білий сніг.

Не вплитай в той шум плачу, калино,—
все частіш зі сходу криці лет.
Кожна яма — кату домовина,
кожна пляма — катові багнет.

Упадуть важкі зими закови.
Простягніть до сонця ви гілки,
щоб зустріти шумом малиновим
молодих визвольників полки!

12.XII.41—1958

*

Чорні круки над рудою,
ой, загравою.
Гнеться явір над водою
над кривавою.

Гнеться явір над водою,
та не трісне.
Ой посидь, побудь зі мною,
рідна пісне!

Од степів і од озер це
слів калиною
ти моє еднаєш серце
з Україною.

12.XII.41

*

Янтаріє вікно. Ранок, піє когут.
На шибках і квітки і сніжини,
мов незначі гаї. Моя пісня не тут.
Моя пісня — в степах України.

Тінню бродить вона між руїн, як колись,
заглядає у вікна розбиті.
Чорні коси її на вітрах розплелись,
карі очі сльозами залиті.

В сумі бродить вона. Серце сповнює лють.
І гримить її поклик орлиний.
А над нею набої гудуть і гудуть
в партизанських степах України.

12.XII.41

*

Люблю я ключі журавлині,
копитами вибитий шлях,
сади на моїй Україні
і зорі в її небесах.

Усе там сміється неначе —
і верби, і трави самі.
О шепіт між вітів гарячий
і звук поцілунків у тьмі!

Там зараз — вогненні заграви,
руїн і навали сліди
і дивиться місяць кривавий
в потоштані катом сади.

І сяйво хитається й лине,
на ньому — печалі печать...
То зорі моєї Вкраїни,
забризкані кров'ю, горять.

13.XII.41—1958

*

Хай сніги, але віє весною,
за заметами сонце сія.
Хіба можеш ти бути рабою,
Україно безсмертна моя!

Ти не марно шляхи малинові
пробивала у морі біди,

щоб шуміли у сонці й любові
твої щастям налити сади.

І синів ти відважних ростила
не для горя, тортур і ярма.
Од крові і од сліз ошаліла,
твоїх крил не приборкає тьма.

Ні, твоя не поникне обличчя.
Чуєш, мамо: у дзвоні пісень
б'ють гармати зі сходу все ближче...
То іде твій сподіваний день!

16.XII.41

*

Коли фіалка синім оком
із трав прогляне у гаю
і зійде місяць над потоком,
як спів про молодість мою,

мов у розірванім тумані,
що довго застив нам путі,
побачу гори я кохані
і Лаври бані золоті.

Побачу я, мов у пожарі,
синь Володимира гори
і на Шевченківськім бульварі
широкошумні явори.

І тиха вулиця, що нею
не раз я йшов,— моя весна,—

спанне в ранковому інеї,
й — шибки знайомого вікна...

Це там пісні складав я милій
про синь закоханих очей.
І чорний кіт в манишці білій
мене зустрине край дверей.

20.XI.41—1958

*

Я знаю: ми знищимо зміїв,
ми будемо в рідному «там».
«На Київ, на Київ, на Київ»,—
колеса дзвенітимуть нам.
Обличчя зорі ясноче
засяє у очі мої,
крізь вікна кружлятиме поле
і в димці блакитній гаї...
Вагони у вітрі, у дзвонах,
і верби на вечора тлі,
і люди на шумних перонах,
і щастя вгорі й на землі.
Як радісно дихають груди,
вже блиснув Славута, огні...
Так буде, так буде, так буде,
я вірю, я знаю, не в сні.

.
Мов вітер весною повіяв
крізь сніг, що в обличчя нам б'є.
«На Київ, на Київ, на Київ»,—
все стукає серце моє.

13.XII.41

*

Шумить і хвилюється Київ,
і сонце сміється з висот.
«Ми вигнали, вигнали зміїв»,—
співає щасливий народ.
Я бачу: на горах зелених
колони, що рушили в путь;
вони у квітках і знаменах
по Ленінській вулиці йдуть.
Над ними у золоті літер
портрети вождів і блакить,
і діти сміються, і вітер
привітно в каштанах шумить.
Не бути вже почі грозовій
у наших веснянім саду.
І я у шинелі військовій
по вулицях радісно йду.
Ми чорного вбили дракона.
І, серцем вітаючи спів,
ти кидаєш квіти з балкона
в простягнені руки бійців.

3.XII.41

*

Щастя перемоги, радість повороту
на степи широкі, на лани ясні,
де така барвиста райдуга п'є воду
і шумують ріки в рідній стороні.

Де смугляві хлопці, юнки кароокі
і дядьки спокійні в золотих брилях,

де в шинелі сірій молодечим кроком
вийшла моя пісня на широкий шлях.

Жайворон у небі, жита коливання,
в мареві тремтливім села і сади...
Перші і несмілі промені кохання,
рейки, і вагони, і копри, й мости...

Там, де рідні кожна стежка і стеблина,
бродять мої думи і пісні мої...
Мамо, моя мамо, зоре-Україно,
місяць над рікою, вечір, солов'ї...

Тихий дзвін гітари, в небі — теплі хмари,
як воно далеко, як воно давно...
Я прийду до тебе, нене, крізь пожари,
підійду і тихо стукну у вікно.

«Хто там?» — як музика, зазвучить із хати.
«Я, моя матусю!» Лине сяйва сніг...
Ти одчиниш двері, рідна і крилата,
вийдеш зустрічати сина на поріг.

Будуть пахнуть квіти, сонний лист шуміти,
буде пісня тануть у далі, далі...
Враз настане тиша, мов по всьому світу,
тишина настане в небі й на землі.

Гляну я у рідні і щасливі очі
після бур кривавих, огненних доріг...
«Ти прийшов?! Вернувся?! Сину мій, синочок!»
Я заллюсь сльозами і впаду до ніг.

20.XII.41—1958

*

На зелені гори, на блакитні хвилі,
ой летіте, мрії — птиці срібнокрилі,
де розбили грози мир, і труд, і спокій,
на бори могутні, на степи широкі.

Не пливе луною снів на тихі води,
сум шляхами бродить, і мовчать заводи.
Тільки коней вражих гулко б'ють копита,
там од сіл — руїни, попіл там од жита.

На зелені гори, на блакитні хвилі
полетить ви, мрії — птиці срібнокрилі,
а із вами, любі, хай і я полину
на криваві зорі та й на ту Україну.

Вітер у діброві, по ярах — тумани,
б'ються з ворогами славні партизани.
Там під небом чорним брат, сестра і мати
підняли на ката грізні автомати.

Ніч над пожарищем голову схилила,
дівчина загнала в окупанта вила.
Там крові озера, б'ється люд завзято,
кинув в офіцера піонер гранату.

Щоб сіяли ранки й квітли праці дзвони,
танки — на уламки, в небо — ешелони.
Нас не спинять грози, не зламає зрада,—
ми наб'єм залізом хрипле горло ката.

Зграї, люті зграї, ви близькі до скона,
у бою зростає Армія Червона.

І година прийде,— під гармат акорди
поженем на захід ми криваві орди.

Одлунають грози, одпливуть тумани,
і полки червоні стрінуть партизани.
Райдугою зйдуть сонця ясні релі
на квітучі села, на міста веселі.

Зашумлять житами та й поля широкі,
вийдуть із піснями юнки кароокі.
Знову, як троянда, розцвіте крилата
у сім'ї народів Україна-мати.

19.XI.41—1958

ІДУ

Пил і вітер у обличчя... Десь Донець, сади, Лисиче,—
то мене Україна кличе на кривавий, смертний бій.
Я лечу туди безсопно, а навколо — гони, гони,
і в блакиті мрійній тоне край башкирський степовий.

Де ви, верби і тополі, вечори примарні в полі
і пісні широкополі у багряній далині?..
Незнайомі в небі птиці, паче сон проклятий сниться,
і душа, як блискавиця, потонає в тому сні...

Я не можу уявити, як це коні топчуть жито
і дзвенять, гудуть копита вражих коней по містах...
По містах безумців сили, де зростали ми й любили,
в селах — братнії могили, і в крові до щастя шлях.

Тихі вулиці вузенькі. Серце біль бере в обценьки...
Я іду на крики неньки, що борониться од змії...
Кожна хвиля — за сторіччя... Дим і племінь — у обличчя,
то мене Україна кличе на останній, смертний бій.

17.IX.1941—1958

ПЕРЕД РОЗЛУКОЮ

В тумані сліз кохані очі,
моя душа в тумані сліз...
Дихання холоду і ночі
розлуки вітер нам приніс.

Мов лезо смертного метала
ввійшло у серце... Роки... Дні...
Я чув, як тяжко ти зітхала
і як ридала ти у сні...

Я повернусь до дня із ночі,
од крові й цокання заліз.
І усміхнуться сині очі
в тумані радісному сліз...

17.IX.1941—1958

ПІД НЕБОМ БАШКИРІЇ

Бузкове Башкирії небо,
жовтнева роса на стерні.
Не треба, мій друже, не треба
напоювать сумом пісні.

На захід, неначе крізь ґрати,
біжить затуманений шлях.
Замовкнуть криваві гармати,
й розквітне Вітчизна в піснях...

На хустку твою малинову
упало проміння зорі.
Ми хвилі побачимо знову,
де Лавра стоїть на горі.

Розкинеться місто привітне,
і серце заб'ється, мов птах,
огнями Хрещатик розквітне
в твоїх неповторних очах.

8.X.41—1958

ДНІ ВОСКРЕСНІ

Настане час відплати,—
ми в бурі світовій
одкинем орди ката
на захід огняний.

Радіти буде кожний
у вихорі гармат,
де шлях свій переможний
проріжуть танки Рад.

Приходьте, дні воскресні,
щоб квітнув слави стяг.
Я вам, мої чудесні,
молюся у піснях.

Синіють неба шати,
як роси на стерні,
і все ревуть гармати
у рідній стороні.

8.X.41—1958

ПОТВОРАМ ТЬМИ

Смердючі пси, недолюдки криваві,
потвори тьми, і розкладу, і зрад,
вам не зламать Вітчизни, що у славі
знялась до зір і розцвіла, як сад.

Хай бій гримить,— все так же пахнуть квіти
і лине день над жерлами гармат.

Ніколи вам, як сонця не згасити,
не повернуть історії назад.

Сталевих птиць у грізній високості
я чую рев... То йде відплати час.
В полях навік зотліють ваші кості,
не буде навіть пам'яті про вас.

Заснете ви у тьми холоднім морі,
і, вся в квітках, без вас зітхне земля.
А нам все так же будуть сяять зорі —
безсмертні зорі рідного Кремля.

8.X.41—1958

ВЕСНАМ ЩЕ НЕ КРАЙ

Зеленіє гай, гай,
веснам ще не край.
Буде квітами повите
по землі ходити літо.
Грай же, сурмо, грай!

Рум'яніє день, день,
лине кроків дзень...
А навколо все кохане...
Захлинається і тане
серце од пісень.

У широкий світ, світ
у сіянні віт
всім, у кого чуле серце,
хто за край коханий б'ється,
я пошлю привіт.

А із тьмою в грі, грі
та й вінки зорі.
Путь карбують кроком роти,
нас нікому не збороти:
ми — богатирі!

Не закрий тінь, тінь
щастя поколінь.
Десь далеко б'ють копита,
а у мене в серці — квіти,
золото й червінь...

Ах, ще будуть дні, дні
в рідній стороні.
Глянь: вже сонце вії мружить,
дай же руку, любий друже,
усміхнись мені!

8.X.41—1958

КРІЗЬ ВІКНА

Крізь заплакані вікна дощові
хмуρο дивиться небо як мідь.
Вдалині океанами крові
Україна до неба шумить.

Шаленіє там ворог несений,
топче поля святу рясноцвітть,
ясні зорі іде погасити,
тихі води закаламутить.

Там трава під копитами в'яне,
стогнуть хвилі Славути-ріки,

чорні танки повзуть неблаганно,
в небі чорні гудуть літаки.

Там гармати ревуть над рікою,
протиначаючи серце моє.
І Донеччина люба до бою,
до останнього бою встає.

І од Чорного моря й до моря,
де одвічної криги блакить,
обсипаючи залпами зорі,
бій гігантів гримить і гримить.

Там брати йдуть на гострені леза,
захищаючи землю свою,
і стоять Ленінград і Одеса
як незламні фортеці в бою.

Прийде час, і в степах України,
під гарматний розпечений рик,
знайде ворог собі домовину,
як у той вісімнадцятий рік.

Будуть вишні, акації й клени
так привітно і тепло шумить...
Не дивись же так сумно на мене
крізь заплакані вікна, блакить!

10.X.41—1958

■

Холодна ніч. Мовчить дорога.
Тривоги сповнена блакить...

І на багнеті вартового
проміння місячне горить.

Заснули в срібному тумані
вершини гір у млі німій.
Це на землі моїй коханий
стоїть німецький вартовий.

Не хрусне гілка, тьма не тане,
і тоне зір, як сон, у ній.
Повзуть нечутно партизани
серед кущів, в траві густій...

Удар!.. Ні стогону, ні крику...
Труп підхопили на льоту.
Дивився холодно і дико
кривавий місяць в темноту...

І раптом стало ясно-ясно...
Спахнув бензин, заклекотів...
Так наша ненависть не гасне
до віковічних ворогів.

10.X.1941

ДАЛЕКО ТАМ

Далеко там, де даль огниста
і од крові земля як мідь,
під хижим чоботом фашиста
коханий Київ мій лежить.

Над ним пливуть криваві тучі,
кружляють ворони у млі,...

і чути зойк і плач жагучий
дітей української землі.

Вони біжать широким степом,
над ними — бомбовозів лють,
худенькі ручки їх до неба
катам прокляття в бурі шлють.

Гудуть криваві океани,
і під гарматний тарарам
в глухих дібровах партизани
кують відплату ворогам.

Знов задзвенить піснями Київ,
розтануть ворони у млі,
і проженем проклятих зміїв
ми з української землі.

13.X.41—1958

ТАК БУДЕ

На небо півночі над нами
дивились ми, де промінь ліг,
і йшла з жовтневими вітрами
зима по вулицях вузьких.

Мовчали ми. Розлуки жало
терзало груди мою до дна.
А навкруги цвіла, сіяла
в снігах башкирська сторона.

Немов із тьми, я вийшов з бою, —
розбив мій край страшне ярмо.

Ми знов у Києві з тобою
у сьайві й гомоні йдемо.

І знову сніг летить над нами,
а на панелі — тіні віт.
То пле з північними вітрами
башкирський край нам свій привіт.

13.X.41

ГНІВ

Ні сміху, ні співів, мій друже, не треба,
хай слово багнетом сія!
Палають міста під ударами з неба,
горить Україна моя.

Летить моє серце, де степ і могили,
де квітнуло щастя моє,
де в берег Славута, з журби посивілий,
кривавою хвилею б'є.

І гнів, як пожежа, шумує у жилах,
як грозами сповнений сад...
Одяг на сестер і братів моїх милих
ярмо бронірований кат.

Повзуть по Україні, щоб волю пожерти,
розлючені орди в цей час.
І тільки, за щастя б'ючися уперто,
катам не здається Донбас.

Все так же по рейках летять ешелони,
а в них — юнаки, юнаки,

і сонця промінням ласкаво-червоним
горять їх широкі штики.

Все так же над озером мріє калина,
де юність моя протекла;
і мати моя вигляда свого сина
в хатині сумній край села.

Все слухає грому двигтіння шалене,
все дивиться в далі блакить...
А син у тім краї, де листя зелене
над снігом під вітром шумить.

Я чую крізь вітер: «Ой сину, мій сину!..»
Де небо в пожарах як мідь,
туди, на залиту вогнем Україну,
летить моє серце, летить.

20.X.41—1958

*

Синові Олегу

Який-то гул пливе над нами
і кров'ю заплива іней?..
Перекликається з громами
огонь зенітних батарей.

По сарані, що даль пожерла,
суворим помахом руки
у вишину керують жерла
в сталевих касках юнаки.

Між ними й син мій. Точним рухом
летить удар на зграї злі.
Гуде кривава завірюха
і в небесах, і на землі.

Огонь і смерть на кожному кроці.
Та не здригне мій син в бою.
То ніби я в двадцятім році
в гарматнім гуркоті стою.

І той літак, що з неба пада
й крилом розбитим простір б'є,
можливо, збив огнем снаряда
мій син — продовження моє.

8.XI.41

МИ ПЕРЕМОЖЕМО!

Ми переможемо! Про це
шумить зима снігами,
і віють радістю в лице
протяглі вітру гамаи.

Ми переможемо! Вночі
про це нам світять зорі,
промінням ката кленучи
в безмежному просторі.

Про це і сонце світить нам
з ясного небозвода.
Бо перемога тільки там,
де правда і свобода.

10.XI.41

НА БЕРЛІН

Не моря бурхливого хвилі,
не сполоху грізного дзвін,—
то птиці летять зорекрили
на дальній і димний Берлін.

До них не дістать батареї,
так синьо і свіжо кругом.
Гудуть літаки над землею,
що стогне під чорним ярмом.

Там скроні розстріляних сні,
мов сповнені крику від ран...
І льотчикам очі орлині
журби застилає туман.

Внизу пропливають невпинно
в холодній, глухій глибині
криваві лани України,
бори Білорусі сумні...

Летять вони далі з вітрами
в країну і зрад, і отрут.
І от зачорнів під крилами
Берлін — ненажерливий спрут.

Гарчання зеніток не чути,
не видно чужих літаків.
І пальці стискаються люто,
і очі наповнює гнів.

Над містом не буря, не вітер,—
злітають в повітря мости.

На голови хижих, неситих
«дарунки» летять з висоти...

Мов пісня священної кари
розноситься вибухів дзвін,
і з кожним ударом пожари
наповнюють жахом Берлін.

Хай пісня лунає про смілих,
героям і слава, й привіт.
І птиці з зірками на крилах
без втрат повертають на схід.

10.XI.1941

*

У вітрах, у сонці—
перемоги звук.
Щастя оборонці
знищили гадюк.

Це ідуть, гуркочуть,
де віків мета,
звільнені од ночі
села і міста.

І цвітуть дороги.
Сурма, сонце, стяг!..
Пісня перемоги—
в молодих вітрах.

10.XI.41

*

О, знаєм ми, що так не буде.
А зараз день, їй день поблід,
і тяжко гупають у груди
удари кованих чобіт.

Замовкла пісня солов'їна,
і вся в крові лежить вона,
моя прекрасна Україна —
квіток і сонця сторона.

Їй не забудь сім'ю орлину.
В огні визвольної війни
за неї б'ються до загину
її сподівані сини.

Вони пішли під рев негоди...
Та прийде час, під гул гармат
на ясні зорі, тихі води
вони повернуться назад.

Наповнить пісня солов'їна
дзвінками барвами блакить,
і підведеться Україна,
щоб знов і жити, і творить.

10.XI.41

*

У піснях не сльози,
а гармат огні.

Вивели морози
квіти на вікні...

Одягнувсь у спокій,
як снігів безкрай,
срібний і широкий
край, башкирський край.

У кімнаті лише
цигарковий дим.
Квіти України —
на вікні моїм.

14.XI.41

*

Неначе сон. Проміння мідь
до серця кров'ю лине.
В полоні ворога кричить,
ридає Україна.

Все жду та жду. Спахне в очах,
у вікна день полине —
і я проснусь... Уся в квітках,
сіятиме Вкраїна.

14.XI.41

ХАРКІВ

Харків, Харків, де твоє обличчя?

П. Тичина

Як гармати в полі одлунали
і на рейках засохла кров,
я в твої гомінливі квартали
початківцем смуглявим прийшов.

В перспективі вулиць безсонних
ліхтарів ще не квітнув іней,
лиш гриміли мостами вагони,
що з твоїх вилітали грудей.

Був я босий і ніжний, як личить
тим, що йшли на полотна заграв.
І на кожному кроці обличчя
робітниче твоє відчував.

Я з махорки курив «сигарети»,
що до них ще на фронті звик.

І в ЦК мені видав штиблети
і мандат на пісні більшовик.

Харків, Харків, на пера багнети
ми змінили в ті сонячні дні,
щоб лунали на шпальтах газетних
молоді переможців пісні.

Харків, Харків, і я був солдатом
і про тебе пісень лив огонь,
хоч не міг ще як слід передати
більшовицького змісту твого.

У піснях про задимлене небо
не одну збив я пару штиблет.
Але раз подивився на тебе
український великий поет.

Подивився на тебе дитинно
тихим зором під крилами брів.

Над його головою годинник
жовтим оком байдуже горів.

Цокотіли у темі тротуари,
люди йшли, наче тіні, німі...

А поет все стояв і все марив
силуетом, розп'ятим у темі.

Він стояв, і летів він неначе
(ніжний-ніжний, тонкий силует...).

І обличчя твого не побачив
український великий поет.

Він крізь диму розвіяне клоччя,
що летить од заводських заграв,
лиш побачив Донеччини очі
і очима твоїми назвав.

А в тобі не побачив нічого,
наче ти провалився і щез,
хоч дивились уперто на нього
ХПЗ, «Серп і молот» і ДЕЗ.

Їх не бачить поету не личить
в урядовців нервовій юрбі.
Не в Донеччини тільки обличчя,
а обличчя твоє і в тобі.

Весь у димі, в електрики зливі
робітниче лице ти зберіг.

Одступають поля полохливі
перед тиском кварталів твоїх.

Не дієзи цвітуть, не бемолі,—
то залізо залізо гризе,
то в колишньому дикому полі
корпусами встає ХТЗ.

Над верстатами бризками крові —
іскри криці, електрики спів...

І з конвейера сходять готові
трактори для колгоспних ланів.
В цій грозі день один — за сторіччя,
і, як смерть для далеких антант,
в дивні лави фортець п'ятирічки
скоро стане турбінний гігант.

На твої робітничі долоні
задивився, закоханий, я.
Бо гудуть і в серцях, і в бетоні
золоті заповіді вождя.

Вийду, вийду на ріг я і стану,
подивлюсь на розгойдану путь,
як залиті асфальтом майдани
ліхтарями янтарно цвітуть,
як столиця звитяжно клекоче
в золотому змагання огні.

І Донеччини, й Харкова очі
в зір єдиний злилися мені.
Харків! Харків! Не крові то клекіт
в жилах солодко й радісно б'є —
ще під громи гарматні далекі
я побачив обличчя твоє.

Серце в ребра гримить, як у грати...
Ех, якби-то, якби-то я зміг
більшовицький твій зміст передати
у рядках кострубатих своїх!

Ніч. 27.XI.31—1957

ЗНОВ СЕЛО

Знов село. По блакитному трапу
сходить сонце над маревом нив.

Я в пальті і у фетровій шляпі,
де колись у свитині ходив.

Де колись, неповторного літа,
одягнув я, смуглявий юнак,
коли став на заводі робити,
не свитину, а теплий піджак.

Роки йшли силуетами станцій,
що минали на фоні заграва,
коли я гострооким повстанцем
на шинель піджака проміняв.

А коли одлунало й багнети
ми змінили на пера, тоді
я кушив в цербобкопі штиблети,
став ходити у шляпі й пальті.

Я життя вже заповнив ашкету,
приза першого взяв у бою.
І смуглявим і ніжним поетом
перед огнищем рідним стою.

Як колись, в цей провулок садами
я повз верби пройшов, через гать...
Та не вийдуть мене біля брами
ні сестра, ні Сірко наш стрічать.

Вмер мій батько. І брата не стало.
Сплять вони під хрестом край села...
Нашу хату давно поламали,
ту, що нашою і не була.

Щоки чують, як котяться перла
тихі й теплі... Вертатись шора.

Санітаркою юпою вмерла
од плямистого тифу сестра.

Друга вмерла недавно від раку.
Скільки сліз я за нею пролив!
А старого й глухого собаку
від жалю я з нагана забив.

Ось і школи знайомої мури,
і до мене біжать школярі...
«Це — поет наш, Володька Сосюра!»
Їх усмішки — мов квіти зорі...

«Чом це ти одягнувся буржуєм?
Одяг цей не приносить добра...»
Мені «Зиму Червону» цитує,
критикує мене дівтора.

Вийшов вчитель... Згадки — як намети...
Ми говорим про те і про те...
«Я не знав, що мій учень поетом,
українським поетом зросте...» —

каже він. Запалив я цигарку,
вчитель — теж. Скільки споминів, слів!
Як колись я від нього потайки
цигарки в час перерви курих...

Марив будь я тоді інженером,
вийти з бруду на сонячний шлях...
Бив з рогатки собак і за пера
біля школи ходив на руках...

Попрощалися. Дощ уже крапа...
Марив я... Як давно це було...

Що вернусь я в пальті і у шляпі
з гомінливого міста в село...

Ах, ви, мрії, ви милі, дитячі,
як обличчя за дальнім вікном...
Над селом небо осені плаче,
дим заводу пливе над селом...

Працювать, працювать, безумовно!
Кожній хвилі нема ж вороття!
Ні! Я зовсім іще не заповнив
золотої анкети життя.

1932

ВОНИ НЕ ПРОЙДУТЬ

Мільйони трупів і калік,
і міст, і сіл руїни дикі...
В єднанні хрест, корона й штик,
і над усім — гарматні рики...
Під свист бича за роєм рій,
в кривавий вир, на крик агоній,
мільйони гнали ви на бій,
потвори золотопогонні!
Мільйони трупів і калік...
Крутився світ у чорнім вирі...
Та повернув на ката штик
трудоар блідий в шинелі сірій...
І гнівну ночі глибину
роздерли вигуки грозою:
«Вперед! Ми знищимо війну
революційною війною!»
І ми пішли на бій без ліку,
з зірками волі на чолі...

Став труд владикою навіки
частини шостої Землі.
В нас — день. А там — потоки крові.
Гримлять із ночі глибини
на сході й заході грозові,
криваві огнища війни...
Горить Іспанія... Крізь тучі
на бій за тьму, крізь крові чад
йдуть орди фюрера і дуче
під знаком свастики й бича.
Але на них, на тьму похмуру,
іде за щастя юний вік,
в борні за волю і культуру
народ злютований, як пштик...
Іде нестриманий, безсонний,
в борні шаленій не один —
в його звитяжні легіони
влились бійці з усіх країн.
Вам не зламать, кати, народу,
в огні ви зникнете, як бред...
Війна — війні! Вони не пройдуть!
Вперед, Іспаніє, вперед!
Вперед! Всім серцем ми з тобою.
Він близько, йде той день побід...
Ти, як і ми, в важкім двобої
здобудеш свій щасливий світ.

[1937]

ЗАЦВІЛИ КАШТАНИ

Зацвіли каштани. Пелюстки проміння
на панелі ронить сонячна блакиць.

Гей, ви, далі, далі безкінечні й сині,
як чудесно в світі молодому жить!

Зацвіли каштани. Май у серці й слові.
Гордо і привітно, пісне, задзвени!
Вулиці веселі, вулиці святкові,
як щасливі ріки, в щебеті весни.

Слався, наша юність, і сади, й діброви,
і міста, і села, край орлиний мій,
славтесь, наші руки, стяги пурпурові,
що для них навіки кожний серця бій.

Ці полки могутні, танки і гармати,
ці ряди, що ними день і даль буя,
шум гаїв широкий, в небі флот крилатий —
це моя Вітчизна, молодість моя!

Все у ній сіяє — слава і походи,
свист клинків у полі і набоїв спів.
Задивився Київ у дніпрові води,
відбива Славута море прапорів.

Києве, мій Київ, рицар України,
малинове місто юності й пісень!
Зір для тебе квітне, спів про тебе лине
на лани блакитні в цей майовий день,

на моря бурхливі, на високі гори
в сніжному завої, де вітри й орли,
па степів південних сонячні простори,
на міста, що вежі в небо простягли.

Краю героїчний, пісне соколина,
ми розбили бурі вільними грудьми,

підняли ми в лузі журну ту калину,
Україну славно звеселили ми.

Вулиці майові, вулиці святкові
в прапорах і квітах, у хитанні віт.
Хлопці кароокі, юнки чорноброві,
край орденоносний, непоборний світ.

Небо над землею, як весна, привітне,
як над синім ставом пісня солов'я.
В кожному серці сяє, в кожному серці квітне
зорями повите партії ім'я.

Зацвіли каштани в пелюстках проміння,
і хитає віти теплий вітровий.
Гей, ви, далі, далі безкінечні й сині,
як чудесно жити на землі моїй!

1938—1958

ЗУСТРІЧ

Вони простори неосяжні
пройшли невиданим шляхом.
«Привіт і слава вам, відважні!» —
лунають вигуки кругом.

«Привіт папанінцям!» Усюди
ясних вітань цвіте луна.
Вікам незлічним вічно будуть
світити ваші імена.

Нехай пісень лунають звуки
про вас у поході весни,

герої праці і науки,
Вітчизни славної сини.

Пошани вищої немає,
як те, що в цей великий час
безсмертним прикладом сіяє
ваш подвиг сонячний для нас.

І з тьмою, й штормами важкими
ви з честю витримали бій.
Звитяжці полюса! З такими
нам жоден ворог не страшний.

І день, і спів... Сталеві зграї...
А в серці — радісний розмай...
Героїв Півночі вітає
і обіймає рідний край.

[1938]

ПОЕТОВІ

Кріпацький син, ти все віддав народу.
О скільки мук за нього виніс ти!
Але не впав і в лютий час негоди
ти твердо йшов до дальньої мети.

Огнем твій спів у кожне серце лине
і розцвіта веселкою кругом.
Ти так любив замучену Україну,
що в дні твої стогнала під ярмом.

Ти ждав її, сподіваної волі,
а тьми кругом густішали вали,

твої брати, голодні, босі й голі,
свій крик і гнів в пісні твої влили.

Ти вмер, співець, але пісні не вмерли,—
вони прийшли до жданої мети.
Змели панів огнем гарматні жерла,
усіх, кого так ненавидів ти.

Шумлять сади сподіваної волі.
О як розцвів могутній рідний край!
Співаєм ми пісні твої на полі,
збираючи щасливий урожай.

Співаєм їх ми у цехах високих,
на літаках у світлій вишині.
Ти будеш жить незлічні довгі роки
в непереможній рідній стороні.

Промчать віки, і вежі яснокрилі
нові міста знесуть у синь висот,
та на твою завітчану могилу
все буде йти, як і тепер, народ.

[1938]

ПЕРШОТРАВЕНЬ

Вулиці веселі, вулиці святкові,
сонячні майдани, радісні пісні,
скільки в вас можуть, скільки в вас любові
у колоннім громі, в прапорів огні!

Сурми срібнодзвонні, фарб і звуків злива,
юносте привітна, кроків гул і дзень.
І злилось з землею небо гуркітливе
у моторів реві в цей травневий день.

Зір орлом злітає над ясні будинки,
де пливуть сталеві рідні кораблі
і в блакиті тануть, як легкі сніжинки...
Скільки сонця в небі й щастя на землі!

Здрастуй. Перше травня! Це тебе стрічати
вийшов на майдани радісний народ.
Осяйні обличчя, квіти і плакати,
музика моторів з голубих висот.

[1938]

КОБЗАР

Хай про тебе лине
спів, як дні без хмар,
геній України,
рідний наш Кобзар!

Хай цвітуть черешні
і лани без меж.
В золоте прийдешне
ти між нами йдеш.

Одлетіли ночі,
в сяйві деннім путь.
Теплі сірі очі
усміхом цвітуть.

Ти ідеш між нами.
Далечинь ясна.
І шумить садами
рідна сторона.

[1939]

КИЇВ

Я люблю ці вулиці шумливі
і руїни Золотих воріт.
Ці сади, пісень і кроків зливи
і гудків задуманий привіт.

Я люблю, коли дніпрові води
відбивають лагідно вогні,
вічний рух щасливого народу,
пароплавів крики вдалині.

Вічне місто, квітка України,
що полита кров'ю тисячів,
ти не никло, рідне, тополине,
од списів татарських, од мечів.

Ти пройшло крізь дикі ночі згуби,
жодна тінь не впала на чоло.
Поламало ти катів тризуби,
золоті погони розмело.

Ти штиком застряло в панській горлі
в час, коли грозою грім гримів,
і за Віслу банди білоорлі
утікали од твоїх синів.

Не гриміти панському копиту,
літакам ворожим — із висот.
Це тебе і край навек звільнити
допоміг нам російський народ.

Сон і тьму навек ти розвіяв,
все чуже й вороже спопелив.
Так живи ж віки, мій гордий Київ,
у багрянім льоті прапорів!

[1939]

СЛАВА

Гомінкі бульвари, вулиці барвисті,
рух машин невпинний, тьмянний блиск вітрин.
Як вогні проміння на каштанів листі,
сон очей незнаних, серця теплий дзвін.

Скільки фарб і звуків, радості й принади,
юності і сонця в зорах і серцях...
І життя здається безконечним садом,
ми йдемо по ньому в музиці й квітках.

Угорі над нами — синь і шир безкраї.
Там моторів пісня лине в вишині
і з вогнями небо Київ мій еднає,
невгамовних вулиць молоді вогні.

Радості такої, краю, мій ти краю,
ще не знав ніколи на путі своїй;
на ланах могучих — буйні урожаї,
по містах широких — щастя круговій.

З вітром облетіли горя чорні рожі.
Так шуми ж і квітни, краю рідний мій!
Бо ніхто на світі в нас однять не зможе
те, що ми здобули в боротьбі важкій.

[1939]

*

Одцвітає мак у полі,
нахилилися тополі
долу, до землі.
Щось кують таке залізне,
миготливо, грізно, бризно,
в небі ковалі.

Журно хиляться тополі,
одцвітає мак у полі,
розцвітаю я.
Над житами громи бою,
ти стоїш переді мною,
синьоокая.

Синій вітер, чорні зграї.
Я з тобою розцвітаю,
в серці — солов'ї.
На гречки упали тіні,
як на плечі лебедині
кучері твої.

9.XI.39

*

Вітер і панелі. Я давно вже в місті.
Тільки не про нього зріє пісня ця.

Сниться мені поле, вечори барвисті,
береги пахучі рідного Дінця.

Трави, довгі трави, верби і осики,
у вікні знайомім — каганця огонь,
і під синім ганком, дорогі навіки,
голубі акорди розлива гармонь.

Ті в пилу дороги, ті тини кривенькі,
де в чаруйні клуні місяць загляда,
гай, де ми збирали восени опеньки,
роки ті далекі, що знесла вода.

Щастя те рум'яне, що з вітрами тане,
що в холодних далях зіркою сія,
і в вікні обличчя, вже таке туманне,
як далека юність, як весна моя.

Вітер і панелі, гомін, гул і дзенькіт,
від огнів заграва в тверді голубій.
Чому ж мені сняться ті тини кривенькі
і в траві холодній перепела бій?..

30.XII.39

*

Цвіти, цвіти, моя весна,
цвіти, не одцвітай,
як пурпурова сторона,
як мій коханий край.

Летить у небо, прапори, —
я щастя в вас знайшов.

Гори, любов моя, гори,
хвиллюю у жилах кров!

О революція, о край
у громі батарей,
і день і ніч мені сяй,
зоря її очей.

30.XII.39

САДИ В ЦВІТУ

Сади в цвіту. Зеленою габою
гуляє вітер, лагідний такий.
І ми йдемо задумано з тобою,
твоя рука, як цвіт, в руці моїй.

Жевріє схід, і промінь тонко лине
в зіниці нам з ранкової імлі.
І літаки гудуть, і журавлине
за ними вслід летить: «Курли, курли...»

[1939]

У ЛЬВОВІ

Львове, Львове, місто слави,
місто щастя і весни!
Сніг, мов срібло кучеряве,
лине й лине з вишини.

Львове рідний, сонцебризний,
це тобі мій спів і сміх.

Ти на заході Вітчизни
і на сході днів нових.

А колись, під хмарний дзенькіт,
так же плив зими туман
і по вулицях вузьеньких
тут ходив Франко Іван.

Тут і співи незабутні
розцвіли в огні уяв,
тут він марив про майбутнє,
тут любив він і страждав.

Тут думки його орлині
щастя кликали блакить
і в холодній домовині
скорбний велетень лежить.

Львове, Львове, в льоті років,
крізь туман віків і сліз,
малиновий і широкий,
ти від нас далеко ріс.

Все ти чув: і громи бою
в зливі криків і огнів,
хижий клекіт над тобою
чорних цісарських орлів;

по степах, сухих і чалих,
мов у смертному чаду,
і в сумних твоїх кварталах
шана польського ходу.

Одгули вітри негоди,
повтікали орди мли,—

і тобі навік зі сходу
танки щастя принесли.

Принесли любов безкраю,
мир і спокій, сонце й сміх.
І пісні тобі складаю
я на вулицях твоїх.

Львів, 17.XII.1939

ЗА ЩАСТЯ

I

Вокзал. Прибої юрб. І очі, повні ночі,
і очі, повні зір, і щастя, й тишини...
Розлука близько десь мостами вже гуркоче,
і крає тьму свисток... Засни, журбо, засни!
Безжальний циферблат горить над головою
і чорні вказівки, що роз'єднають нас,
повзуть, усе повзуть.. Так мало нам з тобою
залишилось хвилин. Як швидко лине час!
І поїзд підійшов. Гарячими губами
ти губи п'єш мої і пташкою тремтиш...
До зустрічі, о друг! На бою дальні гама
мій поїзд полетить, як це було раніш...
Пекучий біль дзвінків... Хитнулися вагони,
і рейки загули, як серця перебій...
Ти мимо пропливла з розбурханим пероном
і зникла за вікном... До стрічі, друже мій!
Я знаю: треба так. Інакше бути не може.
Вітчизна кличе нас у здійсненні сні.
Чого ж твій тихий зір так душу рве й тривожить
у цю холодну ніч? Засни, журбо, засни!

Цигарки тоне дим... Військовою ходою
зайшов товариш мій, і дивиться, й мовчить.
У сонному купе незримо ти зо мною,
як тінь моя смутна... І серця не спинить...
І не спинити дум. Вони летять, як тучі,
що вітер їх жене в холодній вишині,
як блискавки грози, нестримні і жагучі,
а в них — твоїх зіниць нестерпні промені.

II

Крізь вітер і сніги, крізь криці рев шалений
усе ідуть полки... В ударах штикових
тікають вороги. І радісно знамена
над ними тріпотять в просторах огняних...

III

І знову рідний край. Простори України
наш поїзд протина. І знов вокзал шумить.
І в душу, як весна, морями сяйва лине
омріяних очей закохана блакить...
В прибої радості ми стоїмо з тобою,
і на щоках твоїх троянди розцвіли.
І той же циферблат горить над головою
і чорні вказівки, що щастя принесли.
Розтанули давно розривів грізні дими...
Як солодко тонуть в очах твоїх ясних!..
І перли сліз твоїх змішалися з моїми,
ні, не краплини, ні, я не соромлюсь їх.

17.III.40

МАЯКОВСЬКИЙ

Південний моря шум... Двадцятий рік... Одеса.
По вулицях вузьких, де квітнув вітровий,
в каштанах і огнях, де на багнетні леза
з піснями лави йшли, почув я голос твій.

І серця відгомін громові переливи
перетворили в спів, що з ним я в бурі йшов,
обдертий, та ясний, голодний, та щасливий,
щоб пронести в боях до наших днів любов.

І воїн, і трибун, і ніжний і суворий,
тебе побачив я у Харкові давно...
Ти кликав нас туди, за хмарні горя гори,
для серця відчиняв у світ новий вікно.

Стояв на сцені ти в безсмертнім сяйві слави,
нам несучи любов, а паразитам — жах...
За щастя знать тебе, за спів твій величавий
я руку тис тобі з сльозами на очах.

І от тридцятий рік... Проміння літо слало,
і Харків гуркотів, широкий, молодий...
І тяжко я ридав... В той день тебе не стало,
замовкнув назавжди од кулі серця бій.

Замовкнув... щоб гримить ще дужче в кожному слові,
що вирізьбив в серцях навіки геній твій.
Живий ти з нами йдеш у далі пурпурові
і кличеш, як завжди, на бій, на бій, на бій.

Вперед, усе вперед, за гори, за безодні,
туди, де вічний день і весен вітровій...
Шануючи тебе, зібрались ми сьогодні,
щоб пронести в віки безсмертний образ твій.

11.IV.40

ЛЕНІН

Його прихід віки підготували.
Не раз повстань розривами гуло
і йшов народ ламати грат метали
в той час, коли його ще не було.
І геній Маркса й Енгельса крізь ночі,
здійнявши дум над світом динаміт,
уже гриміли голосом пророчим
і відчували наших днів прихід.
А з ними й Леніна, що нас до перемоги
вестиме з тьми у радості звитяг,
щоб над землею, без царів і бога,
здійнять навік комуністичний стяг.
Тримаєм ми, не знаючи знемоги,
цей щастя стяг у дзвонній вишині,
і він шумить од вітру молодого,
і зір Кремля на ньому промені.
Давно гудки над світом одридали
в глухих ударах траурних гармат
в той день смутний, як Ілліча не стало,
хто був для нас і вождь, і друг, і брат.
Чудових міст залиті сонцем брами
у синь встають... Так радісно кругом
шумлять жита колгоспними морями...

Що декому здавалось тільки сном,
здійснили ми — творці весни епохи,
йдучи вперед крізь бою грізний дим,
і світ старий посунувся вже трохи
перед сталієм і вічно молодим.
На захід ми й на північ твердо стали,
звільнивши тих, що мріяли про нас...
У сяйві сонць і гуркоті металу
уже гряде Комуністичний час.

[1940]

СЛАВЛЮ

Славлю я швидких і смілих,
що керують гордий льот,
птиць із зорями на крилах —
бойовий Вітчизни флот.

Славлю я синів народу —
переможців вишини.
Їх не спинить зла негода
в реві грізному війни.

Линуть, сонцем осіянні,
щоб не знати нам імлі,
у безмежнім океані,
там, де хмари і орли.

Стереже наш флот червоний,
щоб не вкрили зграї злі,
неба синього кордони
і кордони на землі.

[1940]

ЗА ВСЕ

За бомбами ниви роздерті,
за спалені села й міста,
за все, що приречено смерті,
відплатить Вітчизна свята.

Огнем і летючим металом
за мертвих відплатять живі,
і ворог, запінений шалом,
потоне у власній крові.

Розвієм по чистому полю
ми хмари фашистівських зграй,
бо виконать партії волю
не марно поклявся мій край.

І свастика згине проклята,
що застить до сонця нам путь.
В військовому хлопці й дівчата
на захід кривавий ідуть.

8.X.41

ЛИСТ ДО ЗЕМЛЯКІВ

У посьолках і скрізь, по гаях, у ярах і долинах,
у донецькім краю, де зростали, де квітнули ми,
б'ються вдень і вночі непоборні сини України
з морем тьми.

Я звертають до вас, дорогі земляки-побратими,
крізь пожарів злий гук, крізь удари невпинні гармат,

щоб велику любов передати рядками малими
до усіх, що в цей час захищають наш зоряний сад.

Я звертаюсь до вас крізь залиті пожарами гони,
крізь тумани й сніги, в грізній зміні і днів і ночей:
бийте ворога скрізь, хай в крові своїй чорній потоне
злий нападник під гул, під розгойданий гул батареї!

Він по вугіль прийшов на Донеччину нашу кохану
і по кров, нашу кров, наших сестер, батьків, матерів,
наших любих дітей... Я звертаюсь до вас крізь тумани:
бийте ворога скрізь, щоб і слід його вітер замів!

Бийте ворога скрізь, непоборні підземні герої,—
у кривавих снігах, на глухих перехрестях доріг!
Гляньте, сопце уже засіяло на радісній зброї,
що на ката зняли ваші руки в громах світових.

Все вперед і вперед у полків огняному потоці
йдуть мої земляки там, де рейок нестримний розбіг,
як тоді, як тоді, в вісімнадцятім бурянім році,
на бурхливих полях, у гаях і містах гомінких.

Хай же з кулями поруч летить моє слово смугляве,
в нім любов лиш до вас, а до ката — ненависть і гнів.
Хай летить моє слово до вас крізь хитливі заграви,
до моїх побратимів, до любих моїх земляків!

Ми зростали разом, ми невидане в світі творили,
як шумів і сів посадовлений нами наш сад.
Хижий ворог зламать захотів наші сонячні крила,
наші ниви стоптать, столочити громами гармат.

І бандитів полки, чорні банди, заковані в броні,
з ночі кинув на нас, полонив наші села й міста,

розливаючи крові потоки, густі і червоні,
щоб назад повернуть, у безодні шпурнути літа.

Та на партії клич встала гнівна моя Батьківщина,
і разючий наш меч почорнів у гадючій крові.
Наша воля жива, наша пісня і слава орлина,
наше сонце сіяє, і весни і ранки — живі!

Дорогі земляки! З вами пісня моя нерозлучна,
як і серце моє, що криваві нитки простягло
в серце кожного з вас, у любові і дружбі співзвучне,
і летить над Дінцем, де моє розляглося село.

І співає й летить, заглядає у кожну хатину
і між них у одну, що на Кірова мріє горі...
Там матуся моя, що чекає все звістки од сина,
а повз вікна ідуть шахтарі, шахтарі...

Все на захід ідуть — на пожари, громи, на гармати,
на гармати й штики, щоб ночам не було вороття.
Слава їм у віках! Іменам їх над світом сіяти,
земляків, що несуть у огонь неповторне життя!

Світять зорі Кремля в їх орлині, розширені очі
і на зброю святу; верби слухають крок їх твердий,
і з-під криги Донець їм привіти гарячі шепоче,
побратимам моїм, що ідуть на невиданий бій.

Одлунає гроза, блискавиці погаснуть криваві,
Знов сади зацвітуть, заспівають в садах солов'ї,
і повернетесь ви як герої додому у славі,
дорогі земляки, побратими і друзі мої!

Там, де попіл тепер, де жаліються в небо руїни,
встануть села ясні, загуркочуть міста золоті,

буде кращою ще неосяжна моя Батьківщина,
і не стане вже ніч на її переможній путі.

Дорогі земляки! Через снігом завіяні гори
хай це слово летить, з вами поруч іде у бою,
з вами в лаві лежить, закладає в патронник патрони,
йде у полі глухим і ваш сон стереже у гаю.

Стільки хочеться вам передать, розказать, написати,
щоб у кожному слові відчули ви брата любов
і щоб слова цього заглушить не зуміли гармати
на Україні моїй серед кров'ю залитих дібров.

Хай ця пісня іде з вами в сірій військовій шинелі,
кароока моя, що зродилась в безсонних почаях,
пісня серця мого у шахтарській далекій оселі,
у міста над Дінцем, де покритий розривами шлях.

Хай крилом голубим витре сльози матусі моєї
і усіх матерів, що сини їх пішли на огні,
щоб шуміла весна над повитою щастям землею
в нашій рідній, як день, як зоря, дорогій стороні.

Друзі любі мої! Діти праці і сонця орлині,
вас не марно зростив у вітрах і у зорях Донбас.
Ви — як буря, як меч, і в тилу і на фронті єдині,
як і серце моє, що лиш б'ється любов'ю до вас.

Крізь грозу, що в полях пролітає кривава й похмура,
крізь тумани й вітри, крізь невидані в світі бої
посилає привіт ваш земляк Володимир Сосюра
й тисне руки він вам. До побачення, рідні мої!

1941

НА НОВИЙ РІК

Гармат громи, грозові далі,
кривавий сніг, останній бій.
В годину гніву і печалі
ми зустрічаєм рік Новий.

І під сукном простим шинелі,
і під пальтом, де серця бій,—
печаль за шалені оселі
і гнів до ворога страшний.

Щоб назавжди над рідним краєм
замовкли бур удари злі,
замість бокалів підіймаєм
ми в небо гострені шаблі.

Щоб сяйво сонячне, що лине,
світило нам завжди, навік,
з ланів чудесних Батьківщини
щоб жоден ворог не утік.

І щоб ніхто не зміг однині
наш рух до щастя зупинить,
щоб рік Новий на Україні
в години радості зустріть.

[1942]

ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ

За кров і крик дітей уже гримить розплата,
за муки матерів, за крик і кров дітей.

Тікають вороги, гудуть у спину ката
удари батарей.

За спалені хати, за рідних міст руїни,
за шибениць гаї, за сльози без кінця,
рубаючи катів без жалю, без упину,
хай не здригне рука червоного бійця!

Над славою полків в знаменах вітер віє,
хати біленькі знов суворий бачить зір,
але так мало їх, лиш на снігу чорніє,
лиш попіл на снігу в холоднім сляві зір.

Вона прийшла, прийшла визволення година,
як музика братам звучить гарматний грім,
і з попелу встає безсмертна Україна
і руки простяга визвольникам своїм.

Це з Росії брати, з Алтаю, і Уралу,
і з Азії долин, де віє вітровій,
з Кавказу синіх гір у вихорі металу
несуть тобі весну, коханий краю мій!

Так, як сини твої несуть її з боями,
де стогне Білорусь, пливе пожарів дим...
Встає сестра твоя над попелом громами
і руки простяга визвольникам своїм.

Останній грізний стріл у безвісті потоне,
і рідних, і своїх обіймемо ми знов.
Безсмертна ти в віках, о Арміє Червона,
народів щит і меч, надія і любов!

1942—1958

ПАРТИЗАНКА

В останній раз їй вітер віє
і ронить сльози на ріллю.
Рукою ката їй на шию
уже накинуто петлю.

Біжать вгорі рожеві хмари,
мов легкокрилі кораблі,
і догорають десь пожари
на кров'ю зрошеній землі.

І чула даль, і чули віти
її слова в вечірній час:
«Вам мільйонів не убити,—
вони відплатять вам за нас!»

Хитнулось тіло над чужими...
Вона умерла, як жила.
Їй немов за юними плечима
зоря безсмертя розцвіла.

1942—1958

ВЖЕ РІК МИНУВ

Вже рік минув гігантського двобою,
і гнуться, гнуться ворога ряди,
щоб потонуть і кануть назавжди
в своїй крові під нашою подою.

Скажені пси, споріднені із тьмою,
в глухих гробах навіки зогниють,

щоб тільки нам світило сонце путь,
радіючи над кулею земною.

Через моря ми руки подали
своїм братам, що йдуть разом із нами
на правий бій, на дикі орди мли,
щоб миру стяг піднести над віками.

Щоб сміх дитячий знов в садах розцвів,
щоб усміхнулась знов Вітчизна-мати,
коли катів ми поведем на страту
у весняному гомоні вітрів.

В щасливе небо пісня знов полише,
запахне потом радісним рілля,
й своїх синів обніме Україна,
і засіяють Росії поля.

Ми ланцюги порвем на тілі брата,
там Київ жде над стогоном ріки,
що знову стане вільна і крилата,
стрічаючи визвольників полки.

Туди, туди наш зір і серце лине,
де кожен з нас творить для щастя звук!
О земле рідна, земле України,
ти скоро станеш вільною навік!

[1942]

*

В холодний, мокрий листопад
біля церковної огради

їх всіх поставили підряд —
і застрочили автомати.

Вітчизни зоряні сини,
святі бійці за честь народну,
без крику падали вони
на землю осені холодно.

Над ними неба висота
рошила сліз дрібні перлини,
і цілували їх вуста
криваву землю України.

20.IX.42
Москва

*

Мати моя у полоні,
тьма її мучить і б'є.
Стукає важко у скроні
серце тривожне моє.

І по кривавій панелі
ходить, бундючний і злий,
кат у зеленій шинелі,
в сіро-зеленій, чужій.

Далі мої голубині,
вам моя пісня сія.
Там, на Україні, Україні,
мати в полоні моя.

20.IX.42
Москва

*

Я закоханий в тебе, мій Києв,
у барвисті майдани твої
і в сади, де блукав я і мріяв,
де пісні розцвітали мої.

У вітри, що з Аскольда могили
над Славутою грають крильми,
і в людей, що тебе боронили
і для щастя одбили у тьми.

Я люблю тебе, серце України,
твої вежі, що в небо знялись,
і Хрещатик, що встане з руїни
іще кращим, як був він колись.

[1943]

ОХУЛЬКОВ

Він був поранений на смерть.
Над ним чорніли неба шати.
Лежав він, люті повний вщерть,
не в силі кинути гранати

у танк, що бив на всі кінці...
Й, зібравши сил своїх останки,
гранату стиснувши в руці,
боець підліг під гусінь танка.

І броня бризнула до хмар,
німецька, кована, проклята...
То серця юного удар
став грізним вибухом відплати.

7.1.43

Москва

*

Мій син на ялині, а кулі швидкі
круг нього стинають обмерзлі гілки...
Удар!.. І злітає фашистівський дот...
До ворога метрів лише вісімсот.

А кулі співають, і лють нароста...
Олег, і ялина, й небес висота,
і грім од розривів, і майво гілок...
Далеко від мене, в бою мій синок.

Уже вечоріє... І місяць зійшов...
Ой ні, то не місяць,— моя то любов...
На каску синочка проміння лягло,—
моєї долоні то, сину, тепло.

Герою мій рідний, якби-то ти знав,
на тлі золотому, страшному заграв,
де небо зітхає в крові голубе,
як хочу я бачить, мій сину, тебе!

29.1.43

*

Дощ і грязюка... В віконниці стука
вітер воронезький, свій,
як на Україні... У дзеркалі мука
зорить на мене з-під вій...

Воїн чорнявий, од щастя і слави
радо відмовивсь би я.
Тільки б сіяла, як в сонці отави,
вільна Україна моя!

30.VI.43

Оринкін хугір

*

Кує зозуля у гаю
про дальню молодість мою,
про Україну та бої,
про думи звихрені мої...

Кує зозуля на гіллі.
А в небі — вражі кораблі...
І їй, під залпи батарей,
відповідає соловей...

І я співаю, весь в огні,
про квіти в рідній стороні...
В грому земля, в крові блакить...
Не може пісні смерть убить!

30.VI.43 О. Х.

ПЕРЕД БИТВОЮ

Летить грузовик, і мотається місяць у небі...
Ти далеко від мене, між нами — дороги, поля і хрести...
Пам'ятаю, звисало волоссячко пасмом у тебе
над печальним чолом, коли йшла проводжать мене ти.
Я його цілував, і тремтіли конвалії милі...
Кілька раз я притис твої губи прощально до вуст...
Я — в машині. А ти? На землі чи на небі? О білі,
крила білі твої... Я мов чую їх шерех і хруст
біля грудей своїх... Пролітають на схід бомбовози
і на захід летять... так тривожно гуде в вишині...
На калині роса, як не виплакані твої сльози,
промайнула у фар золотому, як море, огні...
З автоматами юнь... Як у месників грізні їх очі,
мов вихоплює з тьми наше світло, що з нами летить...
В небі смерть чи життя то затихне, то знову гуркоче,
наче світло із фар, що згаса і сіяє за мить...
Бліндажі, петеер... В буйних травах пахучого літа
замаскований світ, що в боях став міцніший стократ...
Тихо ворога жде наша армія, в землю зарита,
і зорять за Донець і штики, і невидимі жерла гармат...
Зірка... Зірка зійшла... А за нею он — друга...
І пожежа спалнула, і погаснула зірка одна.
Друга все ще горить... То ракети... І вогників смуга
полетіла у небі і безмовна й пунктирно-ясна...
Кулі то, кулі то... По фашистах то б'ють, наші кулі,
голубі, і зелені, й фіолетові в ниті тонкії...
І гармати й розриви кують, мов гігантські зозулі...
Друга зірка погасла... Розітнувся десь вибух
страшний...
І хитнуло повітря... Летить грузовик... Я, далекі,
мов не я... Я — мов зірка, й од неї у темінь сія,
і мотається в ній, як той місяць далекий у небі,
вся жага по тобі, вся любов непогасна моя...

Ти на сході... Туди простяглись сподівання з журбою...
Але весь я — на захід сіяю, кричу і горю
всім огнем, що в мені, і усім, і усім, що є мною,
все на захід, де я бачу перемоги жадану зорю
й найяснішую в світі... Україно, навіки з тобою
кожний подих і кожная крапля моєї крові!..
Ми за тебе штиками, ми за тебе серцями до бою,
бо без тебе — ніщо ми, а з тобою ми вічно живі.
Є любов до сестри, і до матері, і дружини,
є багато любовій, та найдужча й найвища з усіх,
непогасна, як вічність, до тебе — моя Україно,
що зростила мене в голубому розгоні доріг...
Ти мені розказала усе, що ти знала,
ти співала мені в сині ночі люлійних пісень,
ти в любистку мене у хатині похилій купала,
коли вперше я крикнув і глянув із ночі на день...
Так. Любов — ти, тобі — всі, що знаю, любові,
і до матері, й друга... Одірвати не можу ніяк
я до тебе любов од усіх, що на світі, любовій,
чорнобрива моя, моя страднице, муко моя...
Україно, ти — ми, ти — і я, що в пілотці зеленій
мчу до сяйва крізь ніч... Долетіть, долетіть би мені
чи на лебеді в небі, чи на тім, що створив людський
геній,
що шумить угорі, на Вкраїну, із ночі у дні...
Долетіть, долетіть!.. «Долетим, долетим!» — все
гуркоче
грузовик і летить... а на ньому — пір'інкою, я.
І горять за Дінцем, заливаючи небо все, очі,
карі очі твої, Україно безсмертна моя!

*

Вагане! Серце птахом лине.
І вся душа моя в цвіту.
За довгі дні Павла Тичини
здіймаю склянку золоту.
Щоб він одужав і орлино
з піснями нашими злетів
туди, до зоряних огнів,
де тихі верби України,
де залунав наш перший спів.
Ти передай його дружині,
що ділить днів його вогонь,
що ми росли з пісень його,
улюблених на Україні,
що любим ми його за те,
що він раніше і одини —
постів сонце золоте.

21.IX.43

ЛИСТИ

(Балада)

Його убито. А листи
йому все йдуть... Дружина пише,
що тільки ним горить і дише...
А він — у царстві темноти...

І йдуть, і йдуть, і йдуть листи...
Холодне срібло з висоти
з-за хмари лине на могилу...
А в ній — козацьке тіло біле,
на ній під місяцем — цвіти.

І йдуть, і йдуть, і йдуть листи...
Шумить, хвилюється трава,
мов загляда у смертне ложе...
А в небі зорі, як слсва
листів, що він читать не може.
Не б'ється серце молоде...
Але надходить ось година,
і на могилу ту кладе
листи печальні Україна...

Квітки стають з обох боків,
мов вартові, як жито спіле...
І в сяйві місячних огнів
боєць виходить із могили...

На нім шолом. Він — як усі,
кого веде зоря крилата,
і за плечем його в росі
сіяє дуло автомата...

Рука конверти розрива,
рука, що виринула з ночі...
І п'ють знайомії слова
сумні козацькі карі очі...

І небо наче ожива...
Зірки в рядки стають ясні,
і голубі, і соколині...
Рука бійця у вишині
то пише відповідь дружині...

А десь далеко, край села,
стоїть зажурена хатина

і жде його, як мати сина,
притулок щастя і тепла.

В сльозах не спить його дружина,
а син заснув уже давно.
І світять зорі України
в його заплакане вікно.

1943—1958

СОНЦЕ НАД КОПРАМИ

Там, де у блакиті, променем повіті,
як волошки в житі, села голубі,
росама умиті, в зорнім огнецвіті
мерехтіли в літі в грізній боротьбі,
огненні коні, в брязкоті, у броні,
а на них — червоні вершники на схід,
що простяг долоні скрізь на оболоні,
вершники безсонні йшли під тиском бід.
А за ними — шахти й заграви, мов плахти,
та не кидав вахти кожний без борні...
В небі хмарні яхти, ой ти, сонце, птах ти,
сумно так на шахти слало промені,
на міста в руїні, терикони сині
й села соколині, що колись були...
На моїй Україні ночі горобині
у зірниць мигтінні нам услід гули...
Шахтарі до зброї стали як герої
і на гули бою, як один, пішли.
Армії святої непоборні вої
в грізній битві з тьмою як орли були.
І прийшла година: «Здрастуй, Україно!»
Знов сім'я орлина на твоїх ланах.
Все на захід лине... Хижий ворог гине...

Ми тобі, єдина, в день пробрили шлях..
Золоті затони, сині терикони,
на плечах — погони, на штиках — квітки,
в сонці ешелони, де доріг розгони,
верби шлють поклони в дзеркалі ріки...
То все — нам, кохані, в веснянім тумані,
а ми — їм, мов п'яні, з радості — чолом...
Жах у вражій стані... У смертельній брані
б'ють їх нездоланні так, що кров кругом
бризкає до неба... Треба так, о треба!
Ми б'ємо за себе й за дітей своїх
всіх віків ганебу за Дніпром, над степом...
Ми зняли до неба прапор днів нових.
І Донбасу жили наші юні сили
з співом легкокрилим наливають вщерть
радісно і сміло, щоб народне діло
трубами диміло, подолавши смерть,
піяло гудками, сяяло зірками,
щоб глибинні брами знов відкрились нам...
Сонце — над копрами... Ворогів — до ями!
У вітрах полями лиш шуміть житам,
домнам лиш сіяти... Далі... Естакади...
Україно-мати, ми ж — твої сини!
Нам разом зростати, щастя стратостати
вкрили неба шати стягами весни...
Врубові машини, зорі України...
Молодої зміни крок дзвінкий гримить...
Квітами калини, гронами ожини,
співом солов'їним днів цвіте блакить...
Ще громи криваві у боїв заграві.
Ми ж — за труд, щоб славі по світах лунать,
щоб кати лукаві на святій отаві,
де шляхи криваві, впали, щоб не встать...
Так живи ж, Донбасе, юності окрасо!..

Срібні сурми часу то ж про нас, про нас
луни шлють щоразу... Слава сонцекласу!
В небі — наші аси... Будь здоров, Донбас!

9.XII.43 Харків

Я СУМСЬКОЮ ІДУ

Ти од ран устаєш, підіймаєш над бурями чоло,
і по жилах твоїх вже струмує електрики кров.
Як люблю я тебе! Так іще не любив я ніколи...
Тут я ріс і зростала зі мною до тебе любов.
Як терзали тебе хижі руки, чужі, завидючі!..
Завойовників крок тут залишив пекельні сліди...
Та в провалах руїн твоє серце гримить усе дужче,
що не вернеться ніч вже ніколи, ніколи сюди.
О, як рідні мені кожна стежка твоя і будинок,
ці майдани, сади, і собори, і люди, о лю!..
Я Сумською іду в мерехтливому морі сніжинок,
і за рани твої іще дужче тебе я люблю.
Харків, орле ти мій! Знов одягнешся ти у бетони,
засіяють граніти і шумом наповнишся ти...
ХТЗ, ХТЗ... Ах, то серце твоє в серце дзвонить,
і розкриті арки здіймають у небо мости.
Діти, діти твої: архітектори і інженери,
слюсарі, токарі вже вдивляються у далечінь,
щоб ще ширшим ти був, і ще вищим, і в зоряні ери
щоб прослав ти од нас титанічну й незміряну тінь...
Ти для мене ясніш найяснішого діаманта,
в темі затемнених вулиць, провулках тасмно-вузьких,
кожна рана твоя в моїм серці — як гóря троянда...
Я іду, а кругом — тільки сніг, тільки сніг, тільки сніг...
І здається мені... О, так буде, так буде, так буде!

Білі пtiці котеджів у колгоспних розквітнуть садах,
колонади палаців підіймуть у синяву груди,
і де сльози були, буде мріяти квітами шлях...
І блакитні експреси блискавично полинуть у далі,
над овалами гір зоресяїні помчать кораблі...
І не буде на світі ні ярм, ні катів, ні печалі,
Україно моя!.. І до дальніх планет од землі
зореплавні рої понесуть наше щастя і наші пориви,
нашу радісну юнь — до невидимих ще перемог...
Я Сумською іду... Мчать машини, і фар переливи
наче думи мої... Буде світ — як єдиний осяйний чертог.
А в чертозі у тім будеш ти, о Майбутня Людино,
що за тебе крові пролились океани уже...
Я Сумською іду... Україно моя, Україно,
краю зоряний мій, повний гомону, бур і пожеж!..
Ти за руку ведеш крізь безумні бої твого сина,
по розбитих панелях я, наче по ранах, іду,
як мільйони таких... Україно моя, Україно,
де на світі я кращу й ріднішу за тебе знайду?

2.III.44 Харків

ОЙ ВЕСНО, ТИ, ВЕСНО!

Ой весно, ти, весно! Як кругом чудесно,
а в душі воскресно... На Вкраїні я.
Після гроз і муки, довгих днів розлуки
даль розкрила луки, сонце скрізь сія.
Здрастуй, Первомає! Тьма уже зникає.
На сонілці грає вітер золотий,
і співає серце, з солов'ями в герці,
в світлому озерці щастя і надій...
Вже цвітуть фіалки, що любив я змалку,
Хоч і рвать їх жалко — я зриваю їх...

Ви — як сині ночі, як у тої очі,
що забудь я хочу, та забудь не зміг.
І завжди, й тепер це... Серце моє, серце!
Тьмяно в душу леться аромат тонкий,
і я з ним юнію, хоч уже сивію...
Синій вітер віє, я — у морі мрій...
Землю крешуть коні, — то полки червоні,
в сонячнім розгоні голубих доріг.
В небі — рідні хмари, гинуть яничари,
далі все пожари, бою грізний біг...
Ой моя Україна, нене соколнна,
я — твоя дитина, син твій і боян.
Зникне ярм ганеба; рідним, рідним степом
я іду, мов небом, а в очах — туман...
Сльози це чи роси?! В небі — бомбовози,
та на захід грози все вони несуть,
щоб була прямою, світлою й дзвінкою
після бурі бою нам до щастя путь.
Первомає, має! Здрастуй, рідний крас,
в небі догорає марево жоржин;
і все далі, далі, далі одлітає
грім, що креше зграї із чужих країн.

[1944]

КОМСОМОЛ УКРАЇНИ

Комсомол України, комсомол України,
це тобі моє серце, і воля, і спів;
це з тобою і я, моє плем'я орлине,
виростав у вогні громадянських боїв.

Крізь пожежі ми йшли, на мечі, на тортури,
наша кров оросила України лани...
Ленін крила нам дав — не зламати їх бурі,
Ленін крила нам дав — крила волі й весни.

І на них ми знялись, та на ті верховини,
що лиш снили про них наші славні діди.
Комсомол України, комсомол України,
моє серце і пісня з тобою завжди.

Наші очі сяяли в огнях Дніпрельстану,
і в колгоспних житах наших кроків був шум,
наших юних пісень... Так. Ми — дійсно титани.
Всі ми — партії воля, всі ми — партії струм.

І коли загули злі фашистівські ночі,
бронійований вітер полями загув
і повіяла смерть в твої зоряні очі,
комсомол України, ти в бою не здригнув.

Ти пішов в партизани, в ліси, у підпілля,
грізний месник народу, в регулярів полки...
Б'єшся ти і живеш, і герої Трипілля
йдуть із нами на бій, на мечі, на штики,

на фортеці стальні і на доти з бетону,
на гранати і дріт, крізь пожежі і кров,
і між нами ідуть юнаки Краснодона,
і у наших серцях їхні гнів і любов...

Далі й далі на захід, де пожарів дим лине...
Чий то, чий силует? Що він робить? Це — ми...
Це навколішки став комсомол України
й рідну землю цілує, одвойовану в тьми...

Двадцять п'ять тобі років, воїн мій кароокій,
богатир мій крилатий, я вітаю тебе.
Небо... Небо Вкраїни над тобою широке,
все в вінках із проміння, голубе-голубе...

Ось підвівся з колін і мечем без упицу
б'єш дракона з безодні, чорні крила січеш...
Комсомол України, комсомол України,
всі ми, всі ми — з тобою, і немає нам меж.

І в тилу, і на фронті ми — як море єдине,
нам ім'я — Перемога, ми — брати в боротьбі.
Комсомол України, комсомол України,
воїн щастя безсмертний, вічна слава тобі!

[1944]

МОЯ ЗЕМЛЯ

Галичню моя! Ідуть, ідуть колони,
до Сяну вийшли танки вдалині...
Закоханий мій зір у теплій синій тане,
давно-давно ти снилася мені.
Й так солодко, до сліз, що знов на твоїм полі
червоних стягів лет і спів визвольних рот,
де висла тьма густа — сіяє сонце волі
й стріча своїх синів замучений народ.
Бійцям вклоняються зажурені тополі
при окраї доріг знайомих, бойових...
Ні, не спиняли нас ні рани, ані болі
в путі на Львів, до верховин твоїх,
до калинових веж... Нам усміх шлють Карпати,
і слуха Львів курантів бій з Кремля,
і кличе Борислав: «Товаришу мій, брате,
на тебе жде в крові моя земля».
І йдуть за Львів могучі наші сили,
в боях винищують катів богатирі,
і вітер знявсь з Франкової могили
і славу воїнам співає угорі!

[1944]

ЩОРС

В шаленім гуркоті металу
летіли дні без вороття.
Ворожа куля обірвала
твое життя.

Ти спиш, і у землі холодній
тебе нічим не розбудить.
Але у пам'яті народній
ти жив і вічно будеш жить.

І в грізні ці, в громові роки
за дні всесвітньої весни
ти з нами йдеш в бої жорстокі
в огні народної війни.

Як і колись, розривів рожі
чужі серця й мундири рвуть,
і вдаль, на орди зловорожі,
твої соратники ідуть.

Ти, як колись, незламний, з нами.
В загравах тана вишина.

І над звитяжними полками
сіяє шабля Богуна.

В німецьку землю, злу, криваву,
женем ми ворога в бою.
Ти Богуна помножив славу,
а ми помножусь твоєю.

[1944]

СОЛОВ'І

Лине чайка дніпрова.
Ой ви, думи мої!
За рікою — діброва,
а у ній — солов'ї...

Ой ти, матінко, ненько,
лине в душу їх спів...
Як давно, як давненько
я не чув солов'їв,
що піснями своїми
веселили мій шлях.
Як ридав я за ними
у башкирських снігах!..
Далі ніжні і сині
і сади — як раї...
Знову я на Вкраїні,
о мої солов'ї!

26.IV.44 Київ

В ЗОЛОТОМУ КИЄВІ

Очі хижі змієві
випіка зоря.
В золотому Києві —
радості моря.
Гордими, крилатими
йдем ми проти тьми.
Змія за Карпатами
добиваєм ми.
Лавою невпинною
йдуть полки звитяг.
Знов над Україною
віє волі стяг.
Піснею орлиною
далина гримить.
Знов над Україною —
сонце і блакить.
Випік очі змієві
гострий меч бійця.
В золотому Києві —
радість без кінця.

[1944]

Я ВНОВЬ В МОСКВЕ

Я вновь в Москве. А где-то Украина
в потоках крови бьется и гремит
огнем боев... И к небу динамит
мосты взметает... Слезы и руины
в полях родных... И вербы на заре
подъяли к небу голые вершины
над скорбью нив в вечернем серебре...
Там рыщет враг в усилиях бесплодных
в сердцах свободы солнце потушить,
и автоматы мстителей народных
шлют смерть ему, чтоб вновь могли мы жить.
Вот стен Кремля зубчатые вершины
и Мавзолея траурный гранит.
Шумит кровавый ветер Украины
и душу мне рыданьем пепелит...
Но верю я: замолкнут канонады
в полях Отчизны. Сломлен будет враг.
И над Берлином солнечно и радо
мы вознесем Победы алый стяг.
А ночь плывет, сомкнув над миром вежды,
услышу вновь я шум родной травы.
О, сколько света, света и надежды
на затемненных улицах Москвы!

Сентябрь, 1942

*

Севера березки, розовые дали...
У ворот девичий нежный силуэт...

Отчего же в сердце, полное печали,
звезды Украины шлют кровавый свет?..

Все мне здесь родное: дальние дороги,
ивы над рекою и Москвы гранит...

Отчего же в душу, полную тревоги,
ветер с Украины странно так шумит?..

Кони у колодца, окна расписные...

Может быть, то счастье кличет у ракет?..

Отчего же думы грустные такие,
отчего так сердце ноет и болит?..

Там, где вербы гнутся, пули поют тонко,
топчут вражки кони украинский шлях...

Строчат автоматы в детские глазенки,
синие такие, в золотых слезах...

Мать моя родная, свет мой, Украина,
без тебя мне душно и так страшно жить...

Я иду на битву, на призыв орлиный,
хоть порвется жизни голубая нить...

Пусть... Один из многих упаду, родная,
но лицом на запад, до Донца штыком...

Вспоминай лишь только, как любил тебя я...

Я ж засну спокойным и счастливым сном...

Надо мной победно зашумят знамена,
и фанфар на солнце засияет медь,
и на молодежи смуглые колонны
васильков глазами буду я глядеть...

Сентябрь, 1942 — май, 1943

*

Так, значит, ты любишь? А я и не знал...
Ты помнишь перрон, и звонки, и вокзал,
и плакало сердце, туманя глаза...

С заката на нас надвигалась гроза...
Ты помнишь тот грозный, решительный час?..
Кричали гудки... Звал на битву Донбасс...
В толпе отдаленной мелькнул твой платок
и скрылся... Ты помнишь?.. Как день тот далек!..
И боем жестоким наполнились дни...
Как будто века, проходили они...
Я — рана сплошная. Родная, взгляни!..
Меня за Отчизну терзали они,
те, в шлемах стальных, те, двуногие, те,
которые мнили, что нас в темноте
внезапно задушат... Но вражьей мечте
судилось не сбыться... На ихнем кресте
с концами кривыми мы вздернули их...
Был сладостен мести невиданный миг.
Как музыка — в небе плыли корабли,
на крыльях своих они звезды несли...
Я снова, я снова с тобою... Слеза
сверкнула в ресницах... О волн бирюза!
В Днепре отразились заря, небеса,
а в сердце моем — твои звезды-глаза...

Москва
13—14.VII.1943

ПРИМІТКИ

У другому томі зібрано поезії В. Сосюри 1930—1944 рр. Остання збірка поета періоду Великої Вітчизняної війни датується 1942 р. Після цього, аж до 1946 р., В. Сосюра виступав лише в пресі, й то порівнюючи не дуже часто. Пояснюється це тим, що в другій половині 1942 р.— на початку 1943 р. поет тяжко хворів, і це, зрозуміло, позначилося на інтенсивності його праці.

Із збірки «Нові поезії», 1937 р.

ВІТЧИЗНА

Нехай тобі минуло однині двадцять літ — вірш написаний 1937 р., тобто до XX річнниці Жовтня.

ТОВАРИШУ

Серго — Орджопікідзе Григорій Костянтинович (1886—1937), видатний радянський партійний і державний діяч, учень і соратник В. І. Леніна.

НАД МОРЕМ

...і кораблі... утюжать море вдалині... — У вересні 1934 р. В. Сосюра відпочивав на Південному березі Криму.

АЙСТРА

Ай-Петрі — гора на Південному березі Криму поблизу м. Ялти.

В САДУ

Будинок «Слово» — кооперативний житловий будинок харківських письменників.

ВНОЧІ

...ти скінчила у Москві військову академію давно — можливо, йдеться про Ольгу Мінську, товаришку В. Сосюри часів громадянської війни.

БУРЕВІСНИКОВІ

Вірш написано під враженням смерті Максима Горького (1868—1936).

Із збірки «Люблю», 1939 р.

Збірка має три розділи. Останній розділ — «Марія» — присвячений дружині поета Марії Гаврилівні.

З ВЕРШИНИ ЗЕМЛІ

Щоб звоювать землю вершину...— Вірш присвячено подвигу папанінців.

НА СХОДІ

...криваві хвилі озера Хасан — йдеться про бої Червоної Армії та армії МНР з японськими самураями біля озера Хасан (1938 р.).

КАВКАЗ

Кавказ подо мною.— Вірш починається ремінісценцією з однойменної поезії О. Пушкіна («Кавказ подо мною. Один в вышине...»).

ТРИ ГЕРОЇ

...злетіли ви до стелі світу...— вірш присвячено безприкладному польоту через Північний полюс в Америку (Москва—Портланд) В. П. Чкалова, Г. П. Байдукова, О. В. Белякова, здійсненому в 1937 р.

ЙОГО НЕМА

Чкалов Валерій Павлович (1904—1938) — славнозвісний радянський льотчик, Герой Радянського Союзу, загинув під час випробного польоту.

БАГРИЦЬКОМУ

Це в Одесі, над морем було...— З Е. Багрицьким В. Сосюра познайомився 1920 р. в Одесі.

...в колі братів ти вмирає...— Е. Багрицький помер 1934 р.

ЗА ТУМАНАМИ ГІР...

Грун, Сан-Себастьян — міста в Іспанії.

Долорес — Ібаррурі Долорес (нар. 1895 р.), видатний діяч іспанського та міжнародного комуністичного руху.

Діас — Діас Хосе-Рамос (1894—1942), діяч іспанського та міжнародного комуністичного руху.

«ЧИ ЧУЄТЕ, ДРУЗІ?! В НАС ЩАСТЯ В РУЦІ...»

...образ огнистый Лібкнехта.— Карл Лібкнехт (1871—1919), видатний діяч міжнародного робітничого руху, один із засновників німецької Компартії, вбитий контрреволюціонерами.

ПІСЛЯ ГРОЗИ

Царство Валгалли — у скандинавській міфології райський палац для душ воїнів, загиблих у битвах.

КОЛИ ВЕРВЛЮДИ РУШИЛИ В ДОРОГУ

Вірш має підзаголовок: «З арабської». Але це не переклад, а вільна авторська варіація на теми любовної лірики арабських поетів.

Із збірки «Журавлі прилетіли», 1940 р.

МАРІЯ

Вірш присвячений дружині поета М. Г. Сосюри.

«ХВИЛЯ ЛЕЛІЮ ЛЕЛІЄ...»

Пейзажна лірика В. Сосюри, зразком якої є цей вірш, як і багато інших поезій із збірки «Журавлі прилетіли», пов'язана з Кримом та Одесою, де перебував поет влітку 1939 та 1940 рр.

СИН

Вірш присвячений синові Володимиру.

ЛИСТ

Можливо, це останній поетичний лист В. Сосюри до Констанції Рудзянської.

Із збірки «Крізь вітри і роки», 1940 р.

ВИЗВОЛЕННЯ

Гусятин — містечко в Західній Україні.
Над Збручем, мов із крові, вставало скорбне сонце... — Річкою Збруч тоді проходив кордон Радянського Союзу з Польщею.

ВИБОРИ

Вірш присвячений історичним Народним зборам Західної України (26—28 жовтня 1939 р.), які одноставно прийняли декларацію про встановлення Радянської влади на всій території Західної України, про її воз'єднання з Радянською Україною.

Із збірки «Червоним воїнам», 1941 р.

ГАЛИЧИНІ

...пани Донцов і Маланюк! — українські буржуазні націоналісти, які зводили наклепи на Радянський Союз та український народ.

Із збірки «В години гніву», 1942 р.

«СНІГ НА ВІТТИ СРІВЛОМ ВИСНЕ...»

Вірш написано в зв'язку з боями радянських військ під Москвою наприкінці 1941 р., коли горезвісний гітлерівський «бліц-кріг» і плани захоплення столиці Радянського Союзу провалилися, а фашистські війська були зупинені.

«УЖЕ УПАВ УДАР ЗАЛІЗНИЙ...»

Цей вірш, як і кілька інших поезій збірки, виник як палкий відгук поета-патріота на контрнаступ наших військ під Москвою в грудні 1941 р.

ВНОЧІ

...башкирський місяць за вікном.— Цей вірш, як і низку інших поезій другого розділу книги «В години гніву», В. Сосюра писав у Башкирії, куди разом із сім'єю евакуювався на початку Великої Вітчизняної війни.

«НА БЕРЕГИ ДІНЦЯ УЖЕ СНІГИ УПАЛИ...»

Ой мато, мато, мато, ти, як тоді, зориш на поле золоте...— Мати В. Сосюра, Антоніна Дмитрівна, залишалася під час війни на тимчасово окупованій ворогом території України в селі Верхньому. Лише в 1944 р. вона знову побачилася з сином.

«НА БАНИ ЛАВРИ ПРОМІНЬ ЛІГ»

У часи німецько-фашистської окупації України В. Сосюра не був у Києві. Розповідь у вірші, яка ведеться від першої особи, ліричного героя твору, — художній прийом автора.

На бані Лаври...— Йдеться про Києво-Печерську лавру, нині музей-заповідник.

...біля Мазепиного вала...— вал, яким обнесено Києво-Печерську лавру наприкінці XVII ст.

«КОЛИ ДОДОМУ Я ПРИЙДУ...»

Вірш написано 3 грудня 1941 р. під свіжим враженням від радісних звісток про перемогу радянських військ над фашистами під Москвою. Хоч у вірші і згадується Башкирія, але є відомості, що твір написано в Москві.

«Я БАЧУ СКРИЗЬ ТВОЄ ОБЛИЧЧЯ...»

...а нам все так же сонце стане сіять вікном своїх огнів — ремінісценція з «Інтернаціонала».

«КОЛИ ФІАЛКА СИНІМ ОКОМ...»

...*синь Володимира гори...*— Йдеться про Володимирську гірку над Дніпром у Києві.

...*і на Шевченківському бульварі*— бульвар у Києві.

«ШУМИТЬ І ХВИЛЮЄТЬСЯ КИЇВ...»

...*по Ленінській вулиці...*— вулиця у Києві.

Із збірки «Під гул кривавий», 1942 р.

ПІД НЕБОМ БАШКИРІЇ

Хрещатик— центральна вулиця Києва.

«ЯКИЙ-ТО ГУЛ ПЛІВЕ НАД НАМИ...»

Вірш присвячений синові поета Олегу, який в роки Вітчизняної війни був офіцером-зенітником.

«У ВІТРАХ, У СОПЦІ...»

У вірші В. Сосюра вітає радянські війська в дні перших перемог під Московією у 1941 р.

Поезії, що не ввійшли до збірок

ХАРКІВ

Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в трьох томах, т. I. К., Держлітвидав України, 1957 р.

Епіграф— рядок з вірша П. Тичини «Харків».

...*видав штаблети і мандат на пісні більшовик.*— В. Сосюра, очевидно, має на увазі поета І. Кулика, який уже в перші пореволюційні роки, виконуючи завдання партії, активно займався організацією українського літературного процесу.

Але раз подивився на тебе український великий поет.— Поет має на увазі самого себе.

А поет все стояв і все марив...— Тут і далі В. Сосюра робить спробу критично поглянути на свій шлях у 20-і роки.

ХПЗ, «Серп і молот» і ДЕЗ— заводи Харкова: Харківський паровозоремонтний завод; завод сільськогосподарського машинобудування; Дизельелектротехнічний завод.

ЗНОВ СЕЛО

Подається за тим же виданням.

У 1931 р. поет побував на Донбасі в складі бригади українських радянських письменників (І. Микитенко, В. Сосюра, Л. Первомай-

ський та ін.), яка приїхала сюди на виступи. Тоді ж він одвідав рідну Третю Роту.

... коли я гострооки́м повстанцем...— Йдеться про робітниче повстання на Донбасі проти Центральної ради 1918 р. В цьому повстанні В. Сосюра брав участь як дружинник Лисичанського содового заводу.

Вмер мій батько. І брата не стало.— Див. відповідні примітки до віршів першого тому цього видання.

...хату... що нашою і не була.— Хата-хворостянка в Третій Роті, де мешкала сім'я Миколи Сосюри, батька поета, належала Сосюриним родичам.

Санітаркою юною вмерла од плямистого тифу сестра.— Йдеться про сестру поета Зою, яка захворіла на тиф і померла, перебуваючи в лавах Червоної Армії.

Друга вмерла недавно від раку — друга поетова сестра, Ольга, померла 1929 р.

ВОНИ НЕ ПРОЙДУТЬ

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 29 липня 1937 р.

Вірш написано в зв'язку з подіями громадянської війни в Іспанії, яка спалахнула після реакційного заколоту 18 липня 1936 р.

ЗАЦВІЛИ КАШТАНИ

Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в трьох томах, т. 2. К., Держлітвидав України, 1958.

ЗУСТРІЧ

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 18 березня 1938 р.

Вірш написано з нагоди повернення з Північного полюсу наукової експедиції І. Д. Папаніна, Е. Т. Кренкеля, П. П. Ширшова та Є. К. Федорова.

ПОЕТОВІ

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 12 березня 1938 р.

ПЕРШОТРАВЕНЬ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Вісті» від 1 травня 1938 р.

КОВЗАР

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 6 березня 1939 р.

КИЇВ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Вісті» від 12 квітня 1939 р.

СЛАВА

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Вісті» від 1 травня 1939 р.

«ОДЦВІТАЄ МАК У ПОЛІ...»

Подається вперше, за рукописом.

«ВІТЕР І ПАНЕЛІ. Я ДАВНО ВЖЕ В МІСТІ»

Подається вперше, за рукописом.

«ЦВІТИ, ЦВІТИ, МОЯ ВЕСНА...»

Подається вперше, за рукописом.

САДИ В ЦВІТУ

Подається за текстом, надрукованим у журн. «Молодий більшовик», 1939, № 5.

У ЛЬВОВІ

Подається за текстом, надрукованим у журн. «Література і мистецтво», 1940, № 4.

ЗА ЩАСТЯ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Вісті» від 20 березня 1940 р.

В. Сосюра разом із групою українських радянських письменників, як посланець народу, виїздив у Львів під час визвольного походу Радянської Армії на Західну Україну восени 1939 р.

МАЯКОВСЬКИЙ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Вісті» від 14 квітня 1940 р.

ЛЕНІН

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Вісті» від 22 квітня 1940р.

СЛАВЛЮ

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 16 серпня 1940 р.

ЗА ВСЕ

Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в трьох томах, т. 2. К., Держлітвидав України, 1958 р.

ЛИСТ ДО ЗЕМЛЯКІВ

Подається за тим же виданням.

...на Кірова мріє гори...— Йдеться про гору Кірова в м. Лисичанську, де жила мати поета.

НА НОВИЙ РІК

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 7 січня 1942 р.

ЧЕРВОНІЙ АРМІЇ

Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в трьох томах, т. 2. К., Держлітвидав України, 1958.

ПАРТИЗАНКА

Подається за тим же виданням.

ВЖЕ РІК МІНУВ

Подається за текстом, надрукованим у «Літературній газеті» від 30 червня 1942 р.

«В ХОЛОДНИЙ, МОКРИЙ ЛИСТОПАД...»

Подається вперше, за рукописом.

«МАТИ МОЯ У ПОЛОНІ...»

Подається вперше, за рукописом.

«Я ЗАКОХАННИЙ В ТЕБЕ, МІЙ КИЇВ...»

Подається вперше, за рукописом.

ОХУЛЬКОВ

Подається за виданням: В. Сосюра. Вибрані поезії. Українське державне видавництво, 1944.

Охульков — радянський солдат, герой Великої Вітчизняної війни.

«МІЙ СИН НА ЯЛИНІ, А КУЛІ ШВИДКІ...»

Подається вперше, за рукописом.

«ДОЩ І ГРЯЗЮКА... В ВІКОННИЦІ СТУКА...»

Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в трьох томах, т. 2. К., Держлітвидав України, 1958 р.

«КУЄ ЗОЗУЛЯ У ГАЮ...»

Подається за тим же виданням.

О. Х.— очевидно, Оринкін хутір. Тут поет написав кілька віршів, перебуваючи в військах Воронезького фронту.

ПЕРЕД БИТВОЮ

Подається за тим же виданням.

«ВАГАНЕ! СЕРЦЕ ПТАХОМ ЛИНЕ...»

Подається вперше, за рукописом.

Ваган — Маміконян В. О., працівник апарату СПУ, згодом особистий секретар — спочатку П. Г. Тичини, а потім — М. Т. Рильського.
Щоб він одужав...— у вересні 1943 р. П. Г. Тичина хворів.

ЛИСТИ

Подається за виданням: Володимир Сосюра. Твори в трьох томах, т. 2. К., Держлітвидав України, 1958.

СОНЦЕ НАД КОПРАМИ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Молодь України» від 14 грудня 1943 р.

Я СУМСЬКОЮ ІДУ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Молодь України» від 7 березня 1944 р.

ОЙ ВЕСНО, ТИ, ВЕСНО!

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Молодь України» від 1 травня 1944 р.

КОМСОМОЛ УКРАЇНИ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Молодь України» від 27 червня 1944 р.

МОЯ ЗЕМЛЯ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Молодь України» від 28 липня 1944 р.

ЩОРС

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Молодь України» від 29 серпня 1944 р.

СОЛОВ'У

Подається вперше, за рукописом.

В ЗОЛОТОМУ КИЄВІ

Подається за текстом, надрукованим у газ. «Література і мистецтво» від 15 жовтня 1944 р.

Російські вірші

Я ВНОВЬ В МОСКВЕ

Подається за текстом збірки «Родине». К., Держлітвидав України, 1950.

«СЕВЕРА БЕРЕЗКИ, РОЗОВЫЕ ДАЛИ...»

Подається за тим же виданням.

«ТАК, ЗНАЧИТ, ТЫ ЛЮБИШЬ? А Я И НЕ ЗНАЛ...»

Подається за тим же виданням,

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

В. Сосюра з дружиною Марією Гаврилівною. 1938 р.	128—129
В. Сосюра. 1939 р.	128—129
В. Сосюра, П. Гапочка, М. Рильський, О. Довженко, А. Малишко, А. Головко, М. Бажан під час боїв на Курській дузі.	160—161
В. Сосюра. 1944 р.	160—161

З М І С Т

Із збірки «Нові поезії», 1937 р.

Вітчизна	7
Пісня про Ворошилова	8
Товаришу	9
Ніч («Тихо і свіжо. Пливе над горами...»)	10
Я пригадав	11
Пад морем	12
Хвилі	12
Айстра	13
Молодість	14
В саду	15
Над зошитом	16
Зорі	18
Вночі («Холодна мряка мжичить за вікном»)	19
В тиші алей	20
За вікном («Ніч міська за вікном. Десь кричать поїзди»)	21
Буревісникові	22
В садах	23
«За вікном зима...»	24
Ти мені нагадала турчанку	25

Із збірки «Люблю», 1939 р.

Україна, I	26
Україна, II	26
Батьківщина («Нехай цвітуть про тебе співи»)	27
Щастя	28
Співи	29
Господарі	29
На півдні	30
Червона Армія («Червона Армія... В цім слові...»)	31
З вершини землі	32
Партизанська пісня («Гармат за горою огонь не затих»)	33
Пісня партизанів (<i>Перший варіант</i>)	34
Партизанська (<i>Другий варіант</i>)	35
На сході	35
На варті	36
«Ці дні твої, його, мої...»	37

На варті трудовій	38
Кавказ («Кавказ підо мною. Та гори не ті...»)	39
«На сході троянди. Світає».	40
Перше травня	40
Три герої	42
Вова (<i>Казка</i>)	42
Його нема	46
Багрицькому	46
І. П. Котляревському	48
Світання («На сході троянди світання...»)	48
«Вже димаріс дальня даль...»	49
За туманами гір...	50
Безпритульний	52
Ленін, I («Чи спів, чи крок маніфестацій...»)	53
Ленін, II («Хай роки проходять без ліку...»)	54
Молоді («Наша молодь — наша сила...»)	55
Свято («Холодніє задумана просинь...»)	55
«Чи чуєте, друзі?! В нас щастя в руці...»	57
Люблю («Я люблю тебе, друже, за те...»)	58
Любов («Запах анемони»)	59
Моя любов	59
Сьогодні («Сьогодні я в морі любові...»)	60
Ти («Крізь огні у блакитнім тумані...»)	60
«Квітку метелик цілує...»	61
«І ти прийшла. Я ждав тебе так довго»	61
Твої очі	62
Як дивно	63
Я жду тебе («Я жду тебе, я кличу, літо!»)	63
Якби то я знав	64
Намісто	65
«На крилах радості несе...»	65
Криниця	66
Соловей («Тишина кругом безкрая»)	67
Квітка («Під скелею в тьмі, у печалі...»)	67
Скелі («З моря гнівної пустелі...»)	68
«Чи знаєш ти світання в полі...»	68
Тишина («Тишина, ні звука»)	69
Одна («Гай і поле...»)	69
Завжди	70
Скільки раз	71
Сполохи	72
Після грози («Одгриміла гроза, теплий дощ одшумів...»)	72
Весна прийшла («Весна прийшла. І серце гане...»)	72
Весна, I («Весна у вікна заглядає...»)	73

Весна, II («Гей, рум'яні мої небокраї...») 74	
Нам 74	
Струмки («На полях сніги як дими...») 75	
Пролісок 75	
Ластівка 76	
В полі 76	
Чому? 77	
Не забудь 78	
Над Дніпром («Внизу Дніпро. Стою на кручі») 78	
На Дніпрі 79	
Проміння («Гай примарний. Вечір. Літо») 79	
В парку («Сонце сповнило простори...») 80	
Шипшина 80	
«Над піснею, над вишнею...» 81	
«Вечір — у вікна, і сонце — у груди» 81	
На півдні («В повітрі солодка утома...») 82	
Огні («Там, далеко, огнів хороводи...») 83	
Ніч, I («Бродить ніч по вулицях зимових...») 84	
Ніч, II («Ніч холодною рукою там, за даллю голубою...») 85	
Ніч, III («Падав сніг на місто білокриле...») 86	
Ніч, IV («Догорає вечір, квітка пурпурова...») 87	
В саду («Зелений сад густий...») 88	
Чекання («Тихо. В повітрі — ні руху») 89	
Молодість («В небі жайворон кружляє...») 89	
Життя («Літа здогнав я молоді...») 90	
Лелека («Розцвіла зоря шипшинна...») 91	
Вороненя 91	
Вересень 92	
Зорі («Грали дальні зорі...») 93	
Осінь («Облітають квіти, обриває вітер...») 93	
Далекі дні («Далекі дні, гаї осінні...») 94	
Дощ («Б'є годинник. Дощ надворі») 94	
Зима («Зима. Сніги. Лютує хуга...») 95	
Сніжинки («Сніжинки, надворі сніжинки...») 95	
В тумані («Вже погасли неба чорні грані...») 96	
На лижах («Журавлі вже давно одлетіли...») 97	
Вдвох («Вітер з опівночі...») 98	
Грудень («Тепло, затишно в кімнаті...») 99	
Каштани («Блідий вечір сонно тане») 99	
В путі («Пароплав пливе рікою...») 100	
Круговій («Всьому старіть і молодіти...») 100	
Один («Щоб змалювать єдиної обличчя...») 101	
Винен («Немов осіннє павутиння...») 101	
Хворій («Не для того я з тобою...») 102	

Не сумуй	102
Прощання («В твоїм погляді — крик, губи й брови — на біль...»)	103
Квітки («Над рікою вітер віс...»)	104
Сині трави («Сині трави. Даль кармінна»)	104
Я не злечу («Я не злечу понад землею...»)	106
В морі («Сині гори...»)	106
Сбор («В саду дзвенить дитячий сміх...»)	107
Роль («Синій місяць химерною грою...»)	107
Валь («Зал в огнях. Кружляють пари...»)	108
Над морем («Для мене ти — як небо»)	109
Прохання («Не шуміть, ви, осоки...»)	110
Васильки («Васильки у полі, васильки у полі...»)	110
Вічність («Так тихо скрізь. Ми знов з тобою»)	111
До себе («На голубому фоні неба...»)	112
Бажання («Степ і степ простягнувся без краю...»)	113
«Золоті погасли коси...»	113
Чорні троянди	114
Коли верблуди рушили в дорогу (<i>З арабської</i>)	117

Із збірки «Журавлі прилетіли», 1940 р.

«Журавлі прилетіли, кохана...»	118
Марія («Задуманий вітер над городом віс...»)	118
«І сонце, і гудки, і запахи ялини...»	119
«У морі сяйва мовчить діброва...»	120
«Ти пливеш. Цілує хвиля...»	121
«Як мед бджола у вулик по краплині...»	121
Поїзди («Пролітають повз нас, пролітають...»)	122
«Дивлюсь на очі, сині й добрі...»	122
Травинка («Ще не прийшла до мене осінь...»)	123
«Моря очей, сумні, ясні...»	123
«Немов вітри, вируйте, хвилі скорі...»	124
«Я квітку не можу зірвати...»	124
«Ти пам'ятаєш березневу...»	125
«Твоїх пліч неповторні овали...»	126
«Шумні вулиці грають рікою...»	126
«Я б хотів всі зірки, що над нами...»	126
«Павич пір'я розпустив...»	127
Проміння («Зеленим бархатом лугів...»)	127
«Не погасни маревом, не розвійся сном...»	128
«Спокійна моря даль. Хмарин пухнасті клоччя...»	128
«Моя зірка погасла остання...»	129

- «Була в душі моїй пустиня...» 129
 Удодик 130
 «Не удавай святої з себе...» 130
 Чи винен я? 131
 «Погасли сонячні заграви...» 131
 «Ой верба моя кучерява!» 132
 «По-осінньому сонце світило...» 133
 «І танцює, і сміється...» 133
 «Садами мрій моїх люблю іти з тобою...» 134
 «Самотній я ішов. Світили наді мною...» 134
 «Я вгадав тебе. А може, ні? Не знаю» 135
 Ящірка 136
 «Старі парубки» 136
 «Ми малими вузів убивали...» 137
 «Ще серпень лиш прийшов, а осені дихання...» 137
 «Любїть і борїться за щастя безкрас...» 138
 Метелик («Ой летить метелик на огонь із тьми...») 138
 Вишня («Дощ на вишню слъози ронить...») 139
 «Туман пливе долиною...» 139
 Пісня («Смутний ранок, віти хорї») 140
 «Скоро осїнь. Повний горя...» 140
 «Ой не жовкни, лїстя, не пливїть, тумани...» 141
 «Хай вїкно од дощу і сумне, і рябе...» 141
 «Гай зелений круг тебе, мов рама...» 142
 «Хвиля лелїю лелїє...» 142
 Після дощу («Ти знову плакала. І дощ шумів сердито») 143
 «Неначе жив я з тобою зроду...» 143
 «І сердита і ласкава...» 144
 «Ще сонце не зайшло, а місяць над рікою...» 144
 «Життя проміння сонці є...» 145
 «І знову рани і наруга...» 145
 «Якби я знав, що сонце встало...» 146
 «Ти як сонце, що встало з тумана...» 146
 «Дощ одшумів... І знову все яснїє...» 147
 «Двері серце відчиня...» 147
 «І сонце, і місяць, і зорї...» 148
 «Пройшла зима. І сонце, що світило...» 148
 «Я хочу, мов лагідний вітер...» 149
 «Світи, моє серце, як сонце, світи!» 150
 «Люблю я море в шумний час прибою...» 150
 «Чи знову я тебе побачу...» 151
 «Цигарки дим поволі тане...» 151
 «Вагонї рупили. Мов плівка...» 152
 Марїї («Якби помножити любов усіх людей...») 152

Небо гасне («Небо гасне, блідне...») 153	
Я — твій («Я — твій, коли зоря над гаєм...») 154	
«Кроки б'ють уперто й дзвінко...» 154	
Син («За вікном дерева волохаті...») 155	
«Луна від кроків. Темно. Гулко» 156	
«Ні, не кажи, що ти вродлива...» 157	
Перекотиполе («Осінь. Вечора огні») 158	
«В осінній багряній діброві...» 158	
«Не стелись, барвінку, не стелись низенько...» 158	
«Заснуло сонце в павутинні...» 159	
«Ти — як страшний магніт, і дівчина і жінка...» 160	
Троє («У вбранні зеленим ти пройшла повз мене...») 160	
«В синім небі зграї гав...» 161	
«Як я можу розлюбити...» 161	
Лист («Про що Вам написати? Про дальній шум акацій...») 162	
«Срібне місто, синій сніг...» 163	
«У піснях, і у сні, й наяву...» 163	
«Дум прибий...» 163	
«Ластівка щебече, ластівка щебече» 164	
Вершник («Маліють дні. Холодними стежками...») 164	
«Я так тебе люблю, що стримати не в силі...») 165	
Краю мій! («Краю мій, тебе у гromі броні...») 166	
«Я вітру спитаю: «Чи любить вона?»» 166	
«Твоїм ім'ям клеочуть жили...» 167	

Із збірки «Крізь вітри і роки», 1940 р.

Визволення («Зір туманянь солоні перлини...») 168	
Вибори («На Західній Україні...») 170	
Безсмертній 172	
На могилі Шевченка 173	
Ти спиш («Ти спиш. А я заснуть не можу...») 174	
«Лине срібло з вишини...» 174	
«Журно хиляться тополі...» 175	
Шлях («Квіти сріблені рососою...») 175	
Якби! («Осіній вечір. Сині клени...») 176	
«Чути перепела бій...» 177	

Із збірки «Червоним воїнам», 1941 р.

Пісня («Гей на заході гармати...») 178	
Двобій 178	

Наліт 179
Галичині («Галичино, країно муки...») 180

Із збірки «В години гніву», 1942 р.

«В серцях — відвага соколина...» 182
«Ворожий зір покриє тьмою...» 182
«Ой стеші безкраї!» 183
«Сніг на вітті сріблом висне...» 184
«Уже упав удар залізний...» 185
«І гнів росте, як вибух динаміта» 186
«На дерев хитливі крони...» 187
«Гудуть шляхи, копитом биті...» 187
«Перлами, росюю, сонцем, далиною...» 188
«Деь глухо охнула гармата...» 188
«Шлях чудесний над віками...» 189
«Батьківцино сонцекрила...» 190
«Блакитний сніг, блакитний сніг...» 191
«Ви — ночі тьми, ми — сонця люди...» 191
«Срібні віти, синій сніг...» 192
«Уже за синіми снігами...» 193
«Даль. Свисток» 193
«Гримлять удари огняні...» 194
«Вітер над полями» 194
«Прославлю гул і грім атак...» 195
«В цю годину грізну...» 196
«Як блищать на сонці сурми перемоги...» 197
«Де повіти громом небокраї...» 197
«На сході вже зарожевіло...» 198
«В полях зими відплата скаче...» 199
Вночі («Дзвенять у скло колючі віти...») 199
«Свистить зима вітрами в кленах...» 201
«Шумить Дніпро за долами й горами...» 201
«Де вся земля — неначе рана...» 202
«Скільки горя й муки...» 203
«Там, на поле неозоре...» 203
«Проміння гостре зір на землю срібно лине...» 204
«Там, де верби, клени і тополі...» 205
«Забрали все із хати» 206
«На степах ворожі коні...» 206
«На береги Дінця уже сніги упали...» 207
«Ой долинами тумани...» 208
«Весняний сад, квітки барвисті...» 208
«Проклятий крук тебе терзає...» 209

«Завмер її веселий сміх»	210
«Я пам'ятаю: на Дніпрі...»	210
«Срібний вітер, даль і день»	211
«Над краєм дні — як ночі темні...»	212
«На бані Лаври промінь ліг»	213
«Коли додому я прийду...»	214
«Я бачу скрізь твоє обличчя...»	214
«Не шуми, зажурена тополе...»	215
«Чорні круки над рудою...»	215
«Янтаріє вікно. Ранок, піє когут»	216
«Люблю я ключі журавлині...»	217
«Хай сніги, але віє весною...»	217
«Коли фіалка синім оком...»	218
«Я знаю: ми знищимо зміїв...»	219
«Шумить і хвилюється Київ...»	220
«Щастя перемоги, радість повороту...»	220
«На зелені гори, на блакитні хвилі...»	222

Із збірки «Під гул кривавий», 1942 р.

Іду («Пил і вітер у обличчя... Десь Донець, сади, Лисиче...») 224	
Перед розлукою («В тумані сліз кохані очі...») 224	
Під небом Башкирії («Бузкове Башкирії небо...») 225	
Дні воскресні 226	
Потворам тьми 226	
Веснам ще не край 227	
Крізь вікна («Крізь заплакані вікна дощові...») 228	
«Холодпа ніч. Мовчить дорога» 229	
Далеко там («Далеко там, де даль огниста...») 230	
Так буде 231	
Гнів («Ні сміху, ні співів, мій друже, не треба...») 232	
«Який-то гул пливе над нами...» 233	
Ми переможемо! («Ми переможемо! Про це...») 234	
На Берлін («Не моря бурхливого хвилі...») 235	
«У вітрах, у сонці...» 236	
«О, знаєм ми, що так не буде» 237	
«У піснях не сльози...» 237	
«Неначе сон. Проміння мідь...» 238	

Поетів, що не ввійшли до збірок

Харків	239
Знов село	241

Вони не пройдуть	244
Зацвіли каштани	245
Зустріч («Вони простори неосяжні...»)	247
Поетові («Кріпацький син, ти все віддав народу»)	248
Першотравень («Вулиці веселі, вулиці святкові...»)	249
Кобзар («Хай про тебе лине...»)	250
Київ («Я люблю ці вулиці шумливі...»)	251
Слава («Гомінкі бульвари, вулиці барвисті...»)	252
«Одцвітає мак у полі...»	253
«Вітер і панелі. Я давно вже в місті»	253
«Цвіти, цвіти, моя весна...»	254
Сади в цвіту («Сади в цвіту. Зеленою габою...»)	255
У Львові («Львове, Львове, місто слави...»)	255
За щастя («Вокзал. Прибої юрб. І очі, повні ночі...»)	257
Маяковський	259
Ленін («Його прихід віки підготували»)	260
Славлю («Славлю я швидких і смілих...»)	261
За все («За бомбами ниви роздерті...»)	262
Лист до земляків	262
На Новий рік («Гармат громи, грозові далі...»)	266
Червоної Армії («За кров і крик дітей уже гримить розплата...»)	266
Партизанка («В останній раз їй вітер віс...»)	268
Вже рік минув	268
«В холодний, мокрий листопад...»	269
«Мати моя у полоні...»	270
«Я закоханий в тебе, мій Київ...»	271
Охульков	271
«Мій син на ялині, а кулі швидкі...»	272
«Дощ і грязюка... В віконниці стука...»	273
«Кув зозуля у гаю...»	273
Перед битвою	274
«Вагане! Серце птахом лине!»	276
Листи («Його убито. А листи...»)	276
Сонце над копрами	278
Я Сумською іду	280
Ой весно, ти, весно!	281
Комсомол України	282
Моя земля («Галичино моя! Ідуть, ідуть колони...»)	284
Щорс	285
Солов'ї («Лине чайка дніпрова»)	285
В золотому Києві	286

Російські вірші

Я внонь в Москве	287
«Севера березки, розовые дали...»	287
«Так, значит, ты любишь? А я и не знал...»	288
Примітки	290
Список ілюстрацій	300

Сосюра Владимир Николаевич
СОЧИНЕНИЯ, Т. 2
(На украинском и русском языках)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *С. А. Захарова*
Художник *І. П. Хотінок*
Художній редактор *С. П. Савицький*
Технічний редактор *О. І. Дольницька*
Коректори *Л. С. Каткова, Л. М. Кирилєць*

Виготовлено на Київській книжковій фабриці
Державного Комітету по пресі
при Раді Міністрів УРСР,
Київ, вул. Воровського, 24.

БФ 05701. Здано на виробництво 27. IV.
1970 р. Підписано до друку 20. X. 1970 р.
Папір № 1. Формат 70×108^{1/32}. Фізичн. друк.
арк. 9,75. Умовн. друк. арк. 13,65. Обліково-
видавн. арк. 11,502. Ціна 1 крб. 44 коп. За-
мовлення 1065. Тираж 8000.

У2
С66

7 — 4 — 3

Інф. лист. 69 м

В О Л О Д Я И М И Р С О С Ю Р И

~~12X~~

1000.81ron.

